Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

NEREALISTICKÝ OPTIMISMUS A EMPATIE V KONTEXTU ANTINATALISMU

UNREALISTIC OPTIMISM AND EMPATHY IN THE CONTEXT OF ANTINATALISM

Magisterská diplomová práce

Autor: **Bc. Monika Trnová**
Vedoucí práce: **Mgr. Gabriel Kňažek, Ph.D.**

Olomouc
2025

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce Mgr. Gabrielu Kňažkovi, Ph.D. za jeho vstřícný přístup a ochotu přijmout téma, které je v psychologii stále relativně nové a mimo tradiční rámec výzkumu. Děkuji Alžbětě, Anetě, Anně, Kristýně a Petrovi za jejich podporu, odpovědi na mé nekončící otázky a kontrolu řádků této práce. Děkuji Jakubovi, bez kterého by tato práce nevznikla, že si i přes všechny statistiky a racionální argumenty občas dovolí být nerealisticky optimistický.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Nerealistický optimismus a empatie v kontextu antinatalismu“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne: Podpis: ……

Obsah

Úvod 5
TEORETICKÁ ČÁST 8
1 Antinatalismus 9
1.1 Antinatalismus Davida Benatara 11
1.1.1 Argument asymetrie 11
1.1.2 Argument kvality života 13
1.1.3 Misantropický argument 15
1.1.4 Kritika Benatarových argumentů 18
1.2 Argument absence souhlasu 18
1.3 Antinatalismus z pohledu evoluční psychologie 19
2 Nerealistický optimismus 24
2.1 Terminologické vymezení a dělení nerealistického optimismu 25
2.2 Determinanty nerealistického optimismu 27
2.2.1 Kognitivní determinanty 27
2.2.2 Motivační determinanty 28
2.2.3 Mozkové koreláty nerealistického optimismu 29
2.2.4 Evoluční perspektiva 30
2.3 Přínosy a úskalí nerealistického optimismu 31
2.3.1 Pozitivní aspekty nerealistického optimismu 31
2.3.2 Negativní aspekty nerealistického optimismu 32
3 Empatie 35
3.1 Kognitivní a emocionální empatie: teorie a měření 37
3.2 Neurobiologická podstata empatie 39
3.2.1 Neurokoreláty afektivních aspektů empatie 39
3.2.2 Neurokoreláty kognitivních aspektů empatie 40
3.2.3 Kontroverze zrcadlových neuronů 41
3.3 Prosociální chování, morální chování a empatie 43
4 Antinatalismus, nerealistický optimismus a empatie v současném výzkumu 47
VÝZKUMNÁ ČÁST 49
5 Výzkumný problém a cíle výzkumu 50
6 Typ výzkumu a použité metody 52
6.1 Short Antinatalism Scale (S-ANS) 52

6.2 Dotazník nerealistického optimismu 53
6.3 Škála emocionální empatie (ESS-R) 54
6.4 Výzkumné hypotézy 55
7 Pilotní testování 57
8 Sběr dat a výzkumný soubor 58
8.1 Sběr dat 58
8.2 Etické aspekty výzkumu 58
8.3 Základní a výběrový soubor 59
9 Práce s daty a její výsledky 62
9.1 Vybrané psychometrické charakteristiky škály S-ANS 62
9.2 Deskriptivní statistiky použitých metod 64
9.2.1 S-ANS 64
9.2.2 Dotazník nerealistického optimismu 65
9.2.3 ESS-R 66
9.3 Výsledky ověření platnosti statistických hypotéz 67
10 Diskuse 72
11 Závěr 79
Souhrn 80
Literatura 83
Přílohy 96

Úvod

Na počátku 70. letech 20. století upozornili kognitivní psychologové Kahneman a Tversky (1972) na systematické chyby v lidském úsudku, známé jako kognitivní zkreslení (*cognitive biases*). Tyto chyby jsou výsledkem tzv. heuristik, tedy mentálních zkratek, které naše mysl používá k rychlému zpracování informací a rozhodování. Ačkoliv jsou pro nás tyto zkratky v mnoha případech užitečné, mohou vést k nesprávné interpretaci informací, a tudíž i k chybným závěrům nebo iracionálnímu jednání (Kahneman, 2012).

Jedním z těchto kognitivních zkreslení je vrozená tendence přeceňovat pravděpodobnost pozitivních událostí a podceňovat pravděpodobnost událostí negativních, označovaná jako nerealistický optimismus. Toto nevědomé zkreslení nás vede k přesvědčení, že budeme v práci úspěšnější než naši kolegové, pořídíme si vlastní dům, najdeme si ideálního partnera, budeme mít zdravé, talentované a šťastné děti, dožijeme se vyššího věku, než je průměr. Zároveň podceňujeme pravděpodobnost, že bychom se mohli rozvést, mít problémy s alkoholem, stát se obětí autonehody, přepadení nebo spáchat sebevraždu (Sharot, 2013; Tvrdý, 2015; Weinstein, 1980).

Nerealistický optimismus je evolučně výhodný, nasazuje nám růžové brýle a do určité míry nás tak chrání před přesným vnímáním bolesti, strastí a obtíží, které budoucnost nevyhnutelně přináší (Sharot, 2013; Tvrdý, 2015). Vyšší míra optimistického zkreslení je spojována s nižší úrovní úzkosti a stresu (Kleiman et al., 2015; Sharot, 2011), podporuje psychickou odolnost a motivaci k činnosti (Bortolotti et al., 2019), čímž zvyšuje šanci na přežití a rozmnožení se (Benatar, 2013; Brown & Keefer, 2020).

Existuje ovšem filozoficko-etický postoj, antinatalismus, jehož zastánci si klamnou optiku růžových brýlí dobře uvědomují. Antinatalisté upozorňují, že naše hodnocení kvality života je i kvůli nerealistickému optimismu značně nespolehlivé a že život není tak bezstarostný, jak se může na první pohled zdát. Poukazují na utrpení, které je v našich životech přítomno, a které mnohdy převažuje nad štěstím. Na základě těchto a souvisejících argumentů přední představitel antinatalismu, jihoafrický profesor filozofie, David Benatar (2013, 2015) tvrdí, že narození do tohoto světa představuje vždy újmu, a je tedy morálně špatné přivádět do něj nové jedince. Dále poznamenává, že „kdyby byli lidé schopni tuto kvalitu svého života vidět v pravém světle, možná by byli spíše nakloněni k tomu (…) žádný další takový život neplodit“ (Benatar, 2013, s. 96).

Českou republiku podle odhadu demografů čeká v roce 2024 nejnižší porodnost od roku 1918. Pokles porodnosti je sice dlouhodobě očekáván, ne však v takovém měřítku. Do věku

nejvyšší plodnosti se dostávají slabé populační ročníky. To však podle demografů není jediným důvodem (Mačí & Najvrtová, 2024; Štěpánková, 2024). Klesající porodnost je celosvětový jev, který lze pozorovat zejména v zemích západní a severní Evropy již od 60. let 20. století. V tomto období se úhrnná plodnost[1] začala dostávat hluboko pod hranici 2,1; která je potřebná pro přirozenou obnovu populace. Tento vývoj bývá označován jako druhý demografický přechod a je vysvětlován zejména prostřednictvím strukturálních, technologických a kulturních změn ve společnosti (Aitken, 2024; Paloncyová et al., 2021; Rabušic, 2001), jako jsou vyšší vzdělanost žen, dostupnost antikoncepce, změny forem partnerského soužití, rostoucí individualismus, důraz na seberealizaci a profesní růst. Tyto faktory vedou k častějšímu odkládání rodičovství a v posledních letech také k nárůstu dobrovolné bezdětnosti (Aitken, 2024; Hintz & Tucker, 2023; Paloncyová et al., 2021; Símonardóttir, 2024).

Jak bude vývoj porodnosti v budoucnu vypadat, není zcela jasné. Podle dostupných předpovědí bude však současný trend výrazného poklesu minimálně v následujících desetiletích pokračovat (Aitken, 2024; Vollset et al., 2020). S dopady, který tento vývoj společně s postupným stárnutím populace a zvyšováním průměrné délky života má, se tak budou muset některé země, včetně České republiky, zejména v oblastech sociální péče, zdravotnictví, trhu práce a ekonomiky obecně velmi brzy vyrovnávat (Aitken, 2024; Pavlík et al., 2024). Zásadní proto bude mimo jiné porozumět důvodům, proč lidé nemají děti, rozhodují se je nemít, nebo své rozhodnutí odkládají. Právě tyto faktory se stávají jedním z důležitých prvků v diskusi o tom, jak se jednotlivé společnosti přizpůsobí změnám a jaké strategie k tomu zvolí. Reakce jednotlivých států se přitom různí. Například v listopadu 2024 prošel ruskou Státní dumou zákon zakazující propagaci bezdětného životního stylu (Bádal, 2024; iRozhlas, 2024; Reuters, 2024). Přestože může být tento krok motivován snahou o zvýšení porodnosti, vyvolává otázky o jeho dopadu na svobodu jednotlivce a možnost osobní volby. Je navíc sporné, zda přístupy, které nerespektují současné hodnoty a měnící se motivace lidí, vůbec mohou vést k efektivnímu řešení demografických výzev.

Vraťme se ale o krok zpět. Faktory, o nichž skutečně víme, že ovlivňují rozhodnutí, zda mít nebo nemít děti, jsou například vzdělání, socio-ekonomický status nebo osobnost jedince. Brownová a Keefer (2020) si ale ve svém článku kladou ještě jinou otázku „Proč se lidé o reprodukci rozhodují různě?“ Vzápětí čtenářům předkládají jedno z možných

[1] „Průměrný počet živě narozených dětí, které by se narodily jedné ženě za předpokladu, že by míry plodnosti podle věku zaznamenané ve sledovaném kalendářním roce zůstaly během jejího reprodukčního věku (15–49 let) neměnné“ (Český statistická úřad, 2024b).

vysvětlení: „reprodukční rozhodnutí mohou být částečně ovlivněna naším morálním přesvědčením o (ne)morálnosti plození“ (Brown & Keefer, 2020, s. 183). Tato úvaha nás přivádí zpět k antinatalismu, tématu, které se v posledních letech neskloňuje pouze ve filozofických kruzích, ale stále častěji proniká i do širší veřejné diskuse. Zmíněným článkem ho Brownová a Keefer (2020) přivádí také na pole psychologického výzkumu.

V následujících letech vzniklo v zahraničí několik studií, jež se potýkaly především s problematikou způsobu měření antinatalistických názorů v populaci. V reakci na to představili v roce 2023 Schönegger et al. *Short Antinatlism Scale* (S-ANS) jako validní a reliabilní nástroj k měření těchto názorů. Současné výzkumy se dále zaměřují na faktory, které mohou souviset s antinatalistickými názory, což otevírá prostor pro hlubší pochopení psychologických a morálních aspektů reprodukčního rozhodování.

Cílem této diplomové práce je představit český překlad a ověřit psychometrické vlastnosti *Short Antinatalism Scale*, dále prozkoumat klíčový teoretický předpoklad, zda existuje souvislost mezi nerealistickým optimismem a antinatalistickými názory. Dále se zaměříme také na souvislost antinatalistických názorů s emocionální empatií a dalšími faktory.

Teoretická část práce se věnuje představení uvedených témat a současnému výzkumu antinatalismu v psychologii. Výzkumná část se pak prostřednictvím kvantitativního měření zaměřuje na naplnění výše zmíněných cílů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Antinatalismus

Antinatalismus je filozoficko-etický postoj, který zpochybňuje samozřejmost lidského rozmnožování a tvrdí, že plození nových jedinců, respektive všech vnímajících tvorů, je morálně špatné (Benatar, 2013; Lochmanová, 2017; Lochmanová et al., 2020).

Historické kořeny antinatalistických myšlenek sahají až do antického Řecka. V řadě tehdejších děl můžeme pozorovat skepsi týkající se hodnoty lidského života, který je považován za problematický především kvůli utrpení a neštěstí. Smrt je naopak vnímána jako přirozená a pochopitelná (Lochmanová et al., 2020; Morioka, 2021). Jedním z příkladů je i Sofoklův *Oidipus na Kolónu*, ve kterém najdeme vyjádření, že „nezrodit se vůbec je moudrost největší, kdo na svět přijde však, je druhá výhoda co nejrychlej se vrátit tam zas, odkud vzešel“ (Sofoklés, 1975, s. 300–301). Podobné myšlenky nalezneme i v Senecově *Útěše pro Marcii* nebo Aristotelově spisu *Eudémos* (Lochmanová, 2017). Aristotelés (2004, s. 49) se dokonce v pojednání *Politika* zamýšlí nad otázkou omezení počtu plozených dětí a píše:

> Proto by se někdo mohl domnívat, že by se mělo omezit spíše plození dětí než majetek, takže by se děti neměli plodit nad stanovený počet. (…) Ponechá-li se však plození dětí úplná volnost, jak je tomu ve většině obcí, musí to způsobit chudobu občanů a chudoba zase povede k rozbrojům a k zločinnosti.[2]

Obecně však antičtí myslitelé zůstávají spíše u úvah nad bídou života a nenabízejí pragmatická řešení, jak se s ní vyrovnat (Lochmanová et al., 2020).

Radikálnější myšlenky, které ovlivnily formování současného antinatalismu, se objevují až v díle Artura Schopenhauera v 19. století. Schopenhauer je známý především svojí pesimistickou filozofií. Lidskou existenci považuje za negativní a tvrdí, že člověk musí neustále bojovat s utrpením, neštěstím nebo zoufalstvím. Ve svých textech však zachází ještě dál a zamýšlí se, zda by čistě racionální úvaha o plození nevedla spíše k odmítnutí života:

> Pomyslete si, že by akt plození neprovázela ani potřeba ani slast, nýbrž že by to byla věc čistě rozumové úvahy. Mohlo by pak ještě lidské pokolení existovat? Neměl by každý tolik soucitu s nadcházející generací, že by jí raději ušetřil břemeno bytí, nebo

[2] Aristoteles se ovšem nestaví k plození dětí jako celku negativně, naopak píše: „není zcela blažen ten, kdo jest ohyzdný, nízkého původu, osamělý nebo bezdětný“, vzápětí ještě dodává „ještě však méně, má-li někdo nezdárné děti, nebo špatné přátele“ (Aristotelés, 2021, s. 36).

alespoň by nechtěl brát na sebe to, aby jí je chladnokrevně uložil? (Schopenhauer, 2011, s. 165)[3]

Právě utrpení patří mezi ústřední argumenty, které v rámci současného antinatalismu vedou k odmítání plození nových jedinců. Antinatalismus se stal výrazně viditelným především díky Davidu Benatarovi, který ve své knize *Nebýt či být* (*Better Never to Have Been: The Harm of Coming into Existence*) z roku 2006 představuje strukturovanou a ucelenou argumentaci antinatalistických postojů. Benatar (2013) obhajuje především myšlenku, že příchod na svět představuje vždy vážnou újmu, která by nenastala, kdyby se daný jedinec nenarodil. Kniha nejenže přinesla systematické zpracování antinatalismu, ale otevřela také bouřlivou debatu nad hlubšími etickými otázkami reprodukce. Díky své přístupnosti se stala velmi populární i mimo akademickou půdu.

V současnosti můžeme pozorovat dva základní proudy antinatalistických argumentů: filantropické a misantropické. Filantropické argumenty se zaměřují na újmu způsobenou jedincům tím, že byli přivedeni na svět. Zdůrazňují utrpení, které lidská existence přináší. Naproti tomu misantropické argumenty se soustředí na újmu, kterou lidstvo způsobuje svému okolím, tedy druhým lidem, ostatním živočišným druhům nebo životnímu prostředí (Brown & Keefer, 2020; Lougheed, n. d.). Tyto přístupy se liší svou motivací. Filantropický přístup klade důraz na zájem jednotlivce, zatímco misantropický přístup zohledňuje širší dopady existence lidského druhu. Oba však volají po kritickém přehodnocení reprodukčních rozhodnutí z hlediska etiky.

V následujících podkapitolách představíme hlavní antinatalistické argumenty. Nejprve se zaměříme na antinatalismus Davida Benatara, přičemž pro nás bude zásadní jeho argument kvality života, který souvisí s problematikou nerealistického optimismu. Následně se budeme věnovat argumentu absence souhlasu Seany Shiffrinové. Tyto autory jsme vybrali, protože jejich argumentace tvoří základ pro nástroj, který bude použit ve výzkumné části k měření antinatalistických názorů. Cílem práce není podrobná analýza všech argumentů a protiargumentů antinatalismu, ale spíše představení důvodů, které mohou jednotlivce vést k přijetí antinatalistických názorů. Závěrečná kapitola se zaměří na problematiku antinatalismu z perspektivy evoluční psychologie

[3] Historií antinatalismu se zde dále nebudeme zabývat, podrobně ji rozpracovávají např. Lochmanová et al. (2020) v knize *History of Antinatalism: How Philosophy Has Challenged the Question of Procreation*.

1.1 Antinatalismus Davida Benatara

David Benatar je emeritním profesorem filozofie a ředitelem Centra pro bioetiku na Univerzitě v Kapském městě. Věnuje se především aplikované etice, konkrétně bioetice, lékařské etice a sexuální etice. Ve své práci se zabývá tématy jako jsou eutanazie, asistované sebevraždy, sebevraždy, potraty, zneužívání dětí, tělesné tresty nebo vegetariánství. Největší pozornost ovšem získal díky obhajobě antinatalismu a již zmiňované knize *Nebýt či být*.

Benatar (1997) tvrdí, že příchod na svět představuje vždy značnou újmu. Tato újma se netýká pouze lidí, ale všech vnímajících bytostí, které jsou schopné prožívat bolest, utrpení nebo negativní pocity (Benatar, 2013). Pokud bychom se nikdy nenarodili, nevedlo by to podle Benatara k žádné ztrátě. Naopak bychom unikli těžkostem, které s sebou život nevyhnutelně přináší a které dle něj převažují nad pozitivními prožitky. Tento svůj předpoklad vysvětluje pomocí argumentu asymetrie mezi radostí a bolestí, kterému se budeme podrobněji věnovat v následující podkapitole. Benatar (2017) dále podotýká, že nejsme schopni objektivně posoudit kvalitu svého života a množství utrpení, které v něm prožíváme. Tvrdí, že i život prožitý za nejlepších okolností má velmi tristní kvalitu. Z těchto důvodů považuje plození dalších lidí za morálně problematické. Za jediný způsob, jak zcela předejít utrpení, označuje rozhodnutí nepřivádět na svět žádný nový život (Benatar, 2013).

Z uvedeného vyplývá, že Benatarova argumentace je primárně filantropická, zaměřená na snahu minimalizovat utrpení vnímajících bytostí. V následujících podkapitolách se zaměříme na jeho dva klíčové filantropické argumenty: argument asymetrie a argument kvality života. Neopomeneme ani jeho misantropický argument, který ale sám neoznačuje za hlavní. Závěrečná podkapitola se bude věnovat kritice těchto argumentů.

1.1.1 Argument asymetrie

Benatar (1997) využívá argument asymetrie k obhajobě své teze, že příchod na svět je vždy újmou. Jeho cílem je zpochybnit běžnou představu, že pozitivní a radostné prožitky mohou vyvážit negativní zkušenosti, které s sebou život nevyhnutelně přináší. Klíčovým bodem jeho argumentace je přesvědčení, že dobro a zlo nelze hodnotit symetricky. Jak sám vysvětluje: „Existuje zásadní rozdíl mezi újmou a prospěchem, z něhož vyplývá, že existence nemá žádnou výhodu oproti neexistenci, ale v poměru k ní je spíše nevýhodou“ (Benatar, 2013, s. 49).

Na tomto základě Benatar (2013, s. 49–50) formuluje následující předpoklady:

1) Přítomnost bolesti je špatná a
2) přítomnost radosti je dobrá.

Takové symetrické zhodnocení se však, jak se zdá, netýká *nepřítomnosti* bolesti a radosti, neboť mi připadá, že platí, že

3) nepřítomnost bolesti je dobrá, i když se z onoho dobra nikdo netěší, kdežto
4) nepřítomnost radosti není špatná, ledaže je tu někdo, pro koho je tato nepřítomnost nedostatkem.

Tento myšlenkový rámec Benatar pro přehlednost znázorňuje také graficky, což můžeme vidět na Obrázku 1.

Obrázek 1: *Benatarův diagram asymetrie mezi radostí a bolestí*

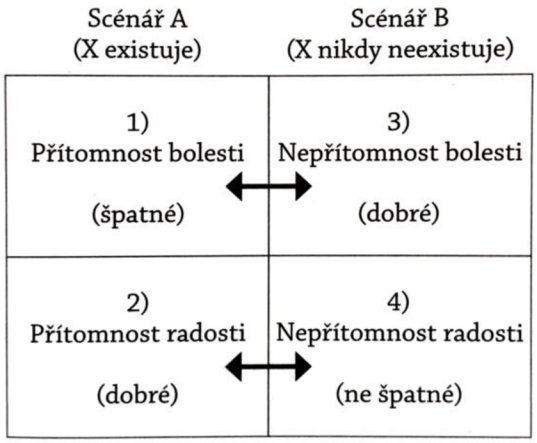

Přejato z Benatar, 2013, s. 59.

Pojďme si předpoklady pro lepší pochopení ještě shrnout: újmu a prospěch mohou podle Benatara (2013) zakusit pouze existující jedinci – nelze je připsat někomu, kdo neexistuje. Nepřítomnost utrpení je pozitivní, i když neexistuje žádná bytost, která by toto pozitivum zakusila. Naopak absence radosti nebo potěšení není negativní, pokud neexistuje nikdo, kdo by tyto pozitivní prožitky postrádal (Lougheed, n.d.).

Svůj postoj Benatar (2013, s. 71) podtrhuje ještě následujícím tvrzením: „Život naplněný dobrem a obsahující jen to nejnepatrnější množství zla – život nejvýše blažený, přičemž je toto blaho narušeno jen bolestí jediného píchnutí špendlíkem – je horší než vůbec žádný život“. Z této logiky vyplývá, že i kdyby existence přinášela převážně štěstí, neexistence by nad ní měla vždy výhodu. V neexistenci není nikdo, kdo by trpěl životem, ani nikdo, kdo by postrádal radost z jeho prožívání. Utrpení se dá vyhnout pouze neexistencí. Proto Benatar (2013) dochází k závěru, že příchod na svět je vždy újmou.

Autor současně upozorňuje, že ačkoliv tvrdí, že žádné životy nestojí za to začít, mnoho životů stojí za to pokračovat. Někdo, kdo již existuje, totiž může mít zájem na pokračování své existence.

O asymetrii utrpení a štěstí se zmiňuje také rakouský filozof Karl. R. Popper. Ten namísto klasického utilitaristického důrazu na maximalizaci štěstí prosazoval princip „co nejméně zbytečného utrpení pro všechny“ (Popper, 2011, s. 243). Jeho postoj byl následně označen jako negativní utilitarismus (Smart, 1958). Benatarův koncept snížení utrpení, vyjádřený rozhodnutím nepřivádět na svět nové bytosti, zapadá do tohoto rámce a mohli bychom ho tak označit za negativně utilitaristický.

Benatar připouští, že samotný argument asymetrie nestačí k prokázání tvrzení, že přivést dítě na svět je vždy špatné. Mohla by totiž zaznít námitka, že pokud by újma spojená s existencí byla minimální, mohlo by být plození ospravedlněno přínosy pro ostatní (Benatar & Wasserman, 2015). Tuto námitku autor odmítá a zdůrazňuje, že škody spojené s existencí jsou značné a nelze je přehlížet, což obhajuje svým argumentem kvality života.

1.1.2 Argument kvality života

Velká část populace považuje svůj život za vcelku dobrý. Benatar (2013) nicméně tvrdí, že takové hodnocení kvality života je iluzorní a že lidský život je mnohem horší, než si je většina z nás ochotna připustit. Kdybychom dokázali vidět kvalitu vlastního života a množství utrpení v něm bez jakéhokoliv zkreslení, tvrdí profesor filozofie, pravděpodobně bychom si byli schopni přiznat, že příchod na svět je újmou. Tento předpoklad je základem jeho argumentu kvality života, který je někdy příznačně označovaný také jako argument klamné radosti (Lougheed, n. d.).[4] Jeho cílem je ukázat, z jakého důvodu je naše hodnocení kvality života nespolehlivé, a zároveň doložit, že škody spojené s lidským životem nejsou zdaleka tak nepatrné, jak si mnozí myslí (Benatar & Wasserman, 2015).

Pro naplnění prvního cíle si autor bere na pomoc několik psychologických jevů, které podporují tvrzení, že naše hodnocení kvality života nelze považovat za spolehlivý zdroj. Tyto psychologické jevy totiž naše vnímání zkreslují. Za nejvýznamnější z nich označuje Benatar (2017) optimistické zkreslení. Tento pojem má ovšem v psychologii problematickou terminologii a je nadřazen několika dalším pojmům, jak si vysvětlíme v druhé kapitole. Mimo jiné zahrnuje fenomén zvaný nerealistický optimismu, který nejvíce odpovídá Benatarově pojetí, proto budeme tento pojem v následujících odstavcích preferovat. Podstatou Benatarova (2017) sdělení je, že jako lidé máme tendenci přiklánět se ve svých úsudcích k optimismu, především pokud se jedná o naši budoucnosti nebo budoucnost našich potomků. Přeceňujeme pravděpodobnost pozitivních událostí, a naopak podceňujeme pravděpodobnost těch negativních (Sharot, 2013). Existence nerealistického optimismu je

[4] Přeloženo z anglického *The Deluded Gladness Argument*.

vědecky prokázaná, jednotliví lidé ovšem k tomuto zkreslení vykazují různou míru náchylnosti (Benatar & Wasserman, 2015). Z této Benatarovy úvahy vycházíme také v praktické části naší práce, v níž zkoumáme vztah mezi antinatalistickými názory a nerealistickým optimismem. Jelikož se nerealistickému optimismu věnujeme podrobněji v samostatné kapitole, nebudeme jej zde dále rozebírat.

Benatar (2013) zmiňuje další dva psychologické jevy, které úzce souvisí s nerealistickým optimismem a mohou toto zkreslení buď posílit, nebo oslabit. Prvním z nich je adaptace. Benatar (2017) upozorňuje, že naše hodnocení kvality života není konstantní, ale může se měnit v závislosti na schopnosti přizpůsobit se novým okolnostem. Například po zhoršení životní situace, jako je trvalá ztráta funkce části těla, nebo úmrtí blízké osoby, hodnocení kvality života zpočátku klesá. S postupem času se však na tuto změnu adaptujeme, což může vést k opětovnému zvýšení subjektivního hodnocení, i když objektivní okolnosti zůstávají nezměněny. Druhým jevem, který Benatar (2013) uvádí, je srovnávání vlastního života s životy ostatních. V tomto případě není podstatné, jaký je náš život objektivně, ale jak ho vnímáme v kontrastu s podmínkami druhých. Filozof vidí ve zmíněných jevech jasný evoluční záměr – nejen, že nás udržují naživu, ale dokonce nás motivují k tomu plodit život další. Pesimismus tak v boji přírodního výběru tahá zcela jednoznačně za kratší konec.

Pro naplnění druhého cíle argumentu kvality života, tedy doložení, že pod rouškou nerealistického optimismu se ve skutečnosti skrývá svět plný utrpení, se autor na několika stranách pouští do výčtu demonstrativních příkladů doplněných o statistické údaje. Některé z nich představíme v následujících odstavcích, přičemž pro lepší ilustraci uvedeme i aktuální data ze světa i České republiky v poznámkách pod čarou.

Benatar začíná pozvolna, nejprve přehledně shrnuje různé nepříjemnosti běžného dne od pocitu hladu, přílišného chladu či tepla přes únavu, alergické reakce, menstruační bolesti až po stres v práci nebo konflikty v partnerství (Benatar & Wasserman, 2015). Závažnost tématu však postupně graduje, když autor přechází k údajům o počtu úmrtí v důsledku válečných konfliktů,[5] infekčních onemocnění, přírodních katastrof,[6] dopravních nehod[7]

[5] Na základě dat Armed Conflict Location & Event Data (n.d.) z 219 zemí světa zahynulo v roce 2023 v rámci politického násilí (války, útoky na dálku, násilí na civilistech, protesty, nepokoje, davová násilí) přes 186 000 lidí.

[6] Během roku 2023 bylo zaznamenáno celkem 399 přírodních katastrof, které postihly 93,1 milionu lidí, a vyžádaly si 86 473 obětí (Centre for Research on the Epidemiology of Disasters, 2024).

[7] V roce 2024 si v České republice dopravní nehody vyžádaly 438 obětí (Ministerstvo dopravy, 2025).

nebo nedostatku potravy. Ačkoliv se nám to z perspektivy obyvatel Evropy může jevit jako nepravděpodobné, hlad a podvýživa jsou stále velmi aktuální problémy.[8]

Autor dále upozorňuje na utrpení spojené s vraždami,[9] znásilněními a pohlavními zneužitími,[10] úmyslnými ublíženími na zdraví[11] a jinými trestnými činy. Zmiňuje také počty obětí domácího násilí,[12] týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí,[13] jedince, kteří se rozhodli spáchat sebevraždu[14] a další podobné situace. Jak podotýká Benatar (2013), tyto bolestné události nezasahují pouze samotné oběti, ale i jejich okolí a blízké, čímž se celkové utrpení násobí.

Na základě uvedených skutečností dospívá Benatar (2013) k závěru, že každý lidský život je nevyhnutelně provázen určitým množstvím utrpení. Co se však liší, je jeho rozsah a intenzita, které ale není možné s předstihem predikovat. Benatar (2013, s. 126). si v tomto ohledu nebere žádné servítky, rozhodnutí riskovat a přivést na svět dítě, které má vzhledem ke statistikám poměrně vysokou šanci na strastiplný život, označuje jako „ruskou ruletou s plně nabitým revolverem – namířenou ne na svou vlastní hlavu, ale na hlavu svých budoucích ratolestí“.

1.1.3 Misantropický argument

Poslední Benatarův argument, který zde představíme, rozpracovává autor až ve svých pozdějších textech. Jedná se o misantropický argument. Ten se opírá zejména o negativní

---

[8] Dle odhadů mělo v roce 2023 mírný nebo vážný nedostatek potravin, respektive nemělo pravidelný přístup k adekvátnímu jídlu, až 28,9 % celosvětové populace. Toto číslo zahrnuje i 10,7 % celkové populace, jež mělo vážný nedostatek potravin a trpělo podvýživou (FAO et al., 2024). Světová zdravotnická organizace navíc upozorňuje, že téměř polovina úmrtí dětí do 5 let je spojena s podvýživou. Tento problém se samozřejmě týká především zemí s nízkými a středními příjmy (World Health Organization, 2024a).

[9] V ČR bylo v roce 2023 zavražděno celkem 81 osob, ve stádiu přípravy pak bylo zaznamenáni dalších 86 vražd (Moravčík & Vinčálek, 2024).

[10] Ve výzkumu proFem – centra pro oběti domácího a sexuálního násilí (2021) v ČR uvedlo 9,2 % respondentek ženského pohlaví a 2 % respondentů mužského pohlaví starších 18 let, že byli během svého života minimálně jednou znásilněni. 54, 5 % respondentek a 22 % respondentů starších 18 let někdy zažilo nějakou formu sexuálního násilí nebo sexuálního obtěžování. V roce 2023 evidovala Policie ČR 917 případů znásilnění, 693 případů pohlavního zneužití a 627 případů dětské pornografie (Český statistický úřad, 2024a).

[11] Tento trestný čin byl na území ČR během roku 2023 Policií ČR registrován 4 263× (Český statistický úřad, 2024a).

[12] V roce 2023 bylo v ČR na základě Policie ČR zaznamenáno celkem 1 238 případů vykázání násilné osoby ze společného obydlí. V těchto domácnostech vyrůstalo 1 398 nezletilých dětí. Zároveň ve stejném roce vyhledalo v rámci nízkoprahových kontaktů intervenčních center pomoc 7 474 osob ohrožených domácím násilím (Asociace pracovníků intervenčních center ČR, 2024). Z výzkumů provedených v ČR přitom vyplývá, že domácí násilí někdy zažilo asi 30 % žen a 12 % mužů (Hokr Miholová et al., 2016; Pod Svícnem, 2022).

[13] V ročním výkazu Orgánu sociálně právní ochrany dětí bylo v ČR v této kategorii za rok 2023 zaevidováno 9 353 dětí mladších 18 let. Kategorie zahrnuje tělesné týrání (651 dětí), psychické týrání (1 050 dětí), sexuální zneužívání (920 dětí), dětskou pornografii (96 dětí), dětskou prostituci (10 dětí) a zanedbávání (6 661) dětí. V důsledku těchto činů zemřely v roce 2023 4 děti (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2024).

[14] Podle aktuálních údajů Světové zdravotnické organizace spáchá každoročně sebevraždu přibližně 726 000 lidí (World Health Organization, 2024). V ČR si v roce 2022 vzalo život 1 302 osob, což odpovídá průměru 3,5 dokonané sebevraždy denně (Český statistický úřad, n.d.a).

dopady lidské existence na ostatní lidi a jiné živočišné druhy, přičemž část těchto dopadů je zprostředkována ničením životního prostředí. Zásadní je utrpení, jenž vzniká prostřednictvím jedinců, které přivádíme na svět. Benatar se ve svých textech věnuje konkrétně morálnímu argumentu, ačkoliv jak sám poznamenává, ne všechna misantropie se týká morálních selhání lidí (Benatar, 2015).

Pro svůj argument předkládá následující dvě premisy (1 a 2) a závěr (3):

1. Máme (předpokládanou) povinnost upustit od přivádění na svět nových druhů, které způsobují (a pravděpodobně i nadále budou způsobovat) obrovské množství bolesti, utrpení a smrti.
2. Lidé způsobují obrovské množství bolesti, utrpení a smrti.
3. Proto máme (předpokládanou) povinnost upustit od přivádění nových lidí na svět. (Benatar, 2015, s. 35)

Benatar se nejprve zaměřuje na druhou premisu. Poukazuje na často opomíjení toho, že jako lidé nejsme tak dokonale racionální bytosti. Připomeňme si například již zmíněný nerealistický optimismus nebo jiná kognitivní zkreslení. Příkladem mohou být také jedny z nejznámějších psychologických experimentů – Milgramův (1963), zkoumající lidskou poslušnost vůči autoritě, nebo Zimbardův (1971) Standforsdký experiment, jenž zjišťoval, zda má na naše chování vliv prostředí a přidělená role. Tyto a další nedostatky dokazují, že neuvažujeme ani nejednáme vždy zcela racionálně, a mohou částečně vysvětlit některá lidská morální selhání (Benatar & Wasserman, 2015).

Následně již Benatar (2015) na příkladech popisuje, jak velkou újmu lidé působí, přičemž rozlišuje dvě kategorie. První z nich je utrpení způsobené dalším lidem. Autor do ní zařazuje masová zvěrstva ve formě válek, genocid, otroctví, hromadného vyvražďování určitých skupin lidí kvůli náboženským, politickým, sexuálním nebo etnickým rozdílům. Dále zmiňuje vraždy, znásilnění, mučení, týrání a jiné formy krutého zacházení s jednotlivci nebo menšími skupinami. Benatar (2015) se vrhá do poměrně podrobných popisů jednotlivých incidentů. Zdůrazňuje, že podíl na zločinech není vždy přímý – lidé mohou být odpovědni i za souhlas, podporu nebo přehlížení takových činů. Neopomíná ani každodenní újmy, které si lidé vzájemně uštědřují, jako jsou hádky, lhaní, porušování slibů, ničení majetku atd. Autora neobměkčuje ani lidská snaha o nastolení spravedlnosti s cílem potrestat, napravit a zabránit podobným bezprávím. Uvádí opět počty neohlášených znásilnění, neobjasněných vražd nebo nikdy nezjištěných případů domácího násilí. Mnoho

pachatelů zůstává bez trestu a nespravedlnost až příliš často převládá (Benatar & Wasserman, 2015).

V druhé kategorii zahrnující utrpení způsobené zvířatům zdůrazňuje Benatar (2015) především vysoký počet zvířat, která jsou každoročně zabita pro lidskou spotřebu.[15] Během celého procesu chovu a následné porážky bývají zvířata vystavena stresu, nedostatku pohybu, omezenému přístupu k vodě, znečištěnému prostředí, nadměrnému hluku a špatným hygienickým podmínkám. Stejně tak způsob porážky nebo usmrcení zvířat je mnohdy bolestivý. Dalším odvětvím, ve kterém je zvířatům způsobováno velké množství utrpení, jsou vědecké experimenty zahrnující genetické modifikace, chemická testování (mimo jiné zahrnující i kosmetický průmysl) a chirurgické zásahy. Zvířata jsou také zneužívána k zábavě lidí a týrána při aktivitách, jako jsou dostihy, zápasy, představení v cirkusech nebo lov. Benatar (2015) nevynechává ani negativní aspekty chovu domácích mazlíčků. Nejde pouze o kruté zacházení některých lidí, ale také o miliony psů a koček, které se každoročně ocitají v útulcích (kde je část z nich usmrcena); tzv. množírny; šlechtění psů, které mnohdy vede k vrozeným vadám či vnější úpravy zvířat bez anestezie, jako je krácení uší a ocasů.

Část škod, které lidé způsobují sobě navzájem i zvířatům, je zprostředkována destruktivním dopadem, který lidé mají na životní prostředí. Lidská populace neustále roste, dochází ke globalizaci a industrializaci. Důsledkem je rostoucí úroveň znečištění životního prostředí, především vody a vzduchu. Globální oteplování je již jasným faktem. V jeho důsledku taje polární led a zvyšují se hladiny moří, což narušuje přirozené prostředí některých živočichů, hrozí ale také zaplavení nízko položených přímořských oblastí osídlených lidmi. Úbytkem ozonové vrstvy jsme vystaveni vyšší hladině UV záření. Vypleňování deštných pralesů neznamená pouze ztrátu domova pro živočichy, kteří zde žijí, ale také nižší množství pohlceného oxidu uhličitého rostlinami a jiné problémy (Benatar & Wasserman, 2015).

V závěru morálně misantropického argumentu Benatar (2015) připomíná, že na rozdíl od filantropických argumentů zde přistupuje k plození nových bytostí presumptivně. Je tedy možné, že tento předpoklad může být někdy překonán. To se ovšem zdá Benatarovi velmi nepravděpodobné.

[15] V roce 2022 bylo poraženo více než 82,5 miliardy suchozemských zvířat a vyloveno asi 90 milionů tun rybího masa (Orzechowski, 2024). Tato čísla nezahrnují další úmrtí, k nimž dochází při výrobě masa a mléčných výrobků, jako jsou například kuřata samčího pohlaví poražená ve drůbežářském průmyslu, protože nemohou produkovat vejce, psi a kočky konzumovaní v Asii atd.

1.1.4 Kritika Benatarových argumentů

Benatarovy argumenty, zejména jeho argument asymetrie, vzbudily nejen zájem, ale také poměrně silnou vlnu kritiky. Například kanadský filozof Erik Magnusson (2019) označuje argument asymetrie za nekoherentní a tvrdí, že pokud neexistuje někdo, kdo nemůže bolest nebo radost zažít, měli bychom logicky přistupovat k nepřítomnosti bolesti a radosti symetricky.[16] Někteří autoři dále tvrdí, že Benatarův rozdíl mezi životem, který stojí za to začít, a životem, který stojí za to pokračovat, neobstojí při dalším zkoumání, jelikož není dostatečně argumentačně podložen (DeGrazia, 2010; Metz, 2011).

Častou otázkou je také to, jestli je vůbec argument asymetrie nutný a zda by samotný argument kvality života nebyl dostačující (Benatar & Wasserman, 2015; Magnusson, 2019). Další kritika směřuje především k tomu, že je Benatarův pohled přílišně pesimistický a neintuitivní, dívá se na utrpení pouze jednostranně a umenšuje význam pozitivních událostí v životě. Benatar (2013) v úvodu své knihy bez obalu přiznává, že jeho názory a závěry budou pro většinu čtenářů nepopulární, možná až nesnesitelné. Očekává silnou kritiku i to, že mnozí jeho pohled na svět tvrdě odmítnou. Neaspiruje však na to, že by jeho argumenty měly nějak zásadně ovlivnit přemýšlení lidí o plození nebo plození samotné. Na řadu svých kritiků v pozdějších článcích a rozhovorech aktivně reaguje. Vzhledem k tomu, že se jedná spíše o filozofickou diskusi a cílem první kapitoly je především představení antinatalismu čtenářům, nebudeme se jednotlivými kritikami ani obhajobami dále zabývat. Rádi bychom ale pro doplnění představili ještě jeden významný argument antinatalismu, kterým je argument absence souhlasu.

1.2 Argument absence souhlasu

Argument absence souhlasu vychází zejména z textů filozofky Seany Shiffrinové a společně s Benatarovými argumenty patří k těm nejznámějším. Shiffrinová se však k antinatalistickým myšlenkám sama otevřeně nehlásí. Plození považuje za morálně problematické, nikoliv však za nepřípustné.

Autorka staví svůj argument na podobné premise jako Benatar: přivedení dítěte na svět vždy zahrnuje riziko utrpení. Ačkoli může život přinášet radost a hodnotu, neexistuje žádná jistota, že tato hodnota převýší bolest a strádání. Tuto skutečnost dokládají případy jedinců, kteří nevnímají svůj život jako hodnotný, ale naopak jako zatěžující, nešťastný a především nechtěný. Za zásadní problém považuje absenci souhlasu budoucího jedince. Dítě nemůže

[16] Nelze říct, že nepřítomnost radosti není špatná, jelikož není nikdo, kdo by toto dobro zažil, aniž bychom stejně nepřistupovali k nepřítomnosti bolesti (Magnusson, 2019).

před svým narozením rozhodnout, zda je ochotné podstoupit rizika spojená s existencí. Autorka upozorňuje, že (neexistující) potenciální jedinci nemohou být poškozeni tím, že se nikdy nenarodí, zatímco narození vždy zahrnuje možnost újmy (Shiffrin,1999).

Filozofka se dále zabývá tzv. hypotetickým souhlasem, tedy obhajobou plození na základě předpokladu, že potenciální děti by souhlasily s podstoupením rizik spojených s existencí, aby měly šanci zažít její výhody (Singh, 2018). Tato obhajoba často využívá analogii s lékařským zákrokem, při kterém lékař způsobí pacientovi újmu bez jeho souhlasu (např. amputace končetiny), aby zabránil větší újmě (např. smrti pacienta v důsledku rozšíření infekce do celého těla). Takováto situace je morálně přijatelná, pokud máme dobré důvody předpokládat hypotetický souhlas daného jedince. Shiffrinová (1999) však oponuje, že morálně ospravedlnit újmu způsobenou jedinci, jenž nemůže poskytnou souhlas, lze pouze tehdy, pokud tato újma slouží k prevenci větší újmy, jako je například zmíněný lékařský zákrok. Plození tento požadavek nesplňuje, protože způsobuje újmu, která není nezbytná k prevenci většího utrpení. Naopak. Je vnímána jako vedlejší produkt snahy přinést do světa určitý přínos.

Závěrem tedy je, že přivést na svět jedince bez jeho souhlasu znamená podrobit ho rizikům, která jsou inherentní životu – bolesti, utrpení a existenciálním nejistotám. Tento nedostatek konsensu činí plození morálně problematickým, protože zahrnuje rozhodnutí, které může zásadně ovlivnit kvalitu života jedince, aniž by tento jedinec měl možnost rozhodnutí ovlivnit (Singh, 2018).

1.3 Antinatalismus z pohledu evoluční psychologie

Ačkoliv se antinatalistické argumenty dlouhodobě odvolávají na psychologické fenomény, diskuse a výzkumy v psychologii týkající se antinatalismu jsou stále poměrně novou záležitostí. Na tuto mezeru upozornili svým článkem v roce 2020 Brownová a Keefer. Zmiňují, že dosavadní výzkum se soustředil především na faktory, které ovlivňují rozhodnutí nemít děti, a na evoluční motivy spojené s reprodukcí. Prozkoumání vztahu mezi těmito tématy a morální psychologií však zůstává nedostatečné. Tato oblast nabízí příležitost k hlubšímu pochopení toho, jak evoluční mechanismy a morální procesy formují rozhodování o reprodukci.

Morální hodnoty a systémy, které univerzálně převládají napříč kulturami, naznačují, že se u lidí díky přirozenému výběru vyvinuly specifické a částečně neuvědomované kognitivní procesy, které nám pomáhají v daném kontextu porozumět morálním otázkám a reagovat na ně (Machery & Ron, 2010). Základem těchto procesů je prosociální

a kooperační chování jako genetický altruismus, reciprocita a reputace, jež jsou evolučně výhodným nástrojem, který přispívá k přežití a reprodukci jednotlivců i skupin (Tvrdý, 2015). Morální přesvědčení jsou přitom ovlivňována nejen naší evoluční minulostí, ale také sociokulturním prostředím a různými kognitivními zkresleními (Chudárková, 2023).

Spolu s globalizací, technologickým pokrokem a změnami ve způsobu života se objevují nové morální otázky, které vyžadují flexibilní reakce, jaké naše evolučně starší kognitivní mechanismy nejsou schopny poskytnout (Chudárková, 2023). Tuto problematiku poměrně dobře vysvětluje teorie duálních procesů v morálce, kterou formuloval profesor psychologie Joshua Greene (2014). Navazuje v ní na koncept dvou kognitivních systémů, intuitivního a analytického, známý z výzkumu Kahnemana (2012) a Tverského a spojuje je s morálními teoriemi. Evolučně starší intuitivní systém, který je rychlý, automatický a emočně podmíněný, je dle Greeneho (2014) v souladu s deontologickým přístupem, jenž klade důraz na dodržování stanovených pravidel a morálních zásad. Analytický systém, pomalejší a racionálnější, odpovídá utilitaristickému uvažování zaměřenému na kalkulaci důsledků rozhodnutí. Intuitivní systém, jako evolučně starší a méně náročný, často dominuje při morálních rozhodnutích, zvláště v naléhavých situacích, kdy rychlá reakce zajišťuje přežití. Analytický systém naopak nabízí hlubší reflexi, ale jeho použití je omezeno vysokou kognitivní náročností, což vysvětluje, proč mnohá morální rozhodnutí stále vycházejí spíše z emocí než z racionální analýzy.[17]

Jednou z morálních otázek, ve které se spolu mohou tyto dva systémy utkat, je otázka reprodukce. Ačkoliv jsme díky rozvinutým kognitivním schopnostem schopni dojít k úvahám o antinatalismu, stále v nich z většiny převládnou naše hluboce zakořeněné psychologické, kulturní a evolučním mechanismy, které podporují reprodukční chování a vedou k intuitivnímu odmítání antinatalismu. Brownová a Keefer (2020) se proto ve svém článku rozhodli z perspektivy evoluční psychologie popsat jednotlivé faktory, díky kterým mohou být jedinci vůči antinatalismu rezistentní. Konkrétně se zmiňují o vyšší tendenci k nerealistickému optimismu, rychlé životní strategii, mužském pohlaví, nízké míře altruismu vůči potencionálním potomkům a jistém stylu citové vazby (*attachmentu*).

[17] S novější teorií morálního usuzování – teorií morální lenosti – přichází dvojice Chudárková a Tvrdý. Podle nich „každý proces morálního usuzování začíná podvědomými introspektivně nepřístupnými procesy, jejichž výsledkem je morální intuice, tedy nereflektované a nezdůvodněné morální přesvědčení“ (Chudárková, 2023, s. 173). Následně dochází k jednomu ze tří scénářů: 1) morální intuici zreflektujeme, kriticky přezkoumáme a buď ji zdůvodníme, nebo se jí vzdáme; 2) využijeme post-hoc racionalizaci k ospravedlnění intuitivního přesvědčení; 3) morální přesvědčení nejsme nuceni reflektovat a zůstává proto totožné s původní intuicí. První možnost je samozřejmě nenáročnější mentální aktivitou, proto se do ní pouštíme zřídka (Chudárková, 2023).

Co se týče nerealistického optimismu, vychází autoři především z Benatarova (2017) předpokladu, který jsme již v předchozích podkapitolách představili. Pojďme se proto podívat na další faktor, jenž autoři zmiňují.

Rychlá životní strategie, která vychází z teorie životní historie, je častější u jedinců s nižším socioekonomickým statusem a vyznačuje se preferencí časné reprodukce v reakci na stresující nebo nestabilní prostředí. Evolučně dává tato strategie smysl v kontextu nejistoty a omezených zdrojů, kdy větší počet potomků zvyšuje šanci na přežití alespoň některých z nich. Naopak pomalá životní strategie, častější u jedinců s vyšším socioekonomickým statusem, vzděláním a stabilním prostředím, je spojena s odkládáním rodičovství, vyšší investicí do menšího počtu dětí (Griskevicius et al., 2011; Kavanagh & Kahl, 2021) a v současné době i s bezdětností (Aitken, 2024; Paloncyová et al., 2021). Podobný fenomén byl v česku pozorován i u žen žijících ve velkých městech (Hašková, 2010).[18] Tyto odlišné přístupy k reprodukci mohou rovněž ovlivňovat postoje k antinatalismu – jedinci s pomalejší strategií mohou být náchylnější k přijetí antinatalistických myšlenek, které se spíše ohlížejí na blaho budoucích generací (Brown & Keefer, 2020).

Podobně je tomu u faktoru pohlaví. Muži a ženy se ve svých reprodukčních strategiích liší. Brownová a Keefer (2020) přitom vychází z tradičního přístupu evoluční psychologie. Ta naznačuje, že muži mají tendenci vyhledávat více sexuálních partnerů, čímž zvyšují šanci na předání svých genů, zatímco ženy preferují stabilní a kvalitní partnery vzhledem k náročnosti péče o potomky (Bjorklund & Shackleford, 1999). Ženy se tak častěji řídí pomalou životní strategií a odkládají reprodukci, dokud nejsou k dispozici optimální podmínky. V současné době je navíc odklad rodičovství spojen s vyšší inteligencí. U inteligentních žen ovšem oproti mužům častěji dochází k tomu, že nakonec zůstanou úplně bezdětné (Kanazawa, 2014). Tato orientace na stabilitu a odpovědnost za zajištění vhodného prostředí pro potomky může ženy činit otevřenějšími k antinatalistickým názorům (Brown & Keefer, 2020). Zdá se ovšem, že autoři k tomuto předpokladu přistupují poměrně zjednodušeně a neberou v potaz aktuální proměny v rodičovských strategiích.

Poněkud komplikovanější se zdá faktor altruismu. Výzkumy v tomto směru často operují nejen s altruismem ale také s úzce související empatií a morální kognicí. Výsledky

[18] Hašková (2010) to připisuje vyšší dostupnosti vzdělání, pracovního trhu, volnočasových aktivit, ale také odlišnému životnímu stylu, který s rodičovstvím nemusí být slučitelný, nebo mu může konkurovat. Paloncyová et al. (2021) navíc zjistili, že bezdětní jedinci ve větších městech mají liberálnější postoje k rodičovství.

výzkumů přitom nejsou jednotné. Například Rosen et al. (2016) došli k závěru, že altruistická morální rozhodnutí jsou častější u žen, což souvisí s jejich vyšší emocionální empatií. Na druhou stranu Baez et al. (2017) upozorňují, že rozdíly v empatii mezi muži a ženami jsou závislé na způsobu měření empatie. V sebeposuzovacích dotaznících jejich výzkumu vycházely ženy jako empatičtější, na druhou stranu při experimentálním výzkumu byly u mužů častěji zaznamenány utilitární reakce na morální dilemata než u žen. Další pohled do problematiky přináší článek Decetyho a Yodera (2015), kteří zkoumali citlivost vůči nespravedlnosti u druhých, se kterou překvapivě nebyla spojena emocionální empatie ale empatie kognitivní. Vyvodit jednoznačný závěr z těchto výsledků je téměř nemožné. Zdá se, že zde narážíme na obecný problém psychologického výzkumu – jednotlivé studie často využívají odlišné definice téhož fenoménu, což následně vede i k rozdílným metodám měření. Tento nesoulad pak zásadně komplikuje srovnávání výsledků a jejich interpretaci. I přesto můžeme říct, že by altruismus a empatie vůči budoucím potomkům mohly hrát roli při přijímání filantropických antinatalistických názorů (Brown & Keefer, 2020).

Nyní se přesuňme k tomu, jak autoři přemýšlí nad posledním faktorem – citovou vazbou. Dle výzkumů jedinci s vyhýbavou citovou vazbou méně touží po rodičovství, v prvních šesti měsících po narození dítěte navíc zažívají jako rodiče více stresu a v rodičovství nalézají méně naplnění a smysluplnosti (Rholes et al., 2006). Jedinci s nejistou citovou vazbou navíc v dospělosti vykazují vyšší tendenci k pesimismu (Heinonen et al., 2004). Z těchto důvodů by dle autorů mohli jedinci s nejistým attachmentem snáze přijímat antinatalistické názory (Brown & Keefer, 2020).

V závěru svého článku Brownová a Keefer (2020) vyzývají k systematickému zkoumání antinatalismu v psychologii, jelikož tato oblast zůstává výrazně opomíjená. Poukazují na mezery v dosavadních studiích zaměřených na důvody odkládání či odmítání rodičovství, které se nezabývají otázkou, proč někteří jedinci zastávají morální přesvědčení proti lidské reprodukci jako celku. Podle jejich názoru by měl výzkum v této oblasti usilovat především o vytvoření validního nástroje pro měření antinatalistických názorů, analýzu rozsahu podpory tohoto postoje a zkoumání osobnostních a sociálních faktorů, které mohou k podpoře antinatalismu vést. Zvláštní pozornost by přitom měla být věnována roli nerealistického optimismu a evoluční adaptace v podobě výše zmíněných faktorů.

V návaznosti na tuto výzvu jsme se rozhodli přispět k rozvoji výzkumu antinatalismu v psychologii a realizovat prostřednictvím této diplomové práce první výzkum na toto téma v České republice. Zaměříme se především na adaptaci nástroje pro měření antinatalistických postojů do českého prostředí a na zkoumání vztahu mezi

antinatalistickými názory, nerealistickým optimismem a empatií. Než se však k samotnému výzkumu dostaneme, v následujících kapitolách stručně představíme oba klíčové fenomény – nerealistický optimismus a empatii. V závěrečné kapitole teoretické části se poté zaměříme na přehled dosavadních zahraničních studií, které se psychologickému zkoumání antinatalismu věnují.

2 Nerealistický optimismus

V úvodu i předchozí kapitole jsme několikrát naznačili, že lidské myšlenkové procesy jsou zatíženy řadou systematických chyb a zkreslení. Jak bylo zmíněno, Kahneman a Tversky tvrdí, že tyto chyby jsou často důsledkem rychlého a intuitivního myšlení, které označují jako systém 1. Naopak systém 2, který je pomalejší a vyžaduje více kognitivních zdrojů, umožňuje analytické a racionální uvažování, čímž snižuje riziko chyb. Vzhledem k jeho energetické náročnosti jej však nevyužíváme tak často (Kahneman, 2012).

Mezi těmito systematickými zkresleními se nacházejí i takzvaná optimistická zkreslení (*optimism biases*; Kahneman, 2012; Windschitl & Stuart, 2015), pokud se přesuneme z oblasti kognitivní psychologie do psychologie sociální, mohli bychom je přirovnat k pozitivním iluzím (*positive illusions*; Taylor & Brown, 1994). Tato zkreslení ovlivňují nejen náš pohled na svět a sebe samé, ale i na naši budoucnost. Jak Kahneman (2012, s. 274) poznamenává:

> Mnozí z nás vnímají svět jako mnohem neškodnější, než ve skutečnosti je, naše vlastnosti nám připadají příznivější, než doopravdy jsou a cíle, které si dáváme nám připadají dosažitelnější, než pravděpodobně budou. Máme tendenci přeceňovat svoji schopnost předvídat budoucnost, což podporuje naši optimistickou sebedůvěru.

Jednotliví autoři (Jefferson et al., 2017; Kahneman, 2012; Taylor & Brown, 1994; Windschitl & Stuart, 2015; Zelienková, 2021) řadí k těmto zkreslením různé fenomény, nejčastěji se ale opakují tři z nich. Prvním je iluze kontroly (*illusion of control*), tedy přehnaná víra ve vlastní schopnost ovlivnit nezávislé a nekontrolovatelné události (Yarritu et al., 2014). Druhým jevem je iluze nadřazenosti (*the better-than-average effect*), která se projevuje sklonem lidí vnímat své schopnosti, vlastnosti a osobnostní rysy jako nadprůměrné v porovnání s jejich vrstevníky (Zell et al., 2020). A konečně posledním je nerealistický optimismus (*unrealistic optimism*).

Tento fenomén se do širšího povědomí dostal především díky výzkumu Neila Weinsteina z roku 1980. Obecně se definuje jako tendence přeceňovat pravděpodobnost pozitivních událostí a zároveň podceňovat pravděpodobnost negativních událostí týkajících se vlastní budoucnosti (Sharot, 2013; Weinstein, 1980).

Na Weinsteinovu práci navázaly stovky dalších studií, které potvrdily, že se nerealistický optimismus projevuje při hodnocení celé řady negativních událostí, jako jsou zdravotní rizika včetně rakoviny (Waters et al., 2011; Weinstein, 2005), kardiovaskulárních onemocnění (Ferrer et al., 2012; Weinstein, 1980) nebo onemocnění COVID-19 (Gassen

et al., 2021; Salgado & Berntsen, 2021). Stejně tak podhodnocujeme pravděpodobnost rozvodu (Helweg-Larsen et al., 2011; Shepperd et al., 2013; Weinstein, 1980); problémů s alkoholem (Dillard et al., 2009; Weinstein, 1980), nezaměstnanosti (Dosedlová, 2018), dopravních nehod (Shepperd et al., 2013) a dalších situací. Ačkoli méně často, nerealistický optimismus ovlivňuje i hodnocení pozitivních událostí. Lidé například přeceňují pravděpodobnost, že budou vlastnit dům, mít trvalý vztah nebo ihned po ukončení studia nastoupí do vyhovujícího zaměstnání (Dosedlová, 2018; Weinstein, 1980).

V následujících podkapitolách se zaměříme na problematiku terminologického vymezení nerealistického optimismu a jeho dělení. Následně budou zmíněny další determinanty tohoto fenoménu, a to i mimo kognitivní zkreslení. Poslední podkapitola se bude zabývat přínosy a úskalími, která s sebou tento jev přináší.

2.1 Terminologické vymezení a dělení nerealistického optimismu

Podobně jako v mnoha jiných oblastech psychologie se i výzkum nerealistického optimismu potýká s nekonzistentní terminologií. Často dochází k zaměňování pojmů, které jsou si sice podobné, avšak nejsou synonymní (Jefferson et al., 2017; Shepperd et al., 2013; Windschitl & Stuart, 2015). To může komplikovat srovnatelnost studií, ztěžovat porozumění jevu nebo vést k nesprávným závěrům.

Na úvod je třeba odlišit pojmy nerealistický a dispoziční optimismus. Dispoziční optimismus je osobnostní rys, který se u jednotlivců projevuje v různé míře a vyznačuje se generalizovanou tendencí očekávat pozitivní průběh událostí a kladné výsledky. Tato očekávání však nemusí být nutně zkreslená nebo chybná (Carver et al., 2010; Dosedlová, 2018; Jefferson et al., 2017). Nerealistický optimismus naproti tomu představuje zkreslení v predikcích budoucnosti a je situačně specifický – týká se konkrétních událostí a rozhodnutí.

Nejvýraznější nekonzistence v terminologii se objevuje u pojmů nerealistický optimismus *(unrealistic optimism)* a optimistické zkreslení *(optimism/optimistic bias)*, které mnozí autoři (např. Kress & Aue, 2017; Jefferson et al., 2017; Sharot, 2013) používají jako synonyma. Podle přístupu Windschitla a Stuarta (2015), který jsme naznačili již v úvodu kapitoly, by však měl být pojem optimistické zkreslení chápán spíše jako zastřešující termín zahrnující celou skupinu jednotlivých zkreslení. V tomto pojetí se vztahuje na případy, kdy se odpovědi účastníků ve srovnání s příslušnými standardy zdají být příliš velkorysé, pokud jde o vyhlídky na něco pozitivního/žádoucího, nebo příliš skoupé, pokud jde o vyhlídky na něco negativního/nežádoucího. Do této kategorie autoři řadí nejen nerealistický optimismus,

ale i další fenomény, jako je iluze nadřazenosti, efekt nadměrné sebedůvěry nebo sociální desirabilita.

Shepperd et al. (2013) přistupují k řešení problému odlišným způsobem a navrhují rozlišení dvou typů nerealistického optimismu – komparativního a absolutního. Autoři prostřednictvím tohoto kroku usilují o jasně operacionalizované pojmy s jednotnou metodologií měření. Oba typy mohou být měřeny na individuální i skupinové úrovni. Nerealistický absolutní optimismus vyjadřuje očekávání, které je nerealistické a optimistické v porovnání s objektivním standardem. Určení tohoto standardu však představuje metodologickou výzvu. První variantou je stanovit jej retrospektivně, tedy na základě skutečného naplnění, či nenaplnění události u konkrétního jedince. Druhou variantou je určit standard pomocí statistických pravděpodobností vycházejících z populačních dat. Nerealistický komparativní optimismus neporovnává očekávání jedince o své budoucnosti s objektivním standardem, ale s jeho vlastním odhadem pravděpodobnosti dané události u jiných osob, obvykle vrstevníků (Shepperd et al., 2013; Shepperd et al., 2015; Ruthig et al., 2016).[19]

Zavedení těchto dvou kategorií sice neřeší terminologickou nekonzistenci v užívání pojmů optimistické zkreslení a nerealistický optimismus, přesto může přispět k větší transparentnosti metod měření a usnadnit srovnávání výsledků jednotlivých studií. Samostatný termín komparativní optimismus byl v psychologické literatuře užíván již dříve, často jako synonymum pro nerealistický optimismus bez bližší specifikace. I když rozdělení Shepperda et al. (2013) poskytuje přesnější definici, může zároveň přispět k dalšímu zmatku v terminologii.

Navzdory snahám výše uvedených autorů lze na studiích z posledních let pozorovat, že nekonzistentní terminologie zůstává přetrvávajícím problémem. V tomto textu se budeme držet doporučení Windschitla a Stuarta (2015) a budeme s pojmem optimistické zkreslení nakládat jako s nadřazeným termínem pro nerealistický optimismus. Pokud to bude možné, budeme také pracovat s dělením Shepperda et al. (2013), které nabízí konkrétní podkategorie nerealistického optimismu. Ne všechny výzkumy jsou však v tomto směru transparentní, u některých tak není možné dohledat, s jakou kategorií pracují.

[19] Weinstein a Klein (1996) ve svém výzkumu již dříve pracovali s rozlišením na absolutní a komparativní odhady rizika, ovšem jako s různými strategiemi měření, ne jako se samostatnými koncepty nerealistického optimismu. Preferovanou metodou přitom bylo srovnávání s ostatními.

2.2 Determinanty nerealistického optimismu

Mechanismy, které stojí za vznikem a udržováním nerealistického optimismu, jsou předmětem intenzivního vědeckého zkoumání. Přestože jsme často konfrontováni s nepopiratelnými fakty, optimistická přesvědčení zůstávají překvapivě odolná. Nerealistický optimismus tak není zřejmě pouhým důsledkem informačního zkreslení, ale spíše výsledkem komplexní interakce kognitivních, motivačních, neurobiologických, evolučních a jiných faktorů. V následujících podkapitolách v základních obrysech představíme klíčové determinanty.

2.2.1 Kognitivní determinanty

V předchozích kapitolách jsme opakovaně poukázali na to, že lidské myšlení je zatíženo systematickými kognitivními zkresleními. V rámci zmíněného systému 1 často používáme k rychlému zpracovávání informací tzv. heuristiky, tedy mentální zkratky. Ty jsou v řadě situací velmi efektivní, ale mohou vést k chybným závěrům, například k optimistickému zkreslení naší budoucnosti (Kahneman, 2012).

Jednou z často zmiňovaných heuristik v souvislosti s nerealistickým optimismem je heuristika reprezentativnosti (Shepperd et al., 2015). Lidé mají tendenci posuzovat pravděpodobnost událostí nebo jevů podle toho, jak moc odpovídá jejich představě typického příkladu, místo aby zohlednili reálné statistické údaje (Tversky & Kahneman, 1974). Například mladý kuřák může mít sklon vnímat rakovinu plic jako problém, který postihuje pouze starší osoby, které neustále kašlou a vypadají sešle. Tento mentální obraz mu může pomoci ignorovat pravděpodobnost rizika pro jeho vlastní zdraví.

Shepperd et al. (2015) dále popisují fenomén, kdy se lidé při posuzování rizika spoléhají především na informace o sobě, jelikož mají o své minulosti, zkušenostech, plánech a záměrech přehled. U jiných osob však takto podrobnými údaji nedisponují. Dochází tak k transformaci srovnávacího úsudku na osobní úsudek, kdy lidé posuzují své vlastní riziko bez jasného srovnání s druhými. To může vést k chybnému závěru, že vlastní šance pro dané riziko se liší od šancí ostatních lidí. Pokud jsou jedinci nuceni zvažovat informace o druhých, nerealistický optimismus výrazně oslabuje (Hoorens, 1993; Kruger & Burrus, 2004; Shepperd et al., 2002; Weinstein, 1980).

Samotný Weinstein (1980) také zkoumal faktory ovlivňující míru nerealistického optimismu. Zjistil, že pokud člověk danou událost již zažil, hodnotí pravděpodobnost jejího opakování realističtěji – ovšem pouze u negativních událostí. Tento efekt potvrdily i další studie (DeJoy, D, 1992; Helweg-Larsen & Shepperd, 2001; Jefferson et al., 2017). Weinstein

(1980) jej vysvětluje heuristikou dostupnosti, podle níž lidé posuzují pravděpodobnost události podle toho, jak snadno si ji dokážou vybavit z dlouhodobé paměti (Tversky & Kahneman, 1974). Osobní zkušenost usnadňuje zapamatování minulých výskytů události a představování si scénářů, ve kterých by mohla znovu nastat. To vede k vyššímu subjektivnímu vnímání její pravděpodobnosti a realističtějšímu hodnocení rizika. Lidé také častěji nahlížejí optimisticky na události, které vnímají jako ovlivnitelné vlastními činy. Pokud věří, že mohou podniknout kroky ke zvýšení pravděpodobnosti žádoucího výsledku, posiluje to jejich přesvědčení, že uspějí spíše než ostatní (Weinstein, 1980).

2.2.2 Motivační determinanty

Kromě kognitivních zkreslení, jež vedou k chybám v úsudku, hrají ve vzniku nerealistického optimismu významnou roli i motivační procesy. Hoorens (1993) podotýká, že kognitivní determinanty nám mohou pomoci především vysvětlit to, *jak* nerealistický optimismus vzniká, zatímco motivační spíše *proč* vzniká. Kunda (1990) tvrdí, že motivace je zřejmě jakýmsi spouštěčem kognitivních procesů. Pokud je motivace zaměřena na dosažení konkrétního výsledku, prosadí se takové kognitivní strategie, které povedou k závěrům podporujícím tuto touhu. To potvrzuje i Weinstein (1980) a podotýká, že nerealistický optimismus se objevuje zejména tehdy, když je výsledek pro jedince emocionálně významný nebo mu na něm záleží.

Proč ale motivace nasměrovává kognitivní procesy k nerealistickým očekáváním? Odpověď je poměrně snadná – přinášejí psychologické výhody (Coelho, 2009; Kunda, 1990; Shepperd et al., 2015). Lidé dokonce mnohdy přímo věří, že je pro ně přínosnější mít o budoucnosti růžový obrázek, ač může být zkreslený (Armor et al., 2008).

Zejména v počátcích výzkumu byla optimistická očekávání vnímána jako obranný mechanismus, který pomáhá snižovat úzkost a udržovat pozitivní sebeobraz (Taylor & Brown, 1994; Weinstein, 1980). Později byl tento pohled doplněn o myšlenku, že optimistická očekávání mohou být prostředkem k posilování sebeúcty, vytváření pozitivního společenského obrazu a ke zvýšení pocitu osobní pohody obecně (Coelho, 2009; Shepperd et al., 2015; Taylor & Brown, 1994). Je však nepravděpodobné, že by lidé přijímali nerealisticky příznivé představy o své budoucnosti zcela nekriticky. Tato zkreslení se objevují spíše nenápadně, v mezích subjektivně uvěřitelného, což umožňuje jejich dlouhodobé udržení bez narušení sebepojetí (Hoorens, 1993).

2.2.3 Mozkové koreláty nerealistického optimismu

Již od představení konceptu nerealistického optimismu Weinsteinem (1980) se výzkumy zaměřují na identifikaci konkrétních mozkových struktur a sítí, které by s ním mohly souviset. Zajímavým vodítkem pro tyto studie je fakt, že jedinci trpící depresí nebo generalizovanou úzkostnou poruchou vykazují nižší míru tohoto zkreslení oproti zdravým jedincům, což poskytuje cenný základ pro zkoumání jeho neurálních korelátů (Blair et al., 2017; Dricu et al., 2020; Korn et al., 2013; Sharot, 2011).

Část výzkumů identifikovala mozkové struktury, které se podílí na vytváření optimistického zkreslení tím, že poskytují vstupní informace pro uvažování o budoucích událostech v podobě epizodických vzpomínek a perspektivního myšlení. Na druhé straně další výzkumy rozlišují oblasti mozku, které se na vytváření optimistického zkreslení podílejí přímo ve smyslu srovnávání s druhými a odhadu pravděpodobnosti. Klíčovými strukturami jsou ventromediální prefrontální kortex (vmPFC, *ventromedial prefrontal cortex*), anteriorní cingulární kortex (ACC, *anterior cingulate cortex*), posteriorní cingulární kortex (PCC, *posterior cingulate cortex*), dorzální striatum (*dorsal striatum*) a amygdala (Blair et al., 2013; Blair et al., 2017; Dricu et al., 2020; Sharot et al., 2007).

Zásadní poznatky přinesl také výzkum zaměřený na to, jak lidé aktualizují svá optimistická přesvědčení na základě nových informací. Studie ukazují, že tato aktualizace je selektivní. Pokud lidé původně odhadovali pravděpodobnost negativní události jako vyšší, než ve skutečnosti je, snadno svůj odhad upraví ve prospěch nové informace. Naopak, pokud původně vnímali pravděpodobnost jako nízkou a následně se dozvěděli, že je vyšší, jejich přesvědčení se mění jen minimálně. Tato selektivita souvisí s aktivitou prefrontální kůry, konkrétně s pravým dolním čelním gyrem (rIFG, *right inferior frontal gyrus*), který reaguje na chyby negativního odhadu. Jedinci s vyšší tendencí podléhat nerealistickému optimismu mají v této oblasti sníženou schopnost kódovat nežádoucí informace o budoucnosti (Dricu et al., 2020; Korn et al., 2013; Sharot et al., 2011).

Nerealistický optimismus může být spojen také se systémem odměny a hodnocení v mozku. Podle Sharotové et al. (2012) představuje očekávání nízké pravděpodobnosti negativních událostí a vysoké pravděpodobnosti pozitivních událostí samo o sobě odměnu. To zvyšuje pravděpodobnost, že mozek bude častěji simulovat příznivé scénáře. V jejich studii bylo zjištěno, že posílení dopaminergní funkce účastníků (pomocí léku dihydroxy-L-fenylalanin) vedlo ke zvýšení optimistického zkreslení. Dricu et al. (2020) se pak zmiňují o třech mozkových korelátech systému odměny: orbitofrontální kůra (OFC, *orbitofrontal cortex*), která kóduje hodnotu věcí, tedy zda jsou vnímány jako žádoucí

či nežádoucí; striatum, jenž odráží zkušenost s obdržením odměny a následné instrumentální učení; a insula.[20]

2.2.4 Evoluční perspektiva

Na první pohled se nerealistický optimismus může jevit jako nevýhodný fenomén. Růžové brýle nás mohou vést k riskantnímu chování nebo ignorování hrozeb. Přesto je tento jev široce rozšířený, což naznačuje, že pravděpodobně byl a stále může být evolučně výhodný.

Z hlediska Evoluční teorie her může nerealistický optimismus představovat strategii, která v průběhu času přinesla více přínosů než nákladů. Tento optimismus zvyšuje ochotu jednotlivce riskovat a přijímat výzvy, což může vést k výhodám, jako je vyšší sociální status nebo větší reprodukční šance. Naopak realistické hodnocení rizik může vést k přehnané opatrnosti a ztrátě příležitostí (Gassen et al., 2021; Johnson & Fowler, 2011).

Podobně lze nerealistický optimismus chápat optikou Teorie řízení chyb (*Error Management Theory,* EMT). Vraťme se na chvíli zpět k heuristikám, zkratkám, které jsou evolučně výhodné, jelikož zvyšují efektivitu myšlení, zároveň ale mohou vést k chybným závěrům. Lidský mozek se nevyvinul tak, aby vždy činil dokonalá rozhodnutí, ale aby se častěji mýlil pro přežití „výhodným“ způsobem. EMT naznačuje, že pokud stojíme před volbou mezi dvěma typy omylů – přehnaným optimismem (falešným poplachem) nebo nadměrným pesimismem (zmeškanou příležitostí) – evoluce upřednostní ten první. Tato volba je logická. Pokud je těžké nebo nemožné přesně odhadnout pravděpodobnost úspěchu, je výhodnější podniknout alespoň nějaké kroky, i když existuje riziko neúspěchu, než šanci úplně propásnout (Gassen et al., 2021; Jefferson, 2017). Tuto dynamiku můžeme ilustrovat příkladem hledání zaměstnání. Pokud zašleme životopis na prestižní pozici, i když nesplňujeme všechna kritéria, existuje vysoká pravděpodobnost, že nás odmítnou. Zároveň však máme šanci získat mimořádnou pracovní příležitost, kterou bychom bez pokusu zcela ztratili.

Na druhou stranu aplikaci této teorie na nerealistický optimismus část autorů kritizuje. Argumentují tím, že i když pozitivní očekávání mohou motivovat k akci a přinášet uspokojení, sama o sobě nemusí být dostatečná k tomu, abychom se skutečně pustili do činnosti, která vede k dosažení kýženého výsledku (Jefferson, 2017).

Nerealistický optimismus se ukazuje jako jev s adaptivními i maladaptivními prvky. Jak Kahneman (2012, s. 274) vtipně poznamenává: „Optimistická zkreslení mohou být jak

[20] Podrobněji rozebírá téma mozkových korelátů nerealistického optimismu Dricu et al. (2020).

požehnáním, tak rizikem, měli byste být tedy zároveň šťastní i obezřetní, pokud jste povahově optimisty.“ V následující podkapitole se proto zaměříme na to, jaké potencionální úskalí nebo benefity tento fenomén má.

2.3 Přínosy a úskalí nerealistického optimismu

Nerealistický optimismus může ovlivňovat naše prožívání, rozhodování i chování. Vzhledem k tomu, že většina studií v této oblasti má korelační nebo průřezový charakter, není vždy možné hovořit o příčinných souvislostech, a tedy ani o přímých důsledcích nerealistického optimismu. Není jasné, zda nerealistický optimismus ovlivňuje danou proměnnou, zda je naopak daná proměnná příčinou nerealistického optimismu, případně zda obojí způsobuje třetí proměnná (Sheppard et al., 2015).[21] V této kapitole se zaměříme na pozitivní a negativní aspekty nerealistického optimismu, přičemž budeme zohledňovat složitost těchto vztahů.

2.3.1 Pozitivní aspekty nerealistického optimismu

Ačkoli se výzkum často zaměřuje na možná rizika nerealistického optimismu, nelze přehlédnout jeho přínosy. Pozitivní očekávání mohou podporovat vytrvalost v dosahování cílů více než očekávání realistická nebo pesimistická (Sheppard et al., 2017). Tento efekt je někdy vysvětlován fenoménem sebenaplňujícího se proroctví, kdy víra v určitou budoucí situaci nebo výsledek ovlivňuje chování jednotlivce, čímž přispívá k realizaci očekávaného scénáře (Armor & Taylor, 1998). Nerealistický optimismus může být výhodný také v oblasti mezilidských vztahů. Helweg-Larsen et al. (2002) zjistili, že lidé projevují větší sociální zájem a sympatie vůči těm, kteří se na budoucnost dívají optimisticky, ve srovnání s jedinci, kteří vykazují nerealistický pesimismus.

Velká část zájmu o nerealistický optimismus pramení z jeho potenciálních důsledků pro duševní zdraví a chování související se zdravím. Vyšší úroveň nerealistického optimismu se pojí s nižší hladinou stresu, úzkosti, absencí depresivních příznaků a celkově pozitivním prožíváním (Dewberry et al., 1990; Helweg-Larsen & Shepperd, 2001; Korn et al., 2013; Sharot, 2013). Někteří autoři dokonce naznačují, že může obecně přispívat k well-beingu a zdraví (Taylor & Brown, 1994).

Na tuto hypotézu navázala studie Heveyho et al. (2012), která zjistila, že pacienti s ischemickou chorobou srdeční, kteří vykazovali nerealistický komparativní optimismus, měli v následujícím roce nižší riziko opakované srdeční příhody. Podobné pozitivní

[21] Blíže se k problematice výzkumu důsledků nerealistického optimismu a jeho metodologii vyjadřují Sheppard et al. (2017).

důsledky byly zaznamenány i v oblasti zdravotního chování. Taylor et al. (1992) ve svém výzkumu na souboru homosexuálních mužů zjistili, že respondenti s pozitivním výsledkem HIV testu vykazovali vyšší míru nerealistického optimismu ohledně pravděpodobnosti, že se u nich v budoucnu rozvinou příznaky AIDS, ve srovnání s respondenty s HIV negativním testem. Zároveň u mužů s vyšší úrovní nerealistického optimismu byly zaznamenány pozitivnější zdravotní návyky, jako jsou zdravá strava, pravidelný pohyb a dostatek spánku. Zmíněné studie jsou však jedny z mála, kterým se podařilo pozitivní vztah mezi nerealistickým optimismem a chováním souvisejícím se zdravím nalézt.

2.3.2 Negativní aspekty nerealistického optimismu

Mnozí autoři upozorňují spíše na negativní dopady nerealistického optimismu, někteří se dokonce vymezují proti představě, že by měl širší pozitivní vliv na zdraví. Podceňování vlastního rizika a zranitelnosti totiž často vede k riskantnímu chování a opomíjení preventivních opatření, a to nejen v oblasti zdraví (Sharot et al., 2011; Sheppard et al., 2015; Weinstein & Klein, 1996). Aby jedinec přijal ochranná opatření, musí nejprve uznat svou vlastní zranitelnost (Armor & Taylor, 1998).

Pod vlivem nerealistického optimismu lidé často podceňují riziko onemocnění a postrádají motivaci ke změně životního stylu (Dosedlová, 2018). Tento efekt se projevuje například nízkou návštěvností preventivních lékařských prohlídek (Helweg-Larsen & Shepperd, 2001), dále nižší potřebou informovat se o zdravotních rizicích a obtížemi při začleňování nových poznatků do vlastního vnímání hrozby (Radcliffe & Klein, 2002). Důsledkem může být i neuvážené stravování (Raats & Sparks, 1995), nadměrná konzumace alkoholu (Dillard et al., 2009) či další formy chování ohrožujícího zdravotní stav.

Podobné výsledky najdeme i v oblasti reprodukčního zdraví. Například ženy, které věřily, že riziko nechtěného těhotenství je u nich nižší než u druhých, méně často používaly účinné metody antikoncepce (Burger & Burns, 1988). Stejně tak vysokoškolští studenti, kteří podceňovali riziko nákazy pohlavně přenosnou chorobou, častěji zanedbávali používaní kondomů při pohlavním styku (Thompson et al., 1996).

Nerealistický optimismus ovlivňuje i postoje kuřáků. Ti, kteří vykazovali nerealistický absolutní optimismus, častěji podceňovali riziko rakoviny plic (Weinstein et al., 2005) a méně často se přikláněli k možnosti přestat kouřit (Dillard et al., 2006).

Negativní aspekty nerealistického optimismu se ukázaly také v oblasti zvládání léčby. Pacienti s hepatitidou C, u nichž byl zaznamenán výrazný nerealistický optimismus ohledně

vlastní schopnosti zvládnout léčbu, se na její vedlejší účinky připravovali méně důsledně. Například si neupravovali pracovní režim, což mohlo zhoršit jejich schopnost zvládat fyzické a psychické dopady terapie (Treloar & Hopwood, 2008).

Jeden z nejnovějších příkladů přinesla pandemie COVID-19. Studie Gassena et al. (2021) zjistila, že lidé s vyšším klinickým rizikem těžkého průběhu při onemocnění a vysokým nerealistickým optimismem sice svou zranitelnost uznávali, přesto paradoxně vnímali nižší pravděpodobnost nákazy. Jejich preventivní chování se přitom nelišilo od osob s nižším rizikem. Výsledek naznačuje, že ani reálná hrozba vážného zdravotního dopadu nemusí být dostatečným impulzem ke změně chování.

Rizikové chování spojené s nerealistickým optimismem se ale neomezuje pouze na oblast zdraví, objevuje se například i při chování na silnicích. Studie Fernandese et al. (2007) ukázala, že nerealistický optimismus může být spojen s méně častým používáním směrových světel, vyšší ochotou řídit pod vlivem alkoholu nebo při únavě. Jiang et al. (2008) zase zjistili, že nerealistický optimismus částečně zprostředkovává vztah mezi impulzivním chováním za volantem a agresivním řízením, stejně jako porušováním dopravních předpisů. Nicméně existují i studie, které v tomto směru neprokázaly žádné signifikantní výsledky.

O roli nerealistického optimismu se často hovoří v souvislosti s podceňováním potřebných opatření a přípravy na hrozící přírodní katastrofy. Ačkoli se nám nepodařilo nalézt výzkum, který by tento vztah přímo testoval, je potvrzeno, že na přípravu má významný vliv osobní zkušenost nebo časová blízkost podobné katastrofy, což souvisí i s nerealistickým optimismem (Harris, 2012).

V oblasti ekonomického rozhodování pak výzkum Yanga et al. (2007) zaměřený na oblast spotřebitelských půjček ukázal, že lidé náchylní k nerealistickému optimismu častěji preferují kreditní karty s nevhodnými podmínkami pro jejich schopnost splácet. Sharot et al. (2011) zase hovoří o přehlížení potřeby důchodového spoření. Fenomén se projevuje i v oblasti plánování, kdy lidé podceňují časovou náročnost úkolů, což může vést k problémům při jejich plnění (Newby-Clark et al., 2000).

Mechanismus toho, kdy nerealistický optimismus působí prospěšně a kdy naopak škodlivě, zůstává do značné míry stále nejasný. Zatímco v krátkodobém horizontu může snižovat úzkost a podporovat vytrvalost, v dlouhodobější perspektivě mnohdy vede k podceňování rizik, zanedbávání prevence a nedostatečné přípravě, což může mít vážné důsledky (Armor & Taylor, 1998; Newby-Clark et al., 2000; Klein & Zajac, 2009). Chování jedince, který ignoruje rizika, neovlivňuje pouze jeho samotného, ale může mít širší dopad na jeho okolí a společnost – v oblasti veřejného zdraví, bezpečnosti, ekonomiky či celkové

pohody. V této souvislosti by bylo zajímavé prozkoumat vztah mezi nerealistickým optimismem a etickým rozhodováním, což je oblast, která dosud nebyla dostatečně prozkoumána a mohla by přinést nové perspektivy.

3 Empatie

Pojem empatie se na první pohled jeví jako intuitivní a srozumitelný. To ovšem platí pouze do chvíle, než se jej pokusíme definovat. Pokud totiž existuje něco, na čem se výzkumníci zabývající se empatií shodnou, je to skutečnost, že se neshodují. Neexistuje konsenzus ani ohledně základní otázky, zda se jedná o psychický stav, proces, osobnostní dispozici, schopnost, kompetenci, či reakci na prožitek druhého (Hall & Schwartz, 2019). Většina textů o empatii tak začíná konstatováním, že zdaleka neexistuje shoda v tom, jak by měla být definována (Håkansson Eklund & Summer Meranius, 2021).

Každým rokem se objevují nové články, které se pokouší zorientovat v nespočtu již existujících definic empatie, upřesnit rozsah pojmu a nabídnout nejvhodnější koncept. Paradoxně tím vznikají stále nové definice. Empatie je proto fenomén, který nemá pevnou podobu. Nabízí prostor pro nové nuance, revize a samozřejmě kritiku těch předchozích. Celou situaci navíc komplikují příbuzné termíny jako emocionální nákaza (*emotional contagion*), soucit (*compassion*) a sympatie (*sympathy*; Cuff et al., 2016). Opět tak narážíme na důsledky, které s sebou tento problém přináší – jednotliví výzkumníci zkoumají pod stejným názvem více či méně odlišné koncepty, což komplikuje nejen jejich interpretaci, ale i srovnávání výsledků a vyvozování závěrů.

Namísto dalšího pokusu o vyčerpávající analýzu definic se zaměříme na dvě užitečné syntézy zachycující klíčové aspekty empatie. Tato shrnutí sice nevyřeší vědecký konceptuální pluralismus, ale nabídnou čtenáři přehled, který nebude zahlcující.

Nejprve se podívejme na pojetí Decetyho a Cowella (2014) vycházející z výzkumu v oblasti vývojové a sociální neurovědy. Autoři popisují tři oddělené složky empatie, které se zcela nepřekrývají ve funkcích a mechanismech, ale přesto společně interagují:

1. Sdílení emocí *(affective sharing)* – schopnost afektivně reagovat na emoce druhých, tedy „nakazit se“ emocí.
2. Empatický zájem *(empathic concern)* – motivace starat se o blaho druhého.
3. Přejímaní perspektivy *(perspective taking)* – schopnost vědomě se vžít do mysli druhého a představit si jeho pocity a myšlenky.

K podobnému závěru dospěli na základě tematické analýzy různých definic empatie Håkansson Eklund a Summer Meranius (2021). Identifikovali čtyři komponenty, které shrnuli do vlastní definice: Empatie znamená (1) cítit, (2) pochopit a (3) sdílet to, co cítí někdo jiný, (4) přičemž je nutné rozlišovat mezi sebou a druhým.

Decety a Cowell (2015) navíc upozorňují, že každá ze zmíněných složek vychází z různých neurobiologických procesů a odráží postupně vyvinuté funkce, umožňující lidem reagovat na důležité sociální události nezbytné pro přežití, reprodukci a celkovou pohodu.[22]

Vrátíme-li se k problému definic, někteří autoři (Cuff et al., 2016; Håkansson Eklund & Summer Meranius, 2021) vyjadřují optimismus ohledně budoucnosti pojetí empatie. Věří, že jejich analýzy a systematické přehledy mohou vést k upřesnění pojmu a napomoci konsenzu. Zásadní je ale poznamenat, že podobné pokusy, které byly podniknuty v předchozích desetiletích, často vedly spíše k dalšímu zmatku.

Existuje také skeptičtější pohled na věc. Část autorů vyzívá k alternativním řešením, jako je například omezení používání termínu empatie ve výzkumu a jeho nahrazení méně abstraktními termíny nižší úrovně, jako jsou emocionální sdílení (neboli afektivní vzrušení), empatický zájem a zaujímání perspektivy (Decety & Cowell, 2014; Hall & Schwartz, 2019). Domníváme se ale, že tento přístup není příliš praktický. I tyto pojmy jsou do značné míry abstraktní a mají problémy s operacionalizací a definicí stejně jako empatie.

Zajímavý pohled do celé problematiky vnáší Jošt (2024), který upozorňuje, že jedním z klíčových problémů definování empatie a jejího vědeckého zkoumání jsou kořeny tohoto konceptu v tzv. lidové psychologii. Ta představuje soubor intuitivních představ a vysvětlení o lidských mentálních stavech a funkcích, který vychází z každodenní zkušenosti, nikoliv ze systematického vědeckého výzkumu (Dražil, 2022). I když Jošt (2024) uznává snahu psychologů a neurovědců pojem empatie operacionalizovat, jeho základní rámec je dle něj stále ovlivněn těmito intuitivními představami.

Jošt (2024) po vzoru eliminativních materialistů (Churchland, 1981) navrhuje, že by měla být lidová psychologie ve vědeckém zkoumání postupně nahrazena a zredukována na neurovědu.[23] Tento přístup však naráží na zásadní metodologický problém. Současná neurověda stále čerpá z konceptů lidové psychologie, protože postrádá jednotný, obecně přijatelný vědecký systém, jenž by přesně definoval a pojmenoval mentální entity a jejich vzájemné vztahy (Dražil, 2022). Tento systém, označovaný jako kognitivní ontologie by mohl být podle Jošta (2024) řešením celého problému s empatií.

---

[22] Sapolsky (2019), De Waal a Preston (2017) popisují tyto postupně vyvinuté funkce šířeji. Jako úplně první, ještě před emoční nákazou, zmiňují *senzomotorickou nákazu,* velmi primitivní verzi souznění s něčí bolestí (např: pokud vidíme někoho, jak sáhne na rozpálenou plotnu kamen, bezděčně ucukneme rukou). Naopak úplně na konci tohoto vývoje popisují *účast*, respektive cílenou pomoc, kterou celý předchozí proces může ale také nemusí vyvolat.

[23] Samozřejmě existují i další přístupy k tomu, jak s lidovou psychologií nakládat – buď ji integrovat do vědecké koncepce mozku a mysli, nebo jí ponechat autonomii, aniž by do neurovědy zasahovala nebo jí konkurovala (Dražil, 2022).

V současnosti již existují pokusy o vytvoření takové ontologie, jedním z nich je Kognitivní atlas Russella Poldracka (2011), který porovnává korelace mezi neurozobrazovacími daty, metodami měření a psychologickými koncepty jednotlivých studií. Otázkou zůstává, kde a zda vůbec by v tomto prozatím hypotetickém světě měl své místo psychologický výzkum, potažmo velká část psychologie jako takové. Znamenalo by to její konec, nebo by si kromě své aplikované podoby zachovala své místo jako interpretační nadstavba neurovědy?

Ať už se přikláníme k optimistickému názoru, že se blížíme k lepšímu porozumění empatie, nebo k tomu, že možná chybně interpretujeme procesy, které jsme intuitivně označili za „empatii“, současný výzkum prozatím nevede k uspokojivému vyřešení tohoto sporu. Nezbývá nám tedy než pracovat s koncepty, které máme k dispozici, ale zároveň k nim přistupovat s opatrností. V následujících podkapitolách se zaměříme na rozdělení empatie na kognitivní a afektivní, stručně popíšeme její neurobiologické základy a prozkoumáme její propojení s morálním a prosociálním chováním.

3.1 Kognitivní a emocionální empatie: teorie a měření

Jedním z dalších témat, které se v souvislosti s empatií pravidelně diskutuje, je její dělení na kognitivní a emocionální složku. Zatímco dříve byly tyto dvě dimenze považovány za striktně oddělené (např. Hogan, 1969), současný výzkum ukazuje, že empatie je multidimenzionální jev, v němž se jednotlivé složky vzájemně prolínají a ovlivňují. Ačkoli je možné je teoreticky rozlišit, v praxi fungují jako provázané procesy, přičemž v různých situacích může jedna složka dominovat nad druhou (Baron-Cohen & Wheelwright, 2004; Lamm & Majdandžić, 2015; Sapolsky, 2019). Tato teoretická koncepce se také promítá do metod měření empatie, přičemž některé nástroje zachycují primárně kognitivní nebo emocionální složku, jiné měří empatii jako jednotný konstrukt.

Kognitivní empatie je soubor reflektivních procesů, které zahrnují porozumění emocionálnímu stavu druhých, odlišení jejich pocitů od vlastních a schopnost integrovat tyto informace se sociálními znalostmi, čímž adaptivně řídí interpersonální chování (Canty et al., 2021). Někteří autoři tvrdí, že je kognitivní empatie úzce spojena s teorií mysli (např. Blair, 2005; Canty et al., 2021; De Waal & Preston, 2017; Dorris et al., 2022). Část z nich považuje oba procesy za zaměnitelné. Canty et al. (2021) ovšem zdůrazňují jejich rozlišení a tvrdí, že teorie mysli se týká pouze porozumění stavu někoho jiného, zatímco kognitivní empatie vyžaduje aktivní emocionální zapojení osoby v perspektivě jiné osoby. Zdá se, že opět narážíme na oblast, ve které výzkumníci nemají zcela jasno. V českém kontextu existuje

omezený počet metod zaměřených na měření kognitivní empatie. Jedním z dostupných nástrojů je sebeposuzovací Dotazník empatie (DE14) vyvinutý Tišanskou a Koženým (2012). Dotazník obsahuje tři subškály: otevřenost, vnímavost a respekt. Teoretické ukotvení dotazníku i jednotlivých subškál ovšem není autory jasně vymezeno. Nástroj byl testován na výzkumném souboru studentů medicíny, přičemž jeho reliabilita dosahovala spodní hranice akceptovatelnosti a konstruktová validita byla slabá. Autoři přesto uvádí, že psychometrické parametry umožňují jeho použití v experimentálním výzkumu.

Emocionální, někdy také afektivní empatie, je subjektivní emoční reakce na vnímaný představovaný nebo odvozený afektivní stav druhého, která je tomuto stavu podobná (Canty et al., 2021; Cuff et al., 2013; Walter, 2012). Klíčovým aspektem je schopnost jedince rozpoznat, že zdrojem emoce je externí podnět, čímž Walter (2012) odlišuje emocionální empatii od emoční nákazy, tedy automatického převzetí emočního stavu druhého. Některé modely dále rozlišují dvě složky emocionální empatie. Zaprvé se jedná o empatické obavy, které zahrnují prožívání soucitu, obav a zájmu při vnímání nepříjemných emocí druhých. Za druhé jde o osobní distres, jenž se projevuje pocity nepohodlí či úzkosti při sledování obtíží druhého člověka (Baron-Cohen & Wheelwright, 2004; Davis, 1983). Pro měření emocionální empatie lze využít českou verzi Škály emocionální empatie (EES-R), kterou do našeho prostředí převedli Seitl et al. (2017), a kterou blíže představíme ve výzkumné části práce.

Většina dotazníků adaptovaných pro české prostředí měří empatii jako celek. Mezi nejznámější nástroje patří Index interpersonální reaktivity (IRI) publikovaný Davisem (1980). Dotazník obsahuje 28 položek rozdělených do čtyř subškál: přejímání perspektivy, fantazie, empatický zájem a osobní strádání. Ačkoli původní verze vykazuje dobré psychometrické vlastnosti a její překlad je u nás hojně využíván, nepodařilo se dohledat studie zabývající se její validitou a reliabilitou v českém kontextu. Dalším významným nástrojem je Kvocient empatie (EQ) Barona-Cohena a Wheelwrightové (2004), původně prezentovaný jako jednodimenzionální metoda. Některé následné výzkumy, včetně české studie Dostála et al. (2014), však naznačují existenci tří faktorů: kognitivní empatie, emoční reaktivita a sociální dovednosti. Mezi novější nástroje patří česká verze Torontského dotazníku empatie (TEQ) (Spreng et al., 2009), kterou přeložili Novak et al. (2021). Tento dotazník sice měří empatii jako celek, avšak primárně ji chápe jako emocionální proces. Česká verze vykazuje validní a spolehlivé výsledky.

Vedle psychologických aspektů empatie je stále větší pozornost věnována jejím neurobiologickým korelátům. Výzkumy naznačují, že kognitivní a emocionální empatie

mají odlišné neurální základy. V následující kapitole se budeme věnovat právě neurálním korelátům empatie.

3.2 Neurobiologická podstata empatie

Funkční neurozobrazovací studie naznačují, že různé složky empatie jsou spojeny s příbuznými, ale odlišnými mozkovými procesy, které zahrnují souběžnou aktivaci různých oblastí mozku (Stevens & Taber, 2021). Velká část těchto studií zkoumala empatii vyvolanou nějakým typem bolesti, přičemž tento výzkum podporuje rozlišení afektivní a kognitivní empatie (De Waal & Preston, 2017; Jauniaux et al., 2019; Sapolsky, 2019). V následujících částech budou zjednodušeně neurobiologické mechanismy těchto složek popsány zvlášť, následně se zaměříme na otázku zrcadlových neuronů v oblasti empatie.

3.2.1 Neurokoreláty afektivních aspektů empatie

Mezi hlavní struktury odpovědné za automatizovanější, emocionální složku empatie se nejčastěji řadí anteriorní cingulární kortex (ACC, *anterior cingulate cortex*) a insula (De Waal & Preston, 2017; Masten et al., 2011; Sapolsky, 2019; Stevens & Taber, 2021; Trieu et al., 2019).[24]

ACC obecně přijímá interoreceptivní a exterorecetivní informace a hraje klíčovou roli v hodnocení významu bolesti – zda je pro nás důležitá, nežádoucí nebo podněcující. Zároveň vysílá informace do senzomotorické kůry, která je zodpovědná za zpracování informací o lokalizaci, typu a intenzitě bolesti (De Waal & Preston, 2017; Sapolsky, 2019).

Zásadní je, že ACC se neaktivuje pouze při fyzické bolesti, ale také v případě sociální (Masten et al., 2011) a emocionální (Sapolsky, 2019) bolesti. Příkladem může být odmítnutí, odloučení, strach, stud nebo znechucení. A co víc, tato struktura se zapojuje i v momentě, kdy bolestivou situaci prožívá někdo jiný. Významnou roli v těchto oblastech mozku hraje i neuropeptid/hormon oxytocin, který snižuje reaktivitu amygdaly na sociální stresory, čímž zvyšuje sociální interakci a prosociální chování (Trieu et al., 2019).

Sapolsky (2019, s. 452) však upozorňuje, že: „v jádru jde v případě ACC o sebezájem, *starost* o druhou osobu, která prožívá bolest, je bonus“. Tento postoj vysvětluje tím, že v okamžiku, kdy zažíváme bolest, se automaticky učíme vyhýbat podnětům, které tento nepříjemný zážitek způsobily. Tento proces jde ještě dál – schopnost „cítit“ bolest druhého nás nutí k uvědomění si, že ve stejné situaci bychom mohli zažít podobnou bolest, čemuž se

[24] Zapojují se samozřejmě i další struktury jako amygdala, thalamus, hypothalamus, temporální pól, primární motorická kůra, primární a sekundární senzomotorická kůra a další (De Waal & Preston, 2017; Jauniaux et al., 2019).

samozřejmě chceme vyhnout. A právě tento mechanismus se ukazuje jako mimořádně efektivní pro podmíněné učení (Sapolsky, 2019). Pokud navíc podnikneme kroky, které redukují prožívání bolesti druhé osoby, dojde také k redukci vlastního emocionálního napětí (Slaměník & Janoušek, 2019).

Společně s ACC se do celého procesu zapojuje také insula a částečně amygdala, přičemž všechny tři oblasti jsou úzce propojené. Insula je obecně spojena s kódováním emocí, kontextovou integrací a introspektivním uvědomováním si emocí a tělesných stavů (Ying et al., 2018). Do procesu empatie se společně s amygdalou zapojuje až v období dospívání, kdy dozrává tzv. morální rozhořčení a jsme schopni empatii zasadit do kontextu a kauzality. Insula se tak podílí na fyzickém a morálním znechucení, reaguje na porušení norem a nespravedlnost (Sapolsky, 2019; Stevens & Taber, 2021; Ying et al., 2018).

Opět si pro zakončení podkapitoly vypůjčíme slova Sapolskeho (2019, s. 453), který podotýká, že „čím víc ryzost empatie potemní zlostí, znechucením a rozhořčeným obviňováním, tím těžší je doopravdy pomoct“.

3.2.2 Neurokoreláty kognitivních aspektů empatie

Kognitivní procesy empatie zahrnují aktivaci několika klíčových mozkových oblastí, především prefrontálního kortexu (PFC, *prefrontal cortex*), konkrétně jeho dorsolaterální (dlPFC), dorsomediální (dmPFC) a venromediální (vmPFC) části. Významnou roli hraje také temporoparietální junkce (TPJ, *temporoparietal junction*), sulcus temporalis superior (STS, *superior temporal sulcus*), temporální pól (TP, *temporal pole*) a další struktury související s teorií mysli (De Waal & Preston, 2017; Masten et al., 2011; Sapolsky, 2019; Stevens & Taber, 2021). Tato síť se plně rozvíjí v období dospívání a její funkce může být z neurochemického hlediska ovlivněna dopaminergní signalizací (Trieu et al., 2019).

Tyto mozkové struktury nám pomáhají orientovat se v situacích, včetně analýzy příčinnosti a úmyslnosti. Na základě získaných informací kognitivní systémy regulují aktivaci oblastí afektivní empatie (Sapolsky, 2019).

Vyšší zapojení kognitivních procesů je nutné zejména v situacích, kdy není bolest jednoznačně patrná (např. pokud pozorujeme emocionální bolest oproti fyzické bolesti); kdy očekáváme, že by se u nás dostavila bolest, ale u druhého ne (např. lékař provádějící zákrok na pacientovi v anestezii); je příliš abstraktní nebo pokud jsme daný druh bolesti sami nikdy nezažili (Bruneau et al, 2012; Laam et al., 2010; Sapolsky, 2019).

Velkou roli v zapojení těchto struktur hraje také kontext. Příkladem je výzkum, jenž prezentoval zdravotním sestrám obrázky lidí s drobnými poraněními. Struktury zodpovědné

za kognitivní empatii (zejména TPJ) se aktivovaly výrazněji, když byla osoba zobrazena v nemocničním prostředí než tehdy, když byla v domácím prostředí (Cheng et al., 2017).

Podobné mechanismy se projevují i při vnímání bolesti u blízkých oproti cizím osobám. Při pozorování utrpení blízkého člověka dochází k aktivaci ACC a insuly spojených s emocionální empatií. Naopak při pozorování téže bolesti u cizí osoby se aktivuje spíše TPJ. To naznačuje, že pocit stejné míry empatie vůči vzdálenému člověku vyžaduje intenzivnější zapojení kognitivních struktur, což je pro nás energeticky náročné a může vést až ke kognitivní zátěži (Lamm et al., 2010; Sapolsky, 2019; Trieu et al., 2019).

Klíčovým bodem této podkapitoly je, že struktury spojené s kognitivní empatií (zejména TPJ a PFC) se aktivují ve chvíli, kdy se přestaneme zabývat tím, jak bychom se cítili, kdyby se daná situace stala nám (perspektiva orientovaná na sebe). Místo toho se soustředíme na prožívání člověka, kterému se situace doopravdy děje (perspektiva orientovaná na druhého; Sapolsky, 2019).

Rozdělení empatie na afektivní a kognitivní složku je sice teoreticky užitečné, ale v mozku tyto procesy neprobíhají odděleně. Emoce poskytují syrový materiál, kognice mu dává strukturu. Skutečná efektivita empatie spočívá v propojení obou složek a jejich adekvátním vyvážení.

3.2.3 Kontroverze zrcadlových neuronů

V 90. letech 20. století identifikoval tým vedený neurofyziologem Giacomem Rizzolattim při výzkumu premotorické kůry makaků rhesus velmi specifické neurony. Tyto neurony, později označené jako zrcadlové, vykazovaly aktivitu nejen když opice prováděla nějaký pohyb, ale i při pouhém pozorování jiného jedince vykonávajícího tentýž pohyb (Gallese et al., 1996).

Snahy o identifikaci zrcadlových neuronů v lidském mozku přišly vzápětí. Studie využívající funkční magnetickou rezonanci (fMRI) prokázaly aktivaci určitých mozkových oblastí při sledování i provádění pohybů. Nicméně vzhledem k omezeným možnostem fMRI nebylo možné jednoznačně přiřadit tuto aktivitu konkrétním neuronům, což vedlo k hypotéze, že se může jednat o paralelně aktivované neurální sítě (Heyes & Catmur, 2022).

Přímější důkaz přinesla až studie Keyserse a Gazzoly (2010), která využila invazivnější metody při chirurgické léčbě pacientů s epilepsií. Studie potvrdila existenci zrcadlových neuronů v konkrétních mozkových oblastech na úrovni jednotlivých buněk. Navzdory těmto zjištěním zůstává zkoumání zrcadlových neuronů složitým úkolem, neboť moderní

neinvazivní zobrazovací metody stále nenabízejí dostatečnou přesnost pro podrobné mapování neurální aktivity na úrovni jednotlivých neuronů.

Tento objev vyvolal rozsáhlou diskusi a teoretické spekulace ohledně potenciálních funkcí zrcadlových neuronů. Mezi střízlivějšími hypotézami dominovala role při učení nápodobou, zpracování a porozumění jednání či řeči. Na druhém konci spektra se objevovaly spekulativnější představy, podle nichž zrcadlové neurony hrají zásadní úlohu v sociálních interakcích, autismu, schizofrenii, nebo dokonce ve schopnosti chápat myšlenky a pocity druhých – tedy v rozvoji empatie (Heyes & Catmur, 2022; Sapolsky, 2019).

Tento předpoklad vyslovila řada odborníků včetně italského neurovědce Iacoboniho (2009, s. 268), jenž ve své knize tvrdí, že „zrcadlové neurony ukazují nejhlubší způsob, jakým se vztahujeme k druhým a jak si rozumíme: dokazují, že jsme uzpůsobeni k empatii.“ Tato hypotéza však postrádá jasnou empirickou oporu. Častým problémem je i záměna korelace a kauzality při interpretaci výsledků (Lamm & Majdandžić, 2015). Jistou podporu jí poskytlo zjištění, že jedinci s vyšším skórem v dotazníkových měřeních empatie vykazovali silnější aktivaci zrcadlových neuronů při sledování pohybů druhých osob (Sapolsky, 2019; Trieu et al., 2019).

Velký entuziasmus, který vznikl kolem zrcadlových neuronů, se začal snižovat po vydání monografie Gregoryho Hickoka (2014) *The Myth of Mirror Neurons*. Autor v ní argumentuje, že tyto neurony jsou produktem asociativního učení, nemohou proto zprostředkovávat porozumění jednání ani žádnou kognitivní funkci.

Autorky Heyesová a Catmurová (2022) identifikovaly pouze tři oblasti, kde výzkum zrcadlových neuronů doposud přinesl relevantní poznatky. První oblastí je porozumění činnosti, přičemž výzkum naznačuje, že zrcadlové neurony přispívají ke zpracování pozorovaných činností na nízké úrovni (např. rozlišování typů úchopu), ale ne přímo k interpretaci akcí na vysoké úrovni (např. vyvozování záměru aktérů, Thompson et al., 2019). Druhou oblastí je vnímání řeči, kde prozatím existují důkazy o zapojení zrcadlových neuronů při rozlišování řeči v hlučném prostředí. Poslední je imitace pohybů těla.

Současné poznatky naznačují, že zrcadlové neurony spíše přispívají ke komplexním řídicím systémům, než aby těmto systémům dominovaly nebo jednaly samostatně (Heyes & Catmur, 2022). Jsou proto nepravděpodobnými kandidáty na vysvětlení složitých procesů, jako je empatie (Lamm & Majdandžić, 2015). Zřejmě tak nenaplní očekávání některých vědců z počátku jejich výzkumu, že „budou pro psychologii tím, čím se DNA stala pro biologii“ (Ramachandran, 2000). Jako pravděpodobnější se jeví, že automatičnost

a určitou predispozici k empatickému souznění lze připsat zkušenostem z učení, kultuře a socializaci (Lamm & Majdandžić, 2015).

Jak vtipně podotýká experimentální psycholog Steven Pinker v recenzi na přebalu Hickokovy (2014) knihy „zrcadlové neurony ve skutečnosti nevysvětlují jazyk, empatii, společnost ani světový mír.“ To ovšem neznamená, že nepřispívají k částečnému vysvětlení některých neurobiologických procesů, byť v mnohem menší míře, než se předpokládalo.

3.3 Prosociální chování, morální chování a empatie

Empatie je často považována za klíčový předpoklad prosociálního, někdy dokonce morálního chování (Decety & Cowell, 2014; Stevens & Taber, 2021). V běžné představě je vnímána jako nástroj, který by měl vést k soucitnější společnosti, vyšší míře vzájemné pomoci a menšímu počtu konfliktů (Lamm & Majdandžić, 2015). Výzkumy však ukazují, že cesta od empatie k prosociálnímu chování je mnohem složitější. Na jejím konci navíc nemusí stát ani altruistické, ani morální činy (Sapolsky, 2019; Stevens & Taber, 2021).

Komplikace vedoucí k nečinnosti mohou nastat již na úrovni emocionální empatie. Jakmile dojde k přenosu emocí z objektu na pozorovatele, stěžejním faktorem se stává jeho schopnost emoce regulovat. Pokud se pozorovatel zaměří více na vlastní prožitek než na situaci druhého, může dojít k emocionální zátěži a jedinec se začne soustředit na vlastní potřeby místo pomoci. Tento posun k vlastní perspektivě bývá doprovázen zvýšenou aktivitou amygdaly, ACC a insuly. Intenzita emocionálního vybuzení tedy hraje klíčovou roli. Pokud je příliš slabá, jedinec necítí dostatečnou motivaci k jednání. To se děje například, když jsou pro nás osoby a jejich utrpení příliš abstraktní nebo vzdálené. Naopak, pokud je vybuzení příliš silné, může dojít k zahlcení a obranným reakcím, které brání aktivnímu jednání. Rozhodující vliv má v tomto ohledu zvolená strategie emoční regulace (De Waal & Preston, 2017; Sapolsky, 2019; Stevens & Taber, 2021).

Podobné to může být i u kognitivní empatie. Již dříve jsme se zmínili o kognitivní zátěži – pokud je pro jedince situace příliš nákladná, pravděpodobně nepovede k prosociálnímu chování (Cameron et al, 2019). Roli zde hraje i celkový psychický a fyzický stav pozorovatele. Unavený nebo vyčerpaný jedinec pravděpodobně nebude ochoten řešit cizí problémy (Sapolsky, 2019). Mechanismus tohoto procesu je znázorněn na Obrázku 2.

Na Obrázku 2 si můžeme všimnout dalšího zajímavého aspektu. Prosociální chování vůči druhému nejen vyvolává pocity úlevy, ale zároveň aktivuje mezolimbický dopaminergní systém spojený s prožitkem odměny. V experimentu Izumy et al. (2010) dostali účastníci obnos peněz, který mohli buď darovat na charitu, nebo si jej ponechat.

Pokud jejich rozhodnutí sledoval pozorovatel, darování peněz vedlo k vyšší aktivaci systému odměny. Naopak v soukromí se dopamin uvolňoval spíše při ponechání si peněz. Účastníci navíc častěji volili možnost daru v přítomnosti pozorovatele. Tyto výsledky naznačují, že prosociální chování může být motivováno snahou zlepšit vlastní reputaci nebo posílit sebehodnocení (Sapolsky, 2019). To nás přivádí k tradiční otázce: Existuje něco jako čistý altruismus, nebo jsou empatie a prosociální chování jen sofistikovanou verzí sobectví?

Obrázek 2: *Od empatie k prosociálnímu chování*

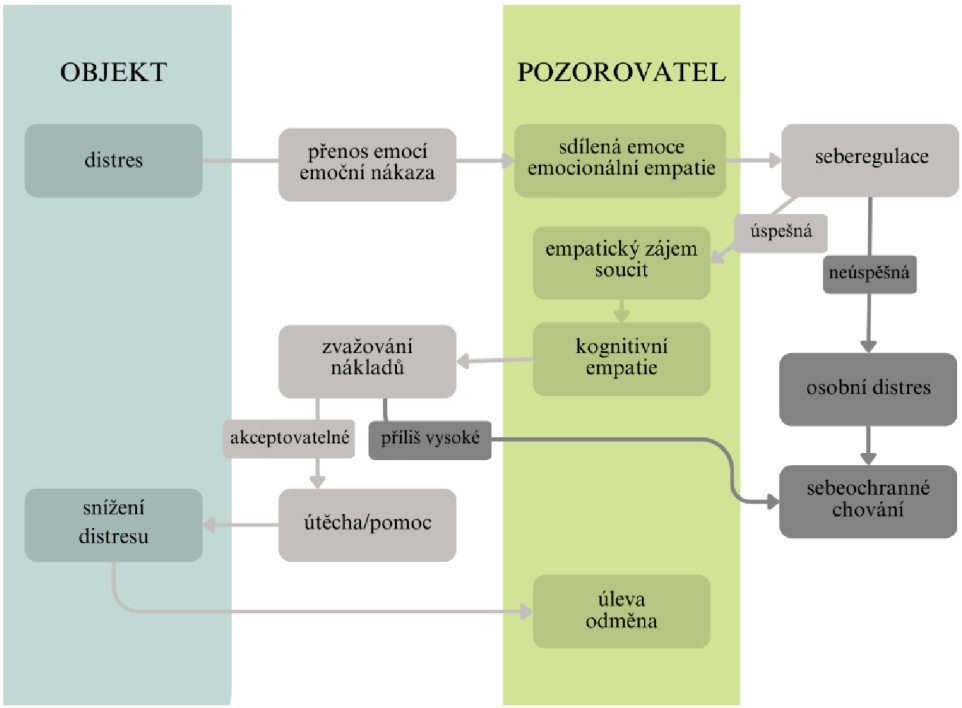

Přejato ze Stevens & Taber (2021) a De Waal & Preston (2017), upraveno.

Decety et al. (2021) tvrdí, že empatie je výsledkem kognitivních adaptací, které se vyvinuly pro podporu sociálních vazeb, spolupráce a reprodukce v rámci sociálních skupin. Tyto adaptace vedly k vytvoření heuristik, rychlých a efektivních rozhodovacích pravidel, která usnadňují život, ale zároveň mohou vytvářet zkreslení a předsudky. I když byly v evolučním kontextu užitečné, v dnešním světě mohou selhávat. V rámci prosociálního a morálního chování nás automaticky vedou k preferování některých osob nebo skupin před jinými.

Jako příklad těchto adaptací, jež vychází z péče o zranitelné potomky, uvádí autor naši citlivost na dětské rysy. Ty na nás působí atraktivněji, přitahují naši pozornost a vedou k upřednostňování jedinců s těmito rysy, a to i v rámci empatie (Decety et al., 2021). To potvrzuje experiment Batsona et al. (2005), ve kterém byly účastníkům předloženy texty o „Kayle“, která utrpěla zranění nohy. Nejvyšší míru empatie v účastnících vyvolaly texty, v nichž Kayla představovala dítě nebo štěně, a to oproti textům, kde byla Kayla dospělou

studentkou nebo psem. Tento fenomén může ovlivnit i naše rozhodování, na což poukazuje studie Gunnella a Ceciho (2010), ve které studenti psychologie přidělovali tresty obžalovaným. Ukázalo se, že méně atraktivní jedinci dostávali delší a přísnější tresty odnětí svobody, v průměru o 22 měsíců. Podobný efekt byl pozorován i při rozhodování soudců, kdy s rostoucí atraktivitou žalobců bylo pravděpodobnější, že žalovaní případ prohrají. Zároveň čím vyspělejší rysy obličeje byly u obžalovaného pozorovány, tím vyšší peněžní sumu musel žalobci vyplatit (Zebrowitz & McDonald, 1991).

Dalším příkladem je naše tendence preferovat osoby a skupiny, které vnímáme jako bližší nebo podobnější. Tato předpojatost se objevuje nejen v rámci malých skupin, jako jsou přátelé, rodina nebo třeba sportovní tým, ale také na základě příslušnosti k náboženské, politické, etnické či jiné velké skupině (Decety et al., 2021). V případě, že se snažíme porozumět situaci, v níž se nachází osoba, ke které necítíme sympatie nebo s ní nesdílíme podobné hodnoty, může dojít k vysoké kognitivní zátěži. S větší pravděpodobností pak podlehneme automatickému nutkání jednat lhostejně a poskytneme takovéto osobě méně pomoci (Gutsell & Inzlicht, 2011; Sapolsky, 2019; Trieu et al., 2019).

Experiment Gleichgerrchta a Younga (2013) se zabýval vztahem mezi jednotlivými aspekty empatie a morálním úsudkem. Jedincům byla prezentována tradiční morální dilemata v podobě problému drezíny v různých variantách. Na základě odpovědí autoři klasifikovali rozhodnutí účastníků jako utilitaristická nebo neutilitaristická (tento postup je však obecně kritizován řadou výzkumníků, např. Kahane et al., 2018; Bauman et al., 2014). Účastníci, kteří se častěji rozhodovali utilitaristicky, vykazovali na základě sebeposuzovacích dotazníků nižší hodnoty empatického zájmu (tj. pocitů vřelosti a soucitu v reakci na někoho v nouzi).

Jedinci údajně reagují více utilitaristicky, pokud nejsou morální dilemata osobní, nevedou k vlastnímu prospěchu, přílišnému nabuzení nebo nepříjemným pocitům (Christensen et al., 2014). To potvrzuje i studie Cecchetové et al. (2017), která zkoumala vliv empatie na chování a emoční reakce účastníků při morálních rozhodnutích. Čím více byli účastníci empatičtí, tím více vnímali dilemata jako nepříjemná a vzrušivá. Bylo zjištěno, že instrumentální dilemata, kdy je újma použita jako prostředek k dosažení cíle, vyvolávají silné emoční reakce a účastníci proto častěji volí deontologické odpovědi. Naopak náhodná dilemata, kdy je újma vedlejším efektem určité akce, nevedou k silnému emočnímu vzrušení, což snižuje kognitivní úsilí a vede k častějším utilitaristickým odpovědím. Závěrem studie bylo, že empatie sice ovlivňuje emocionální reakce na morální rozhodnutí, ale nezkresluje samotná rozhodnutí.

Empatie má velký potenciál – může nás nasměrovat k činům, dokonce i k těm morálně správným. Abychom však skutečně pomohli a nezůstali jen u dobrého pocitu ze soucítění, musíme překonat několik jejích nástrah. První výzvou je vymanit se z přirozené tendence projevovat empatii jen vůči těm, kteří jsou nám blízcí. Velká většina lidského utrpení – hlad, nedostatek pitné vody, chudoba, války, potlačování lidských práv a další se totiž odehrává daleko za hranicemi naší osobní reality. Další klíčovou výzvou je správně vyvážit emocionální a kognitivní aspekty empatie. Potřebujeme být motivováni k akci, ale zároveň se nenechat příliš zahltit, abychom se byli schopní v situaci dobře zorientovat a nasměrovat pomoc správným směrem. Pokud se nám podaří všechny tyto bariéry překonat a začneme jednat, zbývá palčivá otázka, zda pomáháme skutečně zcela nezištně nebo kvůli sobě samým. Jak ale podotýká Sapolsky (2019, s. 468) „je lepší, aby naše dobré skutky byly prospěchářské a zveličovaly naši dobrotu, než aby k nim vůbec nedocházelo.“

4 Antinatalismus, nerealistický optimismus a empatie v současném výzkumu

V předchozích kapitolách jsme představili tři klíčové konstrukty – antinatalismus, nerealistický optimismus a empatii. Poslední kapitola se bude věnovat současnému empirickému výzkumu, který zkoumá jejich vzájemné vztahy. Ačkoliv je výzkum antinatalismu v psychologii stále na svém počátku, existují studie poskytující nejen cenné informace, ale i prostor pro další zkoumání.

Jednou z hlavních výzev bylo vytvoření spolehlivého nástroje pro měření antinatalistických názorů. Mezi první pokusy patří studie Brownové (2020, 2022) a Schöneggra (2022). Výzkumný tým vedený Schöneggrem (2023) však upozornil, že obě studie pracovaly s *ad hoc* metodami, které postrádaly dostatečné ověření spolehlivosti a validity. Na tuto mezeru reagovali vytvořením *Short Antinatalism Scale* (S-ANS), která byla testována ve čtyřech samostatných studiích. Tato škála představuje validní a reliabilní nástroj, který umožňuje jednotné měření antinatalistických názorů a usnadňuje porovnávání výsledků mezi různými výzkumy. Je navíc volně dostupná pro účely dalšího výzkumu. Jejímu podrobnějšímu popisu a psychometrickým vlastnostem se budeme věnovat ve výzkumné části práce.

Pokud jde o vztah mezi nerealistickým optimismem a antinatalismem, výzkumy jsou zatím velmi omezené. Jediným zdrojem jsou prozatím studie Brownové (2020, 2022). Ty ukázaly, že vyšší dispoziční optimismus a nerealistický optimismus týkající se vlastní budoucnosti i budoucnosti vlastních dětí je spojen s nižší tendencí přijímat antinatalistické názory. Brownová také testovala, zda lze tyto názory ovlivnit cílenou manipulací s optimismem. Umělá snaha posílit optimistické nebo pesimistické myšlení ohledně budoucnosti neměla na postoj k antinatalismu žádný vliv (Brown, 2022), zatímco vyvolání pozitivně nostalgických vzpomínek vedlo k silnějšímu odmítání antinatalistických názorů (Brown, 2020). Sama autorka však upozorňuje na metodologická omezení, která je třeba vzít v úvahu při interpretaci těchto výsledků.

Další směr výzkumu se zaměřuje na vztah mezi empatií a antinatalismem. Schönegger et al. (2023) zjistili, že mezi antinatalistickými názory a afektivní empatií existuje negativní korelace – lidé s nižší afektivní empatií zároveň ochotněji přijímají antinatalistické názory. V případě kognitivní empatie žádný statisticky významný vztah nalezen nebyl.

Výsledky dalších studií ukazují, že antinatalistická přesvědčení jsou často spojena s nižším konzervatismem, nižší životní spokojeností (Schönegger et al., 2023) a vyšším

socioekonomickým statusem jedinců (Brown, 2022). Zajímavým zjištěním je také pozitivní korelace těchto přesvědčení s osobnostními rysy temné triády jako jsou narcismus, psychopatie a machiavellismus (Meehan et al., 2022; Schönegger, 2022). Ukazuje se, že tyto vztahy jsou částečně ovlivněny základními přesvědčeními o světě, například vnímáním světa jako bezpečného nebo fascinujícího místa (Meehan et al., 2022). Výzkum dále naznačuje, že s antinatalistickými názory koreluje deprese, která zároveň částečně zprostředkovává vztah mezi těmito názory a rysy temné triády (Schönegger, 2022).

Výzkum antinatalismu v psychologii se teprve rozvíjí a mnohé otázky zůstávají otevřené. Dosavadní studie poskytly zajímavé náhledy na vztahy mezi antinatalistickými názory, nerealistickým optimismem, empatií a temnou triádou. Zároveň se ukazuje potřeba metodologicky robustnějších studií, které by tyto vztahy důkladněji ověřily a umožnily hlubší porozumění psychologickým aspektům antinatalismu. Aktuální poznatky tak spíše vytyčují směr, kterým by se budoucí výzkum mohl ubírat, než aby poskytovaly definitivní odpovědi.

VÝZKUMNÁ ČÁST

5 Výzkumný problém a cíle výzkumu

Ve výzkumné části práce navážeme na teoretickou úvahu Davida Benatara (2013), který předpokládá, že sklon k nerealistickému optimismu souvisí s odmítáním antinatalistických názorů (tj. přesvědčení, že plození nových jedinců je morálně špatné). Tento vztah empiricky ověřila Brownová (2020, 2022), jejíž výsledky byly v souladu s touto hypotézou.

Dále se zaměříme na souvislost mezi antinatalistickými názory a empatií, konkrétně její emocionální složkou. Výzkumy naznačují, že existuje negativní vztah mezi afektivní empatií a utilitaristickými morálními úsudky (Gleichgerrcht & Young, 2013; Cecchetová et al., 2017). Právě antinatalismus lze na základě snahy minimalizovat utrpení považovat za negativně utilitaristický. Studie Schöneggera et al. (2023) navíc ukázala negativní korelaci mezi antinatalistickými postoji a afektivní empatií.

Dalším faktorem, který může hrát roli v přijímání antinatalistických názorů, je socioekonomický status (Brown & Keefer, 2020, viz kapitola 1.3). V praxi tento předpoklad potvrdila studie Brownové (2022). Vzhledem k tomu, že je socioekonomický status složitě měřitelným konceptem, který mnohdy zahrnuje citlivé otázky (např. výši příjmu), rozhodli jsme se zaměřit na jeho méně citlivou složku, kterou je stupeň nejvyššího dosaženého vzdělání. Ukazuje se, že vyšší vzdělání souvisí s odkládáním rodičovství, nižším počtem dětí nebo dokonce bezdětností (Paloncyová et al., 2021). Brownová a Keefer (2020) předpokládají, že by tito jedinci mohli být otevřenější antinatalistickým názorům. Jako doplňkový faktor jsme zvolili velikost místa aktuálního bydliště, u kterého některé české studie pozorovaly podobný efekt jako u vzdělání (Hašková, 2010).

Zároveň se domníváme, že přijetí antinatalistických názorů může významně souviset s rodičovským statusem, tedy s tím, zda jedinci mají děti, nebo jsou bezdětní. Jelikož antinatalistické postoje konfrontují rodiče s možností utrpení jejich dítěte, lze předpokládat, že je budou spíše odmítat – nejen proto, že jsou již emocionálně investováni do svého rozhodnutí mít děti, ale také proto, že za toto rozhodnutí a případné utrpení dítěte nesou odpovědnost (Brown, 2022). To může vést k přirozené tendenci tuto volbu racionalizovat. Naopak jedinci bez dětí mohou být vůči antinatalistickým myšlenkám otevřenější, protože jejich postoj není zatížen osobní zkušeností ani citovou angažovaností.

Výzkum antinatalismu v psychologii představuje relativně novou oblast, která začala být intenzivně zkoumána teprve v posledních několika letech. V českém prostředí dosud žádná studie na toto téma neproběhla, chybí tudíž i nástroj, který by byl schopný antinatalistické názory spolehlivě měřit. V zahraničí již první úspěšné pokusy proběhly,

jedním z nich je *Short Antinatalism Scale* (S-ANS) od Schöneggera et al. (2023), která byla autory volně zpřístupněna pro další výzkum. Součástí výzkumné části práce bude představení české verze této škály a ověření vybraných psychometrických vlastností.

Konkrétní cíle této práce jsou následující:

1) Překlad škály S-ANS do českého jazyka a ověření vybraných psychometrických vlastností.
2) Zjistit, zda existuje souvislost mezi nerealistickým optimismem a antinatalistickými názory.
3) Zjistit, zda existuje souvislost mezi emocionální empatií a antinatalistickými názory.
4) Zjistit, zda existuje souvislost mezi rodičovským statusem, vzděláním, velikostí aktuálního místa bydliště a antinatalistickými názory.

Pro cíle 2, 3 a 4 budou v kapitole 6.4 definovány odpovídající hypotézy.

6 Typ výzkumu a použité metody

Na základě výše stanovených cílů jsme zvolili kvantitativní design výzkumu, konkrétně korelační studii. Pro sběr dat byla vytvořena dotazníková baterie složená ze tří metod. Doplnili jsme ji úvodním dotazníkem zaměřeným na základní sociodemografické údaje respondentů (pohlaví, věk, nejvyšší dosažené vzdělání, velikost místa aktuálního bydliště) a informace o jejich rodičovském statusu, případně postojích k budoucímu rodičovství. Použité metody v baterii zahrnují již zmíněnou českou verzi *Short Antinatalism Scale* (S-ANS), Dotazník nerealistického optimismu a Škálu emocionální empatie (ESS-R). V následujících třech podkapitolách budou jednotlivé metody podrobněji představeny, následovat bude podkapitola věnovaná výzkumným hypotézám.

6.1 Short Antinatalism Scale (S-ANS)

Short Antinatalism Scale (dále S-ANS) byla představena v roce 2023 kolektivem autorů pod vedením Schöneggera jako nástroj pro měření antinatalistických názorů. Položky škály se týkají téměř výhradně filantropického antinatalismu.

Autoři provedli celkem čtyři studie zaměřené na konstrukci škály a ověření její validity, do nichž se zapojilo celkem 1 088 dospělých jedinců.

Při vytváření položek vycházeli autoři z filozofické literatury o antinatalismu. V první fázi provedli průzkumnou faktorovou analýzu 22 položek, které následně zredukovali na 12. V další fázi vznikla na základě konfirmační faktorové analýzy (dále CFA) a Mokkenovy škály konečná verze o 5 položkách. Tento jednofaktorový model vykazoval příznivé ukazatele shody s daty: χ^2 (5, N = 297) = 5,227; p = 0,389; CFI = 1,00; TLI = 0,999; RMSEA = 0,012 (CI 90 % 0,000 - 0,082); SRMR = 0,017. Jako robustní se ukázaly také indexy reliability škály, kdy Cronbachova alfa dosáhla hodnoty 0,91 a McDonaldova omega hodnoty 0,95.

Autoři dále zkoumali validitu S-ANS, a to prostřednictvím korelací s teoreticky relevantními konstrukty. V souladu s očekáváním byla nalezena negativní korelace s životní spokojeností, afektivní empatií, sociálním a ekonomickým konzervatismem. Dále provedli studii zaměřenou na jedince identifikující se jako antinatalisté. Mezi těmito respondenty a těmi, kteří se neidentifikovali jako antinatalisté, byly zjištěny rozdíly. Antinatalisté dosahovali na škále výrazně vyššího skórů (velikost efektu = d = 2,80), což autoři považují za silný důkaz validity této škály.

Své odpovědi respondenti zaznamenávají na pětibodové Likertově škále, kde 1 = strongly disagree a 5 = strongly agree. Hrubý skór je získán součtem jednotlivých položek.

Vzhledem k velmi dobrým psychometrickým vlastnostem škály a prohlášení autorů o její volné dostupnosti pro všechny výzkumníky jsme přistoupili k jejímu překladu do českého jazyka.

Pro tento účel jsme zvolili metodu zpětného překladu. Bylo provedeno celkem 8 nezávislých překladů, přičemž každý z nich vypracoval jedinec s minimální úrovní anglického jazyka B2. Přeložen byl název škály, instrukce k vyplnění, jednotlivé položky i možnosti odpovědí. V dalším kroku byly všechny verze překladu porovnány a syntetizovány na základě diskuse čtyř osob, čímž vznikla sjednocená verze. Tato verze byla přeložena zpět do anglického jazyka dalším nezávislým jedincem s jazykovou úrovni C2. Společně s touto osobou jsme porovnali originální znění škály, zpětný překlad a český překlad, provedeny byly drobné úpravy, které vedly k finální české verzi.

Na základě překladu navrhujeme pro českou verzi škály S-ANS název Krátká škála antinatalismu. Psychometrické vlastnosti přeložené české verze škály budou představeny v kapitole 9.1. Originální i české znění škály je k nahlédnutí v Přílohách 3 a 4.

6.2 Dotazník nerealistického optimismu

Dotazník nerealistického optimismu vytvořila skupina autorů pod vedením Dosedlové. V průběhu let byl používán v různých modifikacích (Blížkovská-Dosedlová et al., 2004; Dosedlová, 2016, 2018). Dotazník vychází z výzkumné metody Wiensteina (1980, 1982) *Unrealistic Optimism and Subjective Feeling of Control Questionnair* a měří míru nerealistického komparativního optimismu. Autoři jej definují jako „očekávání posuzovaných osob, že je ve srovnání s vrstevníky stejného pohlaví potkají v budoucnosti ve větší míře žádoucí události a v menší míře než vrstevníky nežádoucí události“ (Dosedlová, 2016, s. 28).

Základem dotazníku je seznam 18 životních situací (10 negativních a 8 pozitivních), které se mohou běžně vyskytnout v osobním nebo profesním životě. Dotazník existuje ve dvou verzích: jedna je určena pro osoby do 34 let a druhá pro osoby nad 35 let včetně. Rozdíl mezi verzemi spočívá v obsahu některých položek – tři pozitivní a osm negativních událostí zůstávají v obou verzích stejné (Dosedlová, 2018).

Verze pro osoby do 34 let obsahuje například následující položky:

- *Budu v dobrém zdravotním stavu nejméně do 45 let.*

- *Budu mít trvalý partnerský/manželský vztah.*
- *Budu delší dobu nezaměstnaný/á.*
- *Budu mít v životě problémy s alkoholem či jinými drogami.*

Verze pro osoby od 35 let výše zahrnuje například tyto položky:

- *Dožiji se nejméně 80 let.*
- *Budu mít dobré vztahy se svými dětmi a/či jinými blízkými rodinnými příslušníky.*
- *Onemocním vážnou chorobou s trvalými následky.*
- *Rozvedu se.*

Dotazník je dále rozdělen do dvou částí. V první části respondenti odhadují v procentech pravděpodobnost v rozmezí 0–100 (0 = žádná pravděpodobnost, 100 = jistota), že se jim daná událost někdy v budoucnu přihodí. Ve druhé části pak odhadují pravděpodobnost, že identickou událost v budoucnu prožijí jejich vrstevníci stejného pohlaví (Dosedlová, 2016).

Odečtením odhadu pravděpodobnosti vrstevníků od pravděpodobnosti respondentů u pozitivních událostí, a naopak u negativních událostí, vzniká nová proměnná. Pro výpočet hrubého skóru sečteme hodnoty jednotlivých položek této proměnné a následně spočítáme průměr.

V původní studii dosáhla reliabilita dotazníku uspokojivé hodnoty, kdy Cronbachův koeficient alfa činil 0,79 (Dosedlová, 2018). V našem výzkumu jsme získali hodnoty Cronbachova koeficientu alfa 0,88 a McDonaldovy omegy 0,91. Dotazník v této práci používáme se souhlasem autorky.

6.3 Škála emocionální empatie (ESS-R)

Česká verze Škály emocionální empatie (dále ESS-R) byla představena Seitlem et al. v roce 2017. Vznikla na základě překladu škály *Emotional empathy scale* (ESS) autorů Carusa a Mayera (1998a, 1998b). Jedná se o sebeposuzovací škálu zachycující emocionální empatii jako multidimenzionální konstrukt.

Originální verze byla testována na souboru 793 osob. Obsahovala 30 položek rozdělených do 6 subškál: pozitivní sdílení, reaktivní citlivost, emoční nákaza, soucítění emocionální zaujetí a empatické zarmoucení. Respondenti odpovídali na Likertově škále od 1 (zcela souhlasím) do 5 (zcela nesouhlasím; Caruso & Mayer, 1998a, 1998b).

Česká verze škály byla ověřena na souboru 317 osob. Na základě explorační faktorové analýzy (EFA) autoři identifikovali třífaktorovou strukturu škály zahrnující 25 položek. Tento model vykázal dobrou shodu s daty i při CFA.

První nově vzniklou subškálou se stala soustrast – sounáležitost (SS) obsahující 12 položek. Autoři ji definovali jako „kapacitu jedince přímo emočně reagovat na negativní emoční prožívání druhých či na nepříznivou situaci, ve které se druzí nacházejí. Emoční reakce pozorovatele nemusí být zcela shodná s prožitky druhých, má ale shodnou valenci“ (Seitl et al., 2017, s. 64).

Druhá subškála, nazvaná emocionální dojetí (ED), zachycuje „tendenci identifikovat se s fiktivními postavami, jejich emočním prožíváním a osudem. Zahrnuje také emoční reakci na vysoce abstraktní podněty, jako je smutná hudba“ (Seitl et al., 2017, s. 64). Subškála obsahuje 4 položky včetně jediné reverzní položky v celé škále.

Poslední subškála pozitivní sdílení zahrnuje 9 položek a je definována jako „citlivost vůči pozitivním emočním prožitkům druhých či pozitivním situacím, ve kterých se druzí nacházejí, s navazujícím afektivním prožitkem pozorovatele ve stejném směru“ (Seitl et al., 2017, s. 64).

Hrubé skóry jednotlivých subškál získáme součtem položek dané subškály a jejich zprůměrováním. Hrubý skór celé škály se vypočítá sečtením hrubých skórů jednotlivých subškál a jejich následným zprůměrováním. Před výpočtem je nutné převrátit hodnotu reverzní položky (Seitl et al., 2017). V této práci budeme využívat pouze celkový hrubý skór škály.

Pro ověření souběžné validity autoři použili tři subškály z Bochumského osobnostního dotazníku (BIP). Výsledky ukázaly, že s rostoucí emocionální empatií mírně stoupá senzitivita a sociabilita, zatímco emocionální stabilita se mírně snižuje. Autoři ovšem očekávali silnější korelace, a zdůrazňují proto potřebu hledání dalších kritérií pro ověření validity v budoucím výzkumu (Seitl et al., 2017).

Vnitřní konzistence položek jednotlivých subškál vykazuje reliabilitu v rozmezí 0,72–0,88, přičemž pro celou škálu ESS-R dosahuje hodnoty 0,89. Reliabilitu škály jako celku jsme ověřili také na našich datech, kdy Cronbachův koeficient alfa dosáhl hodnoty 0,91 a McDonaldova omega hodnoty 0,93.

Škála ESS-R je v této práci použita se souhlasem autorů. V Příloze 5 je možné najít ukázku některých položek škály.

6.4 Výzkumné hypotézy

Na základě stanovených výzkumných cílů, poznatků uvedených v teoretické části práce a použitých metod jsme se rozhodli přistoupit k testování následujících hypotéz:

H1: Existuje negativní souvislost mezi skórem škály S-ANS a skórem Dotazníku nerealistického optimismu.

H2: Existuje negativní souvislost mezi skórem škály S-ANS a skórem škály ESS-R.

H3: Bezdětní jedinci skórují v průměru výše na škále S-ANS než jedinci, kteří mají biologické děti.

H4: Existuje souvislost mezi stupněm nejvyššího dosaženého vzdělání a skórem škály S-ANS.

H5: Existuje souvislost mezi velikostí místa aktuálního bydliště a skórem škály S-ANS.

7 Pilotní testování

Samotnému sběru dat předcházelo pilotní testování, které probíhalo v říjnu 2024. Zúčastnilo se ho celkem 14 osob, konkrétně 11 žen a 3 muži ve věku 18–64 let. Cílem pilotní studie bylo ověřit funkčnost dotazníkové baterie a srozumitelnost položek nově přeložené české verze škály S-ANS.

Kromě metod uvedených v předchozí kapitole zahrnoval pilotní výzkum také Dotazník empatie – DE14 od Tišanské a Koženého (2012), který měl sloužit k měření kognitivní složky empatie. Tento dotazník jsme stručně představili v teoretické části práce. Čtyři účastníci pilotního testování shodně upozornili na některé položky tohoto dotazníku a vyjádřili se k nim následovně: „zavádějící“, „příliš expresivní,“ „neseděla mi formulace“, „pozastavil/a jsem se“. Konkrétně se jednalo o tyto položky: *Zvířata spolu nezřídka mezidruhově komunikují snadněji než lidé odlišných náboženství; Věřím, že psi se mohou smát, stejně jako prožívat hluboký smutek; Jednání se seniory je pro mne zvláště náročné.*

Vzhledem k tomu, že se jednalo o tři položky z celkových čtrnácti, na které upozornila významná část účastníků, rozhodli jsme se dotazník z výzkumu vyřadit. Tento krok jsme učinili také s ohledem na slabší teoretické ukotvení dotazníku a hraniční hodnoty jeho validity a reliability. Tato změna bohužel znamenala i ztrátu možnosti zkoumat vztah mezi antinatalistickými názory a kognitivní složkou empatie. Vyřazena byla také hypotéza, která se tohoto vztahu týkala.

Tři účastníci se rovněž vyjádřili k jediné reverzní položce české verze škály ESS-R *Snadno se nerozpláču,* která jim během prvního čtení nesrozumitelná a formulovaná zbytečně složitě. I přes tuto připomínku jsme se rozhodli položku ponechat v původní podobě.

K české verzi škály S-ANS neměly dotazované osoby žádné zásadní výhrady. Škála jim přišla srozumitelná, přičemž dvě z osob upozornily na potřebu věnovat větší pozornost (a vyhradit si více času) odpovědi na první položku škály.

Pilotní testování navíc odhalilo jednu chybu v přesměrovávání respondentů na jednotlivé části dotazníku v závislosti na jejich odpovědích. Na základě podnětů účastníků byly opraveny také některé typografické chyby.

8 Sběr dat a výzkumný soubor

V této kapitole se zaměříme na způsob a průběh sběru dat, etické otázky výzkumu, na závěr prostřednictvím popisných statistik charakterizujeme výzkumný soubor a přiblížíme jeho vlastnosti.

8.1 Sběr dat

Samotný sběr dat probíhal v období od 28. října 2024 do 20. února 2025. Dotazníková baterie byla administrována prostřednictvím online platformy Google Forms. Baterie zahrnovala úvodní slovo, dotazník zaměřený na základní sociodemografické údaje respondentů (pohlaví, věk, nejvyšší dosažené vzdělání, velikost místa aktuálního bydliště) a informace o rodičovském statusu či postojích k budoucímu rodičovství. Součástí baterie byla rovněž česká verze škály S-ANS (5 položek), škála ESS-R (25 položek) a Dotazník nerealistického optimismu (2 x 18 položek).

Pro výběr respondentů byla použita metoda nepravděpodobnostního výběru, konkrétně samovýběru, částečně doplněného metodou sněhové koule. Oslovování probíhalo především prostřednictvím online platforem Facebook, Instagram, Reddit a portálu eMimino.cz. Dále byly vytvořeny fyzické plakáty s QR kódem, které byly rozmístěny ve městě Olomouc. Návratnost dotazníků nebylo možné stanovit, neboť nebyl znám přesný počet oslovených osob.

8.2 Etické aspekty výzkumu

V úvodní části dotazníku byli všichni účastníci výzkumu seznámeni s účelem a cíli výzkumu, dobrovolností své účasti a anonymitou zpracovávaných údajů. Byli rovněž informováni o možnosti kdykoliv během vyplňování dotazníku z výzkumu odstoupit nebo neodpovědět na jakoukoliv otázku.

Dotazník neobsahoval žádné položky vyžadující jméno, kontaktní údaje či jiné citlivé informace. Zároveň byli účastníci upozorněni, že některé otázky se mohou dotýkat jejich osobních hodnot či přesvědčení. Souhlas s účastí ve výzkumu a zpracováním dat vyjádřili účastníci prostřednictvím zaškrtávacího políčka v online formuláři.

Účastníkům nebyla za participaci ve výzkumu přislíbena žádná věcná ani finanční odměna. Pro případné dotazy nebo potřebu kontaktovat autora výzkumu byl v závěru dotazníku uveden kontaktní e-mail.

8.3 Základní a výběrový soubor

Základní soubor tvoří dospělí jedinci ve věku 18–65 let z České republiky. K 31. 12. 2023 bylo v České republice 6 690 095 osob v tomto věkovém rozmezí (Český statistický úřad, n.d.b). Spodní věková hranice byla stanovena především kvůli tomu, že vyplnění škály S-ANS vyžaduje dostatečně vyvinuté morální a kognitivní schopnosti, které jsou nezbytné pro porozumění a formulaci názorů na dané položky. Tento věkový interval také odpovídá období, kdy jsou otázky týkající se rodičovství aktuální. Kromě věku nebyla stanovena žádná další specifická kritéria pro zařazení respondentů do výzkumu.

Výzkumu se zúčastnilo celkem 725 osob. Po kontrole dat bylo vyřazeno 28 respondentů, jejichž odpovědi působily nevalidně,[25] chyběla podstatná část demografických údajů nebo pokud respondent nevyplnil více než 10 % položek některé z metod.

Po vyčištění dat tvoří výběrový soubor 697 osob, z toho 78,3 % (N = 546) ženy; 20,2 % (N = 141) muži; zbylé 1,5 % respondentů (N = 10) se neidentifikovalo ani s jednou kategorií. Věk respondentů se pohyboval v rozmezí od 18 do 65 let s průměrem 29,7 let (SD = 9,33). Věkové rozložení znázorňuje Obrázek 3.

Obrázek 3: *Věkové rozložení výzkumného souboru*

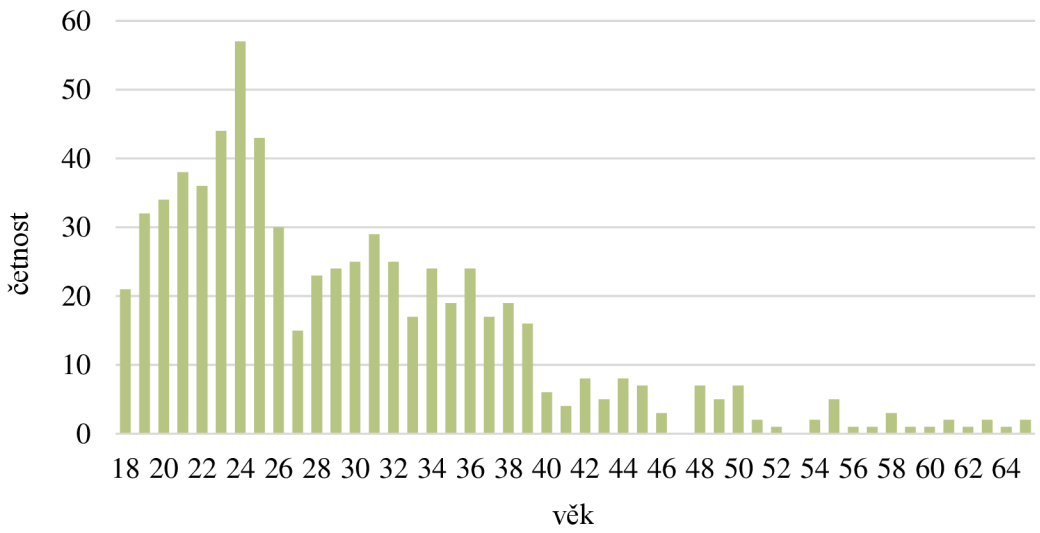

Poznámka: N = 697

Další charakteristiky, na které jsme se u respondentů zaměřili, shrnuje Tabulka 1. Konkrétně se jedná o stupeň nejvyššího dosaženého vzdělání, velikost aktuálního místa bydliště a rodičovský status (informace, zda respondenti mají nebo měli děti).

[25] Například stejné odpovědi u všech položek, vzorec ve vyplňování, nesmyslné nebo nelogické odpovědi v polouzavřených otázkách.

Tabulka 1: *Charakteristiky výzkumného souboru*

Proměnná		N_x	%
NEJVYŠŠÍ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ	Základní	21	3,01
	Střední bez maturity	22	3,17
	Střední s maturitou + Vyšší odborné	307	44,04
	Vysokoškolské	347	49,78
VELIKOST AKTUÁLNÍHO MÍSTA BYDLIŠTĚ (podle počtu obyvatel)	Do 2 000	100	14,35
	2 001–5 000	58	8,32
	5 001–10 000	69	9,90
	10 001–50 000	78	11,19
	50 001–100 000	89	12,77
	Nad 100 000	303	43,47
RODIČOVSKÝ STATUS	Ano – biologické děti	130	18,65
	Ano – děti v náhradní rodinné péči	1	0,14
	Bezdětní	566	81,21

Poznámka: N = 697; N_x = rozsah podsouboru; % = procentuální zastoupení; do kategorie rodičovského statusu „Ano – biologické děti" jsou zahrnuti respondenti, kteří mají nebo měli biologické děti, případně v současné době očekávají narození dítěte (těhotenství).

Tabulka 2 pak zobrazuje odpovědi 560 bezdětných respondentů (6 respondentů na tuto otázku neuvedlo odpověď), zda v budoucnu plánují mít děti, a to jak biologické, tak v náhradní rodinné péči.

Tabulka 2: *Plány bezdětných jedinců ohledně budoucího rodičovství*

	Biologické děti		**Děti v náhradní rodinné péči**	
	N_x	%	N_x	%
Plánuje	209	37,3	30	5,4
Není rozhodnutý	123	22,0	211	37, 7
Nemůže mít	12	2,1	5	0,9
Neplánuje	216	38,6	314	56,1

Poznámka: N = 560; N_x = rozsah podsouboru; % = procentuální zastoupení

Pokud respondenti uvedli, že nemají a zároveň neplánují mít biologické děti, což se týkalo 30,99 % (N = 216) respondentů z celého výběrového souboru, ptali jsme se jich také na důvody tohoto rozhodnutí. Respondenti vybírali z několika možností, mohli zvolit více důvodů a přidat svoji vlastní odpověď. Tyto informace slouží spíše k přiblížení toho, s jakým výzkumným souborem pracujeme, považujeme je za orientační, nejsou tedy součástí statistické analýzy. Důvody toho, proč tito respondenti neplánují mít biologické děti shrnuje

Obrázek 4. Nejčastěji zmiňovanými byly *Absence touhy po dětech* (N = 171) a *Touha po osobní svobodě* (N = 160).

Obrázek 4: *Četnosti důvodů, proč někteří bezdětní respondenti neplánují biologické děti*

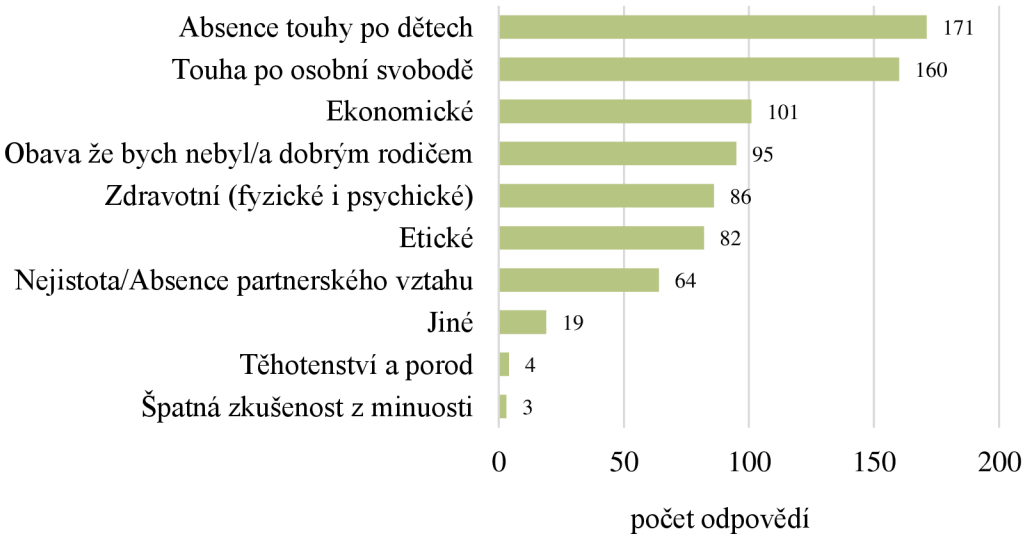

Poznámka: N = 216

9 Práce s daty a její výsledky

Data byla v rámci výzkumné části této práce zpracována pomocí softwarů Microsoft Excel, STATISTICA 14, Jamovi a v prostředí RStudio.

Po ukončení sběru dat prostřednictvím Google Forms byla data převedena do matice v Excelu. Následně jsme provedli kontrolu chybějících dat a jejich čištění. Celkem bylo vyřazeno 28 respondentů z následujících důvodů: jejich odpovědi byly považovány za nevalidní[26], chyběla podstatná část demografických údajů nebo vyplnili méně než 90 % položek některé z metod. V případech, kdy bylo procento chybějících položek u dané metody menší než 10 %, jsme provedli regresní imputaci.

V první části této kapitoly se zaměříme na první výzkumný cíl práce – ověření psychometrických vlastností české verze škály S-ANS. Škála byla podrobena konfirmační faktorové analýze (CFA) s cílem potvrdit faktorovou strukturu původní škály a ověřit její faktorovou validitu. Rovněž byla ověřena reliabilita škály.

V druhé podkapitole budou data získaná pomocí škál S-ANS, ESS-R a Dotazníku nerealistického optimismu popsána prostřednictvím deskriptivní statistiky.

Poslední podkapitola se věnuje druhému, třetímu a čtvrtému výzkumnému cíli, tedy ověření platnosti stanovených hypotéz.

9.1 Vybrané psychometrické charakteristiky škály S-ANS

Originální verze škály S-ANS autorů Schönegger et al. (2023) je tvořena jedním faktorem o pěti položkách. Pro ověření faktorové struktury české verze S-ANS jsme se rozhodli provést CFA jednofaktorového modelu.

Analýza proběhla v prgramu RStudio za využití funkcí balíčku *lvaan* (Rosseel, 2012). Metodou odhadu parametrů modelu byla *Diagonally Weighted Least Squares* (DWLS), která je vhodná pro položky ordinálního charakteru (Li, 2016), navíc je robustní vůči odchylkám od normality (Mîndrilă, 2010).

Shoda modelu s naměřenými daty je určena na základě tzv. fit indexů. Za akceptovatelné považují Alavi et al. (2020), Hendl (2015), Hu a Bentler (1999) a Marsh et al. (2004) tyto hodnoty fit indexů: SRMR a RMSEA $\leq 0{,}08$; CFI a TLI $\geq 0{,}95$.; $\chi^2/df \leq 2$. Ačkoliv u posuzovaného modelu uvádíme také výsledek testu chí-kvadrát (χ^2), s ohledem na hypersensitivitu této statistiky, zvláště u výzkumů s větším výzkumným souborem (Kline, 2016), jej nepovažujeme za primárně směrodatný.

[26] Například stejné odpovědi u všech položek, vzorec ve vyplňování, nesmyslné nebo nelogické odpovědi v polouzavřených otázkách.

Hodnoty sledovaných indexů shrnuje Tabulka 3, pro srovnání uvádíme i hodnoty fit indexů originální verze škály.

Tabulka 3: *Hodnoty fit indexů originálního a české verze S-ANS*

Fit index	Originární verze	Česká verze
χ^2	5,227 (p = 0,389)	16,908 (p = 0,005)
df	5	5
χ^2/df	1,05	3,38
TLI	0,999	0,999
CFI	1,00	0,999
RMSEA	0,012 (CI 90 % 0,000–0,082)	0,058 (CI 90 % 0,029–0,090)
SRMR	0,017	0,022

Poznámka: N (originální verze) = 297; N (česká verze) = 679

Standardizované faktorové náboje jednotlivých položek ukazuje Tabulka 4. Škála je nejvíce sycena položkou 2 *Přivést někoho na svět znamená, že nakonec bude tak či onak trpět, a právě proto je morálně špatné mít děti*. Obecně dosahují faktorové náboje vysokých hodnot (≥ 0,787), což ukazuje na silnou vazbu mezi latentním faktorem a jednotlivými položkami škály.

Tabulka 4: *Standardizované faktorové náboje jednofaktorového modelu škály S-ANS*

Položka	Faktorový náboj
1	0,895
2	0,921
3	0,850
4	0,844
5	0,787

Pro posouzení reliability škály jsme využili dva ukazatele. Cronbachův koeficient alfa vycházející z polychorických korelací dosáhl hodnoty 0,90; což naznačuje velmi dobrou vnitřní konzistenci. McDonaldova omega, která poskytuje alternativní měření reliability, dosáhla hodnoty 0,92. Oba ukazatele naznačují spolehlivost české verze škály S-ANS.

Tabulka 5 poskytuje podrobnější přehled o jednotlivých položkách škály. Mimo jiné jsou zde uvedeny korelace mezi položkou a celkovým skórem, a také Cronbachova alfa po odstranění jednotlivých položek.

Tabulka 5: *Analýza spolehlivosti položek S-ANS*

Položka	Průměr	SD	Korelace položky s celkem	Cronbachova α po odstranění položky
1	2,10	1,03	0,87	0,87
2	2,06	1,05	0,89	0,89
3	2,15	1,14	0,82	0,88
4	1,70	0,86	0,82	0,89
5	2,13	1,06	0,81	0,89

Poznámka: SD = směrodatná odchylka

9.2 Deskriptivní statistiky použitých metod

V následujících podkapitolách se budeme věnovat vybraným popisným statistikám škály S-ANS, Dotazníku nerealistického optimismu a škály ESS-R. Uvedeme základní míry polohy a variability, zaměříme se také na šikmost. K zobrazení četností nám poslouží histogram.

9.2.1 S-ANS

V případě škály S-ANS budeme pracovat s jejím hrubým skórem, který je dán součtem jednotlivých položek. Hrubý skór nabývá hodnot v rozmezí od 5 do 25 bodů. Základní popisné statistiky škály uvádíme v Tabulce 6. Povšimnout si lze především relativně vysoké hodnoty směrodatné odchylky, která ukazuje na značnou variabilitu výsledků mezi respondenty. Výsledky naznačují mírnou pozitivní šikmost, což znamená, že většina respondentů má tendenci dosahovat spíše nižších hodnot. Histogram na Obrázku 5 potom znázorňuje rozložení hrubého skóru S-ANS.

Tabulka 6: *Popisné statistiky škály S-ANS*

	Průměr	Medián	SD	MIN	MAX	Šikmost
S-ANS	10,14	10	4,37	5	25	0,94

Poznámka: N = 697, SD = směrodatná odchylka, MIN = minimum, MAX = maximum

Obrázek 5: *Rozložení hrubého skóru škály S-ANS*

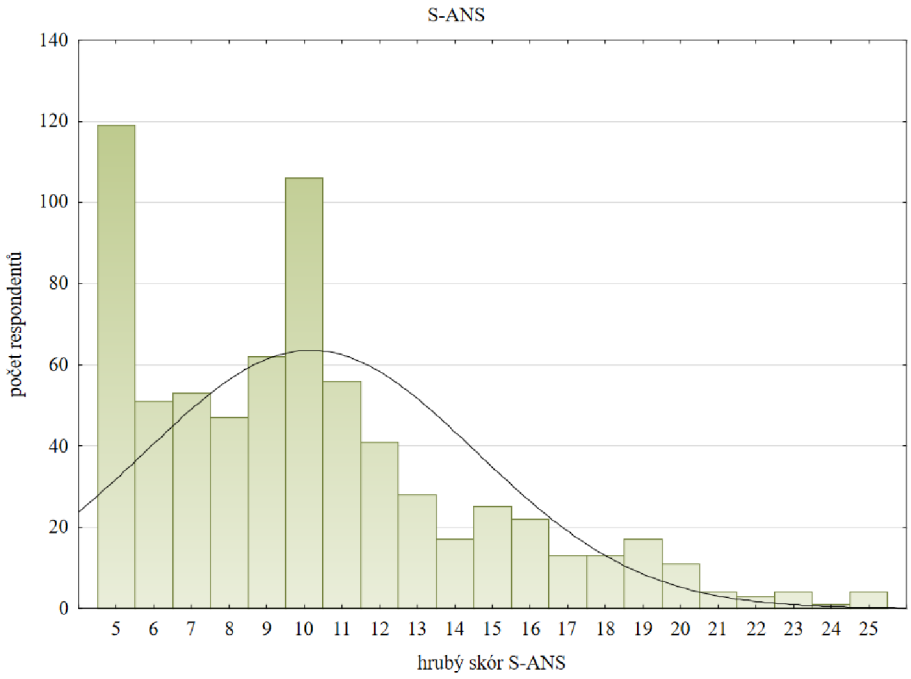

9.2.2 Dotazník nerealistického optimismu

U Dotazníku nerealistického optimismu budeme opět pracovat s hrubým skórem. Respondenti mohli dosáhnout hodnot od -100 do 100. Podrobné deskriptivní statistiky shrnuje Tabulka 7. V tomto případě pozorujeme mírně negativní šikmost, což znamená, že rozdělení hrubých skórů je mírně nakloněno směrem k vyšším hodnotám, tedy vyššímu nerealistickému optimismu. Pro ilustraci rozložení hrubého skóru opět předkládáme histogram na Obrázku 6.

Tabulka 7: *Popisné statistiky škály Dotazníku nerealistického optimismu*

	Průměr	Medián	SD	MIN	MAX	Šikmost
Dotazník nerealistického optimismu	3,65	3,55	0,59	-58,39	47,22	-0,29

Poznámka: N = 697, SD = směrodatná odchylka, MIN = minimum, MAX = maximum

Obrázek 6: *Rozložení hrubého skóru Dotazníku nerealistického optimismu*

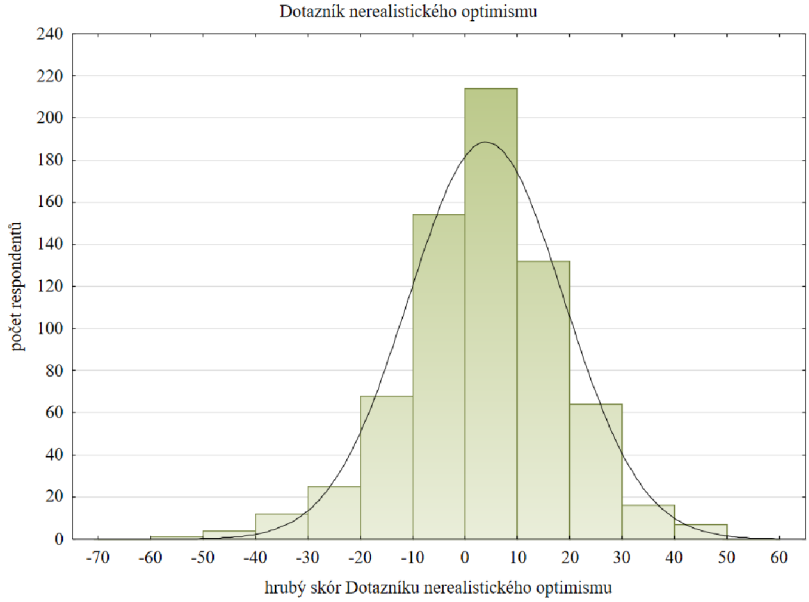

9.2.3 ESS-R

V Tabulce 8 uvádíme popisné statistiky škály ESS-R, přičemž opět pracujeme s hrubým skórem. Jeho hodnoty se pohybují v rozmezí od 1 do 5. Všimnout si lze mírně negativní šikmosti. Ta naznačuje, že rozdělení hrubého skóru je mírně nakloněno směrem k vyšším hodnotám. Pro lepší představu o rozložení dat je na Obrázku 7 zobrazen histogram hrubého skóru.

Tabulka 8: *Popisné statistiky ESS-R*

	Průměr	Medián	SD	MIN	MAX	Šikmost
ESS-R	3,65	3,68	0,59	1,2	5	-0,56

Poznámka: N = 697, SD = směrodatná odchylka, MIN = minimum, MAX = maximum

Obrázek 7: *Rozložení hrubého skóru ESS-R*

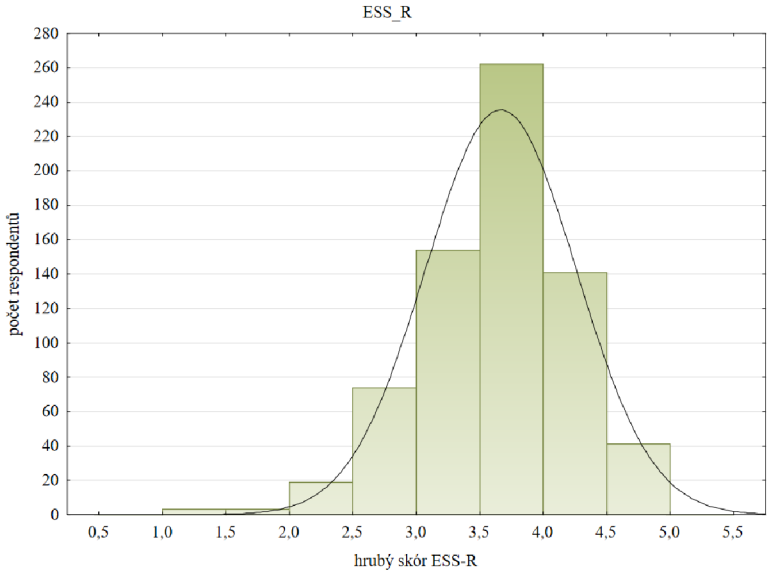

9.3 Výsledky ověření platnosti statistických hypotéz

Pro ověření stanovených hypotéz byla použita metoda mnohonásobné lineární regrese, která umožňuje současně posoudit vliv několika nezávislých proměnných na jednu závislou proměnnou, v našem případě skór S-ANS. Pro ověření hypotéz H1–H5 byl využit jeden model. Do modelu byly zařazeny tyto regresory: skór Dotazníku nerealistického optimismu, skór škály ESS-R, rodičovský status, nejvyšší dosažené vzdělání, velikost místa aktuálního bydliště. Jako kontrolní proměnné (kovariáty) jsme zařadili také regresory pohlaví a věk. Celkem bylo zařazeno sedm regresorů. Původně jsme do modelu plánovali zahrnout také interakci mezi pohlavím a stupněm vzdělání. Vzhledem k nízkému počtu mužských respondentů a omezené rozmanitosti vzdělání jak u mužů, tak u jedinců, kteří v kategorii pohlaví zvolili *jiné* (přičemž tato kategorie nezahrnovala všechny stupně vzdělání), jsme se rozhodli tuto interakci do modelu nezařadit.

Aby bylo možné přistoupit k analýze dat prostřednictvím této metody, bylo nutné, aby náš model splnil následující podmínky.

První podmínkou je nepřítomnost kolinearity mezi regresory, tedy vzájemná korelace mezi proměnnými vstupujícími do modelu. Korelační koeficienty mezi jednotlivými regresory nepřesahují hodnotu 0,9; což znamená, že tato podmínka byla splněna. Korelační koeficienty shrnuje tabulka v Příloze 6.

Další podmínkou je nepřítomnost multikolinearity, která byla ověřena pomocí statistiky *Variance inflation factor* (VIF). Výsledky této analýzy jsou shrnuty v Tabulce 9, přičemž žádný z regresorů nepřekročil hraniční hodnotu 5, což potvrzuje splnění podmínky.

Tabulka 9: *Statistiky multikolinearity regresorů*

Regresor	VIF	Tolerance
DNO	1,04	0,96
ESS-R	1,04	0,96
Věk	1,22	0,82
Rodičovský status	1,12	0,89
Pohlaví	1,03	0,98
Nejvyšší dosažené vzdělání	1,03	0,97
Velikost místa aktuálního bydliště	1,01	0,99

Poznámka: N = 697; DNO = Dotazník nerealistického optimismu

Posledními dvěma podmínkami jsou normální rozložení reziduí modelu a podmínka homoskedasticity. Ukázalo se, že jsme v datech zřejmě narazili na tzv. efekt podlahy, což je

patrné jak v useknutí grafu na Obrázku 8, kde jsou znázorněna rezidua a predikované hodnoty, tak v mírném pozitivním sešikmení reziduí v histogramu na Obrázku 9. I přesto, že tyto dvě podmínky nejsou zcela ideálně splněny, rozhodli jsme se vzhledem k velikosti výzkumného souboru (N = 697) přistoupit k regresní analýze. Pro srozumitelnější interpretaci byly všechny spojité proměnné, včetně závislé proměnné, převedeny na z-skóry.

Obrázek 8: *Graf reziduí ověřující podmínku homoskedasticity modelu*

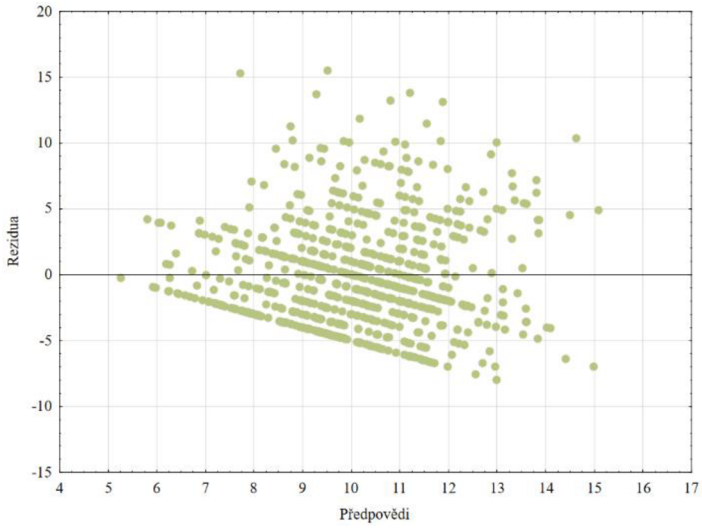

Obrázek 9: *Histogram rozložení reziduí modelu*

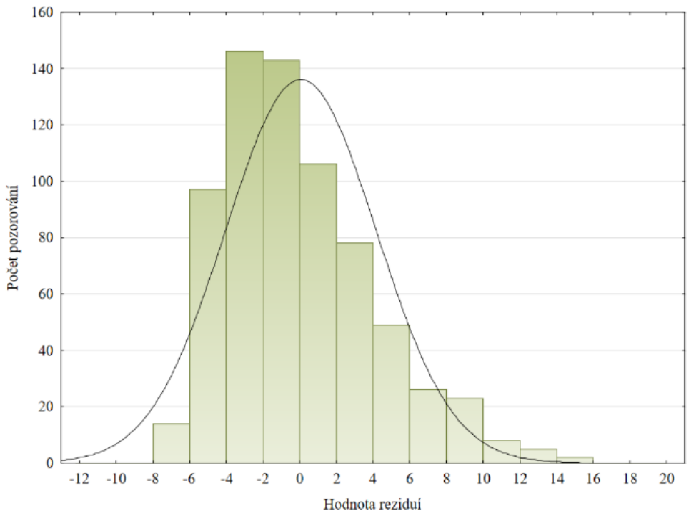

Poznámka: šikmost = 0,86

Model vysvětluje 15,73 % rozptylu závislé proměnné skór S-ANS. Statistickou významnost modelu potvrzují následující parametry: $F(15;681) = 8,47$; $p < 0,001$. V Tabulce 10 jsou uvedeny použité regresory, regresní koeficienty β, Waldovy statistiky t, F-statistiky a jejich p-hodnoty.

Tabulka 10: *Koeficienty regresní analýzy se závislou proměnnou S-ANS (z-skór)*

Regresor	β	t	F	p-hodnota
Počátek		-1,19		< 0,001
Dotazník nerealistického optimismu (z-skór)	-0,24	-6,58		< 0,001
ESS-R (z-skór)	-0,13	-3,48		< 0,001
Věk (z-skór)	0,07	1,60		0,110
Rodičovský status			12,69	< 0,001
Ano – biologické				(ref.)
Bezdětní	0,55	5,01		< 0,001
Ano – v náhradní rodinné péči	-0,16	-0,17		0,863
Pohlaví			9,19	< 0,001
Žena				(ref.)
Muž	-0,36	-3,93		< 0,001
Jiné	0,43	1,45		0,147
Nejvyšší dosažené vzdělání			1,19	0,314
Základní				(ref.)
Střední bez maturity	0,28	0,95		0,341
Střední s maturitou + Vyšší odborné	-0,08	-0,36		0,722
Vysokoškolské	0,01	0,03		0,975
Velikost místa aktuálního bydliště			0,84	0,520
Do 2 000				(ref.)
2 001–5 000	-0,20	-1,30		0,191
5 001–10 000	0,01	0,03		0,973
10 001–50 000	-0,05	-0,38		0,701
50 001–100 000	0,03	0,19		0,846
Nad 100 000	-0,13	-1,15		0,248

Poznámka: N = 697; za signifikantní považujeme p-hodnoty < 0,001, *regresory se signifikantní hodnotou jsou zvýrazněny černě*; *(ref.) = referenční skupina; Všechny spojité proměnné (včetně závislé proměnné) převedeny na z-skór. Kategoriální proměnné zůstaly v původním kódování. Regresní koeficienty (β) u spojitých proměnných odpovídají běžným standardizovaným koeficientům, u kategoriálních ne.*

Na základě výsledků modelu můžeme přistoupit k vyhodnocení stanovených hypotéz:

H1: *Existuje negativní souvislost mezi skórem škály S-ANS a skórem Dotazníku nerealistického optimismu.*

Model ukázal **signifikantní negativní souvislost** mezi skórem Dotazníku nerealistického optimismu a skórem škály S-ANS (**β = -0,24; p < 0,001**). To znamená, že se zvýšením skóru Dotazníku nerealistického optimismu o jednu směrodatnou odchylku **klesne skór S-ANS v průměru o 0,24 směrodatné odchylky**. Hypotézu **přijímáme.**

H2: *Existuje negativní souvislost mezi skórem škály S-ANS a skórem škály ESS-R.*

Model ukázal **signifikantní negativní souvislost** mezi skórem škály ESS-R a skórem škály S-ANS (**β = -0,13; p < 0,001**). To znamená, že se zvýšením skórem škály ESS-R o jednu směrodatnou odchylku **klesne skór S-ANS v průměru o 0,13 směrodatné odchylky**. Hypotézu **přijímáme.**

H3: *Bezdětní jedinci skórují v průměru výše na škále S-ANS než jedinci, kteří mají biologické děti.*

Dále se v modelu prokázala signifikantní souvislost mezi škálou S-ANS a rodičovským statusem (**F = 12,04; p < 0,001**). Jako referenční skupina byli zvoleni jedinci s biologickými dětmi. Bezdětní jedinci dosahovali v průměru o **0,55 směrodatné odchylky vyššího skóru** na škále S-ANS oproti jedincům s biologickými dětmi (**β = 0,55; p < 0,001**). Na základě těchto výsledků **hypotézu přijímáme**.

H4: *Existuje souvislost mezi stupněm nejvyššího dosaženého vzdělání a skórem škály S-ANS.*

Model neukázal signifikantní souvislost mezi stupněm nejvyššího dosaženého vzdělání a skórem škály S-ANS (**F = 1,19; p = 0,314**). Tuto hypotézu tedy **nelze přijmout.**

H5: *Existuje souvislost mezi velikostí místa aktuálního bydliště a skórem škály S-ANS.*

Model neukázal signifikantní souvislost mezi velikostí místa aktuálního bydliště a skórem škály S-ANS (**F = 0,84; p = 0,520**). Hypotézu proto také **nelze přijmout.**

Mimo testované hypotézy ukázal model signifikantní souvislost mezi skórem škály S-ANS a pohlavím (**F = 9,35; p < 0,001**). Jako referenční skupina byly zvoleny ženy. Muži dosahovali v průměru **o 0,36 směrodatné odchylky nižšího skóru na škále S-ANS** než ženy (**β = -0,36; p < 0,001**). Jedinci, kteří se neidentifikovali ani s jednou kategorií, nevykazovali signifikantní rozdíl ve skóru S-ANS oproti ženám (β = 0,43; p = 0,199).

Tabulka 11 pro přehlednost shrnuje výsledky ověření platnosti jednotlivých hypotéz.

Tabulka 11: *Hypotézy a závěry*

Hypotéza	Závěr
H1: Existuje negativní souvislost mezi skórem škály S-ANS a hrubým skórem Dotazníku nerealistického optimismu.	Přijímáme
H2: Existuje negativní souvislost mezi skórem škály S-ANS a hrubým skórem škály ESS-R.	Přijímáme
H3: Bezdětní jedinci skórují v průměru výše na škále S-ANS než jedinci, kteří mají biologické děti.	Přijímáme
H4: Existuje souvislost mezi stupněm nejvyššího dosaženého vzdělání a skórem škály S-ANS.	Nelze přijmout
H5: Existuje souvislost mezi velikostí místa aktuálního bydliště a skórem škály S-ANS.	Nelze přijmout

10 Diskuse

V této kapitole se zaměříme na vyhodnocení cílů práce a interpretaci získaných výsledků v kontextu teoretických východisek a relevantních studií uvedených v teoretické části práce. Výzkumný problém, který jsme se rozhodli zkoumat, spočíval v analýze souvislostí mezi antinatalistickými názory, nerealistickým komparativním optimismem, emocionální empatií a dalšími proměnnými. Pro tento účel byl zvolen kvantitativní design výzkumu, výzkumný soubor tvořilo 697 respondentů ve věku od 18 do 65 let. Následně budeme diskutovat, jak výsledky tohoto výzkumu odpovídají teoretickým očekáváním, a zaměříme se na omezení, která mohou ovlivnit interpretaci těchto výsledků. Rovněž naznačíme možné směry pro další výzkum v této oblasti.

Překlad a ověření psychometrických vlastností škály S-ANS

Prvním klíčovým cílem této práce byl překlad metody *Short Antinatalism Scale* (S-ANS; Schönegger et al., 2023) do českého jazyka. Součástí tohoto cíle bylo i ověření některých psychometrických vlastností české verze škály. Pro překlad škály jsme zvolili standardní metodu zpětného překladu. Před samotným výzkumem byla přeložená verze podrobena pilotnímu testování, které neodhalilo žádné zásadní problémy s obsahem ani srozumitelností položek.

Konfirmační faktorová analýza následně potvrdila jednofaktorovou strukturu škály, která odpovídá originální verzi. Všechny fit indexy navíc dosáhly příznivých hodnot. Velmi dobrých výsledků dosáhla i reliabilita škály (Cronbachova alfa = 0,90; McDonaldova omega = 0,92). Pro českou verzi jsme zvolili název Krátká škála antinatalismu.

Tato verze poskytuje možnost měřit antinatalistické názory v českém prostředí pomocí ucelené metody s velmi dobrou reliabilitou a strukturou, čímž tvoří cenný základ pro další výzkumy v této oblasti. Výhodou pro adaptaci škály byl relativně velký rozsah výzkumného souboru, který však, jak bude podrobněji rozebráno později, vykazuje určitá omezení. V budoucnu by bylo užitečné zaměřit se nejen na ověření validity české verze škály, ale i na získání reprezentativnějšího souboru, který by umožnil formulovat přesnější závěry.

Při interpretaci výsledků je nutné zohlednit, že Krátká škála antinatalismu obsahuje pouze pět položek, které se převážně zaměřují na filantropickou argumentaci antinatalismu. Toto úzké zaměření může znamenat, že škála nepostihuje všechny nuance antinatalistických názorů. Příkladem mohou být jedinci, kteří zastávají antinatalistické postoje na základě čistě misantropických nebo jiných argumentů. Na druhou stranu je nutné zdůraznit, že ačkoliv je škála poměrně přímočará, je zároveň velmi efektivní. Autoři originální verze na základě

několika analýz vybrali základní a silné položky s výbornými psychometrickými vlastnostmi. Vysoké hodnoty reliability a validity naznačují, že škála účinně měří koncept antinatalismu v jeho základní podobě.

Dalším limitem, na který upozorňují i samotní autoři (Schönegger et al., 2023), je skutečnost, že škála měří výhradně antinatalistické názory, nepokrývá postoje pronatalistické. Nízký skór na Krátké škále antinatalismu proto nelze automaticky interpretovat jako přítomnost pronatalistického přesvědčení. Jedinec může s některými výroky nesouhlasit, ale k plození se přesto stavět negativně z důvodů, které škála nereflektuje. Výsledky je proto nutné interpretovat výhradně v kontextu antinatalistických názorů. Tento limit se pravděpodobně projevil i v rámci statistické analýzy, kde jsme narazili na tzv. efekt podlahy. Většina respondentů dosáhla na škále podobně nízkého skóru, což odráží relativní vzácnost antinatalistických názorů v populaci. Tento jev se projevil v sešikmení dat směrem k nižším hodnotám a „useknutí“ grafu při zobrazení reziduí modelu. Důsledkem mohou být obtíže při identifikaci jemnějších rozdílů mezi respondenty a podhodnocení síly vztahů mezi zkoumanými proměnnými.

Souvislost mezi antinatalistickými názory a nerealistickým optimismem

Druhým cílem naší práce bylo zjistit, zda existuje negativní souvislost mezi nerealistickým komparativním optimismem a antinatalistickými názory. Tento předpoklad vychází primárně z teoretické úvahy Davida Benatara (2013, 2017), který tvrdí, že pokud by jedinci nepodléhali nerealistickým očekáváním ohledně budoucnosti, byli by ochotnější přijmout antinatalistické postoje. Naše výsledky tuto souvislost potvrdily, což je v souladu s předchozími studiemi Brownové (2020, 2022).

Přesto je nutné zamyslet se nad tím, do jaké míry skutečně podceňování negativních a přeceňování pozitivních událostí v naší budoucnosti ovlivňuje odmítání antinatalismu, jak Benatar (2013, 2017) předpokládá. Náš model, který zahrnoval celkem sedm regresorů, vysvětlil pouze 15,73 % rozptylu skóru na Krátké škále antinatalismu. Tento výsledek naznačuje, že nerealistický optimismus je sice relevantním faktorem, ale rozhodně ne jediným.

Relativně slabý efekt může být částečně důsledkem zvolené metody měření. V našem výzkumu jsme využili komparativní přístup k měření nerealistického optimismu, při kterém respondenti odhadují pravděpodobnost, že se určité události stanou jak jim samotným, tak jejich vrstevníkům, tyto odhady jsou následně porovnány. Možnou alternativou je měření absolutního nerealistického optimismu, kdy respondenti odhadují pravděpodobnost určité

události pouze pro sebe a tento odhad je následně srovnáván s objektivním standardem. Oba přístupy mají svá metodologická omezení, která by mohl vyřešit retrospektivní přístup k nerealistickému absolutního optimismus. Ten je schopný lépe zohlednit individuální rozdíly. Pokud má například jedinec v rodinné anamnéze zvýšené riziko onkologického onemocnění, může ve srovnání s průměrnou populací realisticky odhadovat vyšší pravděpodobnost, že ho nemoc postihne. V běžných absolutních měřeních, kde se pravděpodobnost srovnává s populačními statistikami nebo u komparativního přístupu, kdy se porovnává s pravděpodobností vrstevníků, by však mohl být jeho odhad mylně označen jako nerealisticky pesimistický. Retrospektivní přístup, který by porovnával subjektivní odhady s reálnými životními událostmi po určitém čase, by mohl pomoci tato zkreslení eliminovat. Vyžaduje ale složitější metodologii a jeho realizace je časově náročná.

Je možné, že roli hraje i povaha situací zahrnutých v Dotazníku nerealistického optimismu. Dotazník se soustředí na relativně běžné životní události, zatímco antinatalistické názory se často zakládají na širších existenciálních úvahách. Budoucí výzkum by se proto mohl zaměřit na jiný soubor scénářů.

Zajímavou možností by mohlo být rozšíření záběru výzkumu i na jiná optimistická zkreslení. Kromě nerealistického optimismu jsou to například iluze kontroly nebo iluze nadřazenosti, které rovněž přispívají k pozitivnímu zkreslení reality.

Souvislost mezi antinatalistickými názory a emocionální empatií

V rámci třetího cíle jsme zkoumali souvislost mezi emocionální empatií a antinatalistickými názory. Naše výsledky ukazují negativní souvislost, což naznačuje, že jedinci s nižší emocionální empatií častěji zastávají antinatalistické názory. Tento závěr odpovídá zjištěním Schöneggera et al. (2023).

Pokud budeme antinatalistické názory chápat jako negativně utilitaristické,[27] je v kontextu našich výsledků relevantní také výzkum Gleichgerrchta a Younga (2013). Ten ukázal, že účastníci, kteří častěji volili utilitaristická rozhodnutí, vykazovali na základě sebeposuzovacích dotazníků nižší hodnoty empatického zájmu. K vysvětlení našich výsledků může přispět i studie Cecchetové et al. (2017), která zjistila, že etická dilemata, která vyvolávají silné emoční reakce, častěji vedou jedince k volbě deontologických odpovědí. Dále může náš obrázek doplnit výzkum Decetyho a Yodera (2015), kteří zkoumali citlivost k nespravedlnosti vůči druhým. Tato citlivost však nebyla spojena s emocionální empatií, ale s kognitivní empatií.

[27] Negativní utilitarismus je etický přístup, který klade důraz na minimalizaci utrpení.

Bohužel se nám nepodařilo prozkoumat vztah mezi kognitivní empatií a antinatalistickými názory, a to kvůli vyřazení dotazníku měřícího kognitivní empatii na základě výsledků pilotního testování. Studie Schöneggera et al. (2023), která se tímto vztahem jako jediná doposud zabývala, však pro tuto souvislost nedokázala nalézt dostatek důkazů. Vztah mezi uvedenými proměnnými však i přesto zůstává oblastí, která stojí za další zkoumání.

Na tomto místě bychom ještě rádi upozornili na nutnost opatrnosti při interpretaci našich výsledků. Jak jsme již zmínili v teoretické části, výzkum empatie je problematický, závisí na metodách, které používáme, a také na tom, co přesně tyto metody měří – což platí i pro samotný koncept emocionální empatie. Je také důležité si uvědomit, že emocionální a kognitivní empatie jsou vzájemně propojené. I když se v rámci teorie a výzkumu často oddělují jako samostatné koncepty, ve skutečnosti se prolínají, což může ovlivnit výsledky a interpretaci měření.

Souvislost mezi antinatalistickými názory a rodičovským statusem

Výsledky našeho výzkumu ukázaly souvislost mezi antinatalistickými názory a rodičovským statusem. Bezdětní jedinci vykazovali vyšší míru otevřenosti vůči antinatalistickým názorům ve srovnání s rodiči s biologickými dětmi. Tento rozdíl může dle teoretické úvahy Brownové (2022) souviset s tím, že rodičovství přináší nejen citovou investici do rozhodnutí mít děti, ale i odpovědnost za jejich životní podmínky. Konfrontace s potencionálním utrpením dítěte může vést k obranným mechanismům, jako je racionalizace vlastního rozhodnutí, a k tendenci antinatalistické uvažování spíše odmítat. Podobně Christensen et al. (2014) uvádějí, že lidé častěji volí utilitaristická řešení v situacích, které nejsou zatížené osobní emocionální investicí.

Zajímavým směrem dalšího výzkumu by mohlo být zkoumání jedinců s dětmi v náhradní rodinné péči. Ačkoliv jsme tuto kategorii do našem výzkumu zahrnuli, výsledky nelze považovat za relevantní vzhledem k nízkému počtu respondentů. Vliv by zde mohla mít i motivace k náhradnímu rodičovství.

Další možností je zaměřit se na rozdíly mezi bezdětnými podle jejich plánů ohledně rodičovství – zda děti plánují, neplánují, nebo je zvažují pouze v kontextu náhradní rodinné péče. Ačkoliv jsme se na tuto otázku v dotazníku ptali, do statistické analýzy jsme ji nakonec nezařadili. Kontrola této proměnné i její operacionalizace se ukázaly jako složité, což by si v budoucím výzkumu vyžádalo propracovanější metodologii a přesněji definované kategorie.

Souvislost antinatalistických názorů se stupněm nejvyššího dosaženého vzdělání a velikostí místa bydliště

Ve výzkumné části se nám nepodařilo prokázat souvislost mezi stupněm nejvyššího dosaženého vzdělání, velikostí místa aktuálního bydliště a antinatalistickými názory, což je v rozporu s našimi původními předpoklady vycházejícími z teoretické části práce. Například Brownová (2022) prokázala existenci vztahu mezi otevřeností vůči antinatalistickým názorům a socioekonomickým statusem, který měřila pomocí otázek týkajících se příjmu a finančního zázemí jedince. V našem výzkumu jsme se zaměřili na vzdělání a velikost místa bydliště jako ukazatele socioekonomického statusu, které jsou snáze měřitelné a méně citlivé než otázky o příjmu nebo ekonomické situaci jedince. Vycházeli jsme z předpokladu, že tyto faktory souvisí s odkládáním rodičovství, menším počtem dětí a bezdětností (Aitken, 2024; Griskevicius et al., 2011; Hašková, 2010; Paloncyová et al., 2021), což by mohlo vést k větší otevřenosti k antinatalistickým názorům (Brown & Keefer, 2020).

Je možné, že na tuto souvislost mohou mít vliv i jiné faktory například pohlaví, věk nebo profesní status, které by bylo užitečné zahrnout jako interakční členy. Pro lepší porozumění vztahu mezi socioekonomickým statusem a antinatalistickými názory by také mohlo být vhodné využít jiné metody měření socioekonomického statusu.

Zjištění nad rámec testovaných hypotéz

Mimo testované hypotézy se v našem modelu ukázala signifikantní souvislost mezi antinatalistickými názory a pohlavím. Konkrétně muži se oproti ženám méně často přikláněli k antinatalistickým názorům.

Tento nález lze částečně interpretovat v rámci teoretických předpokladů Brownové a Keefera (2020), kteří vychází z tradiční evoluční psychologie. Ženy jsou na základě této teorie orientované na dlouhodobou investici do potomků s cílem přivést je do co nejvhodnějšího a nejstabilnějšího prostředí. Podle autorů je tato orientace může činit otevřenější vůči antinatalistickým názorům, které upozorňují na utrpení ve světě.

Některé studie však naznačují, že ženy v sebeposuzovacích dotaznících vykazují vyšší úroveň emocionální empatie (Rosen et al., 2016), zatímco experimentální výzkumy často ukazují vyšší míru utilitaristického rozhodování u mužů (Baez et al., 2017). V našem výzkumu jsme zjistili, že emocionální empatie souvisí s antinatalistickými názory negativně, ovšem neprováděli jsme analýzu rozdílů mezi jednotlivými kategoriemi pohlaví. Tato nesrovnalost naznačuje, že vztah mezi pohlavím, empatií a antinatalistickými názory je komplexní a může vyžadovat rozšířený model, který bude zahrnovat další proměnné,

interakční členy, případně specifikaci měření morální kognice. I proto je naše výsledky třeba interpretovat s velkou opatrností.

Limity práce

Kromě limitů, které jsme již diskutovali výše, je třeba reflektovat i následující omezení našeho výzkumu. Náš model vysvětlil pouze 15,73 % variability závislé proměnné, což naznačuje, že nebyly zahrnuty klíčové faktory související s antinatalistickými názory. Teoretická východiska a předchozí výzkumy (Brown & Keefer, 2020; Meehan et al., 2022; Schönegger, 2022; Schönegger et al., 2023) poukazují na význam osobnostních rysů (např. temná triáda), depresivních či úzkostných tendencí, kvality citové vazby a dalších faktorů, jejichž vztah k antinatalistickým názorům by bylo vhodné dále zkoumat.

Dalším omezením bylo vyřazení dotazníku pro měření kognitivní empatie. Jednalo se však o rozhodnutí založené na výsledcích pilotního testování. Vyřadili jsme z výzkumu nástroj, jehož položky by mohly být pro respondenty nesrozumitelné nebo těžce uchopitelné. K tomuto rozhoduntí přispěly i hraniční hodnoty psychometrických vlastností dotazníku. Výsledkem je, že jsme nemohli posoudit roli kognitivní složky empatie v našem modelu.

Významné omezení představuje i reprezentativnost výzkumného souboru. Nerovnoměrné rozložení respondentů podle pohlaví, věku a rodičovského statusu naznačuje, že téma nejvíce oslovilo bezdětné jedince v reprodukčním věku, pro které je problematika rodičovství zřejmě aktuální. Zároveň se může jednat o selektivní výběr jedinců, kteří se již dříve zamýšleli nad etickými otázkami reprodukce a mají k nim specifický postoj. Reprezentativnost souboru mohla být dále ovlivněna prostředím, ve kterém byli respondenti oslovováni. Online platformy, jako jsou Facebook, Instagram či Reddit, totiž často sdružují specifické skupiny s vymezenými zájmy.

Přínosy práce a doporučení pro další výzkum

Tato práce přináší první empirický vhled do problematiky antinatalismu v českém prostředí a představuje první český nástroj pro měření antinatalstických názorů. Umožňuje tak testovat dosud převážně teoretické předpoklady.

Práce zároveň rozšiřuje pohled na důvody, které vedou některé jedince k rozhodnutí nemít děti. Otevírá tak nové perspektivy pro pochopení proměn postojů k rodičovství. Ačkoliv antinatalistické názory zastává pouze velmi malá část populace, jejich zkoumání může přispět k hlubšímu porozumění individuálním rozhodovacím procesům, které se odrážejí v širších společenských trendech. V kontextu dlouhodobě klesající porodnosti se porozumění těmto motivacím stává klíčovým nejen pro analýzu změn v reprodukčním

chování, ale také pro realistické návrhy řešení sociálních a ekonomických dopadů tohoto fenoménu. Problematika může zároveň poskytnout širší kontext pro diskusi o reprodukčních právech a autonomii.

Zároveň si uvědomujeme, že otázka reprodukčních úvah v kontextu etiky může být pro některé jedince citlivá, její vnímání se liší v závislosti na individuálních hodnotách a přesvědčeních. Cílem tohoto výzkumu je především rozšířit poznání o faktorech ovlivňujících reprodukční rozhodování, aniž by hodnotil jejich správnost či nesprávnost.

Pro další výzkum by bylo vhodné rozšířit záběr na širší spektrum faktorů souvisejících s antinatalistickými postoji a zároveň pracovat s reprezentativnějším souborem respondentů.

11 Závěr

Výzkumná část této práce měla kvantitativní charakter a zahrnovala čtyři hlavní cíle. Prvním z nich byl překlad škály S-ANS (měřící antinatalistické názory) do českého jazyka včetně ověření některých jejích psychometrických vlastností. Konfirmační faktorová analýza potvrdila jednofaktorový model s příznivými ukazateli shody s daty: χ^2 (5, N = 697) = 16,908; p = 0,005; CFI = 0,999; TLI = 0,999; RMSEA = 0,058 (CI 90 % 0,029–0,090); SRMR = 0,0122. Škála také vykázala velmi dobrou reliabilitu (Cronbachova alfa = 0,90; McDonaldova omega = 0,92). Psychometrické vlastnosti české verze odpovídají hodnotám naměřeným u originální verze škály.

Druhý cíl byl zaměřen na souvislost mezi antinatalistickými názory a nerealistickým komparativním optimismem. Výsledky ukázaly negativní vztah mezi těmito proměnnými – se stoupajícím skórem v Dotazníku nerealistického optimismu klesal skór škály S-ANS (β = -0,24; $p < 0,001$).

Třetí cíl se týkal vztahu mezi antinatalistickými názory a emocionální empatií (měřena pomocí škály ESS-R). Statistická analýza potvrdila negativní souvislost mezi těmito proměnnými (β = -0,13; $p < 0,001$).

V neposlední řadě jsme prozkoumali vztah mezi antinatalistickými názory a rodičovským statusem. Bezdětní jedinci dosahovali vyššího skóru na škále S-ANS než osoby s biologickými dětmi (β = 0,55; $p < 0,001$). Naopak se nám nepodařilo nalézt důkazy pro statistickou souvislost mezi antinatalistickými názory, stupněm nejvyššího dosaženého vzdělání a velikostí aktuálního místa bydliště (podle počtu obyvatel).

Souhrn

Magisterská diplomová práce se zabývá nerealistickým optimismem a emocionální empatií v kontextu antinatalistických názorů. Je rozdělena do dvou základních částí – teoretické, která se zaměřuje na vymezení a popis těchto fenoménů, a výzkumné, jež analyzuje jejich vzájemné souvislosti pomocí statistických metod.

První kapitola teoretické části se věnuje antinatalismu, filozoficko-etickému postoji, který zpochybňuje samozřejmost lidské reprodukce a považuje přivádění nových jedinců na svět za morálně špatné nebo alespoň problematické (Benatar, 2013; Lochmanová, 2017; Lochmanová et al., 2020). Hlavním tématem kapitoly je představení klíčových argumentů antinatalismu, které spojuje předpoklad, že každý jedinec ve svém životě nevyhnutelně zažívá utrpení. Toto utrpení by nevzniklo, kdyby se jedinec nenarodil. Konkrétně se jedná o argument absence souhlasu Seany Shiffrinové a tři argumenty Davida Benatara – asymetrický argument, argument kvality života a misantropický argument. Poslední část kapitoly se zabývá antinatalismem z pohledu evoluční psychologie.

Pro naši práci je klíčový Benatarův (2013) argument kvality života, který předpokládá, že pokud by lidé nepodléhali nerealistickým očekáváním ohledně své budoucnosti (tzv. nerealistickému optimismu) a viděli svět a utrpení v něm v pravém světle, byli by antinatalistickým názorům otevřenější. Problematice nerealistického optimismu, tedy tendenci přeceňovat pravděpodobnost pozitivních událostí a zároveň podceňovat pravděpodobnost negativních událostí týkajících se vlastní budoucnosti (Sharot, 2013; Weinstein, 1980), je věnována druhá kapitola.

Ve třetí kapitole se podrobněji věnujeme empatii, jejímu dělení na emocionální a kognitivní složku a také propojení empatie s morálním a prosociálním chováním. Závěrečná kapitola teoretické práce propojuje jednotlivá témata a reflektuje současný výzkum antinatalismu v psychologii.

Pro výzkumnou část naší práce jsme zvolili kvantitativní design. Byly definovány čtyři výzkumné cíle. Prvním z nich byl překlad škály *Short Antinatalism Scale* (S-ANS, Schönegger et al., 2023) do českého jazyka a ověření vybraných psychometrických vlastností. Tento cíl vycházel z absence podobného nástroje v českém prostředí, který by umožnil měření antinatalistických názorů v běžné populaci. Druhý cíl se zaměřil na prozkoumání předpokladu, že existuje souvislost mezi nerealistickým optimismem a antinatalistickými názory, jenž vychází právě z Benatarova argumentu kvality života a empirického výzkumu Brownové (2020, 2022). Třetí cíl spočíval v prozkoumání

souvislosti mezi emocionální empatií a antinatalistickými názory, jež empiricky ověřili také Schönegger et al. (2023). Poslední cíl zkoumal souvislost mezi rodičovským statusem, vzděláním, velikostí aktuálního místa bydliště a antinatalistickými názory.

Před samotným sběrem dat proběhlo pilotní testování, kterého se zúčastnilo 14 osob. Jeho cílem bylo především ověřit srozumitelnost položek nově přeložené české verze škály S-ANS. Na základě podnětů respondentů během pilotního testování jsme z dotazníkové baterie vyřadili Dotazník empatie – DE14 (Tišanská & Kožený, 2012) měřící kognitivní empatii.

Samotný sběr dat probíhal v období od 28. října 2024 do 20. února 2025. Dotazníková baterie byla administrována prostřednictvím online platformy Google Forms. Baterie zahrnovala úvodní slovo, dotazník zaměřený na základní sociodemografické údaje respondentů (pohlaví, věk, nejvyšší dosažené vzdělání, velikost místa aktuálního bydliště) a informace o jejich rodičovském statusu či postojích k budoucímu rodičovství. Součástí byla rovněž česká verze škály S-ANS, Škála emocionální empatie ESS-R (Seitl et al., 2017) a Dotazník nerealistického optimismu (Dosedlová, 2018). Pro výběr respondentů byla použita metoda nepravděpodobnostního výběru, konkrétně samovýběru, částečně doplněného metodou sněhové koule. Oslovování probíhalo především prostřednictvím online platforem Facebook, Instagram, Reddit a portálu eMimino.cz.

Výzkumný soubor tvořilo 697 osob ve věku od 18 do 65 let s průměrem 29,7 let, z toho 78,3 % respondentů se identifikovalo jako žena; 20,2 % jako muž; zbylé 1,5 % respondentů se neidentifikovalo ani s jednou kategorií.

K naplnění prvního cíle, tedy převodu škály S-ANS do českého prostředí, jsme využili metodu zpětného překladu. Při analýze dat byly ověřeny některé psychometrické vlastnosti přeložené škály. Konfirmační faktorová analýza potvrdila jednofaktorový model škály s příznivými hodnotami ukazatelů shody s daty, škála také vykázala velmi dobrou reliabilitu (Cronbachova alfa = 0,90; McDonaldova omega = 0,92). Psychometrické vlastnosti české verze odpovídají hodnotám naměřeným u originální verze škály Schöneggera et al. (2023).

V rámci druhého, třetího a čtvrtého cíle bylo stanoveno celkem pět hypotéz. Ke zhodnocení jejich platnosti jsme se rozhodli využít metodu mnohonásobné lineární regrese. Byl vytvořen jeden model se závisle proměnnou antinatalistické názory (reprezentovanou skórem škály S-ANS) a sedmi regresory (skór Dotazníku nerealistického optimismu, skór škály ESS-R, rodičovský status, nejvyšší dosažené vzdělání, velikost místa aktuálního bydliště, pohlaví a věk). Byly ověřeny podmínky pro použití regresní analýzy.

Model se ukázal jako statisticky významný ($F(15;681) = 8,47$; $p < 0,001$), vysvětluje 15,73 % rozptylu závisle proměnné skór S-ANS.

Výsledky potvrdily teoretické předpoklady o negativní souvislosti mezi antinatalistickými názory a nerealistickým optimismem, se stoupajícím skórem v Dotazníku nerealistického optimismu klesalo skóre škály S-ANS ($\beta = -0,24$; $p < 0,001$).

Přijata byla i hypotéza o negativní souvislosti antinatalistických názorů a emocionální empatie; se stoupajícím skórem škály ESS-R klesalo skóre škály S-ANS ($\beta = -0,13$; $p < 0,001$).

V neposlední řadě jsme prozkoumali vztah mezi antinatalistickými názory a rodičovským statusem. Podle předpokladů dosahovali bezdětní jedinci na škále S-ANS vyššího skóre než jedinci s biologickými dětmi ($\beta = 0,55$; $p < 0,001$).

Naopak se nám nepodařilo nalézt důkazy pro statistickou souvislost mezi antinatalistickými názory, stupněm nejvyššího dosaženého vzdělání a velikostí aktuálního místa bydliště (podle počtu obyvatel).

Tato práce přináší první empirický vhled do problematiky antinatalismu v českém prostředí a představuje první český nástroj pro měření antinatalistických názorů. Otevírá tak prostor pro testování dosud převážně teoretických předpokladů a přispívá k hlubšímu porozumění individuálním rozhodovacím procesům, které ovlivňují postoje k rodičovství.

Ačkoliv antinatalistické názory zastává pouze malá část populace, jejich zkoumání nabízí cenné poznatky pro analýzu širších společenských trendů. V kontextu klesající porodnosti se porozumění těmto motivacím stává nejen akademicky relevantním, ale také důležitým pro realistické návrhy řešení sociálních a ekonomických dopadů. Výsledky této studie tak mohou poskytnout širší rámec pro diskusi o reprodukčních právech, autonomii a změnách v reprodukčním chování v současné společnosti.

Navzdory limitům, které byly v práci podrobně diskutovány, se ukazuje, že propojení nerealistického komparativního optimismu, emocionální empatie a antinatalistických názorů nabízí nové perspektivy v oblasti morálního rozhodování a rozhodovacích procesů souvisejících s reprodukčními postoji, což otevírá prostor pro další výzkum.

Literatura

Aitken, R. J. (2024). Population decline: where demography, social science, and biology intersect. *Reproduction*, 168(1).

Alavi, M., Visentin, D. C., Thapa, D. K., Hunt, G. E., Watson, R., & Cleary, M. (2020). Chi-square for model fit in confirmatory factor analysis. *Journal of Advanced Nursing.* https://doi.org/10.1111/jan.14399

Aristotelés. (2004). *Politika II*. OIKOYMENH.

Aristotelés. (2021). *Etika Níkomachova.* Rezek.

Armed Conflict Location & Event Data. (n.d.). *Acled expoerter*. Získáno 9. 1. 2025 z https://acleddata.com/explorer/

Armor, D. A., Massey, C., & Sackett, A. M. (2008). Prescribed optimism: Is it right to be wrong about the future? *Psychological Science,* 19(4), 329–331. https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2008.02089.x

Armor, D. A., & Taylor, S. E. (1998). Situated optimism: Specific outcome expectancies and self-regulation. *Advances in Experimental Social Psychology Volume* 30, 309–379. https://doi.org/10.1016/s0065-2601(08)60386-x

Asociace pracovníků intervenčních center ČR. (2024, 15. ledna). *Statistické údaje intervenčních center v ČR srovnání roku 2022 až 2023.* http://www.domaci-nasili.cz/wp-content/uploads/Komentář-APIC-2023.pdf

Baez, S., Flichtentrei, D., Prats, M., Mastandueno, R., García, A. M., Cetkovich, M., & Ibáñez, A. (2017). Men, women…who cares? A population-based study on sex differences and gender roles in empathy and moral cognition. *PLOS ONE,* 12(6). https://doi.org/10.1371/journal.pone.0179336

Baron-Cohen, S., & Wheelwright, S. (2004). The empathy quotient: an investigation of adults with Asperger syndrome or high functioning autism, and normal sex differences. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 34(2), 163–175. https://doi.org/10.1023/b:jadd.0000022607.19833.00

Batson, C. D., Lishner, D. A., Cook, J., & Sawyer, S. (2005). Similarity and nurturance: Two possible sources of empathy for strangers. *Basic and Applied Social Psychology,* 27(1), 15–25. https://doi.org/10.1207/s15324834basp2701_2

Bauman, C. W., McGraw, A. P., Bartels, D. M., & Warren, C. (2014). Revisiting external validity: Concerns about trolley problems and other sacrificial dilemmas in moral psychology. *Social and Personality Psychology Compass,* 8(9), 536–554. https://doi.org/10.1111/spc3.12131

Bádal, M. (2024, 24. listopadu). Putin podepsal zákon zakazující propagaci bezdětného života. *Novinky.cz.* https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-putin-podepsal-zakon-zakazujici-propagaci-bezdetneho-zivota-40498526

Benatar, D. (1997). Why it is better never to come into existence. *American Philosophical Quarterly*, *34*(3), 345–355. http://www.jstor.org/stable/20009904

Benatar, D. (2013). *Nebýt či být: o utrpení, které přináší příchod na tento svět*. Dybbuk.

Benatar, D. (2015). The misanthropic argument for anti-natalism. In S. Hannan, S. Brennan, & R. Vernon (Eds.), *Permissible progeny: The morality of procreation and parenting* (s. 34–64). New York: Oxford University Press.

Benatar, D. (2017). *The human predicament: A candid guide to life's biggest questions*. Oxford University Press

Benatar, D., & Wasserman, D. (2015). *Debating procreation: Is it wrong to reproduce?* Oxford University Press.

Bjorklund, D. F., & Shackleford, T. K. (1999). Differences in parental investment contribute to important differences between men and women. *Current Directions in Psychological Science*, 8, 86–89.

Blair, R. J. R. (2005). Responding to the emotions of others: Dissociating forms of empathy through the study of typical and psychiatric populations. *Consciousness and Cognition,* 14(4), 698–718. https://doi.org/10.1016/j.concog.2005.06.004

Blair, K. S., Otero, M., Teng, C., Geraci, M., Ernst, M., Blair, R. J. R., … Grillon, C. (2017). Reduced optimism and a heightened neural response to everyday worries are specific to generalized anxiety disorder, and not seen in social anxiety. *Psychological Medicine,* 47(10), 1806–1815. https://doi.org/10.1017/s0033291717000265

Blair, K. S., Otero, M., Teng, C., Jacobs, M., Odenheimer, S., Pine, D. S., & Blair, R. J. R. (2013). Dissociable roles of ventromedial prefrontal cortex (vmPFC) and rostral anterior cingulate cortex (rACC) in value representation and optimistic bias. *NeuroImage,* 78, 103–110. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2013.03.

Blížkovská-Dosedlová, J., Klimusová, H., Jelínek, M., & Blatný M. (2004). Optimismus jako pozitivní iluze u současných adolescentů. In D. Heller, J. Procházková, & I. Sobotková (Ed.). Psychologické dny: Svět žen a svět mužů. Polarita a vzájemné obohacování [sborník odborných příspěvků]. Univerzita Palackého v Olomouci.

Bortolotti, L., Antrobus, M., & Sullivan-Bissett, E. (2019). The epistemic innocence of optimistically biased beliefs. In M. Balcerak Jackson, & B. Balcerak Jackson (Eds.), *Reasoning: New essays on theoretical and practical thinking* (s. 232–247). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oso/9780198791478.001.0001

Brown, F. L. (2020). *The Effects of Optimism on Anti-Natalism*. [Nepublikovaná magisterská diplomová práce]. The University of Southern Mississippi.

Brown, F. L. (2021). Antinatalism. In Shackelford, T. K., & Weekes-Shackelford, V. A. (Eds.), *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science* (s. 319–321). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-19650-3

Brown, F. L., (2022). *Seeing children's futures through rose colored glasses: Does optimism bias toward reproduction discourage anti-natalism?* [Nepublikovaná disertační práce]. The University of Southern Mississippi.

Brown, F. L., & Keefer, L. A. (2020). Anti-natalism from an evolutionary psychological perspective. *Evolutionary Psychological Science, 6*(3), 283–291. https://doi.org/10.1007/s40806-019-00226-9

Bruneau, E. G., Pluta, A., & Saxe, R. (2012). Distinct roles of the "shared pain" and "theory of mind" networks in processing others' emotional suffering. *Neuropsychologia,* 50(2), 219–231. https://doi.org/10.1016/j.neuropsychologia.2011.11.008

Burger, J. M., & Burns, L. (1988). The illusion of unique invulnerability and the use of effective contraception. *Personality and Social Psychology Bulletin, 14*(2), 264–270. https://doi.org/10.1177/0146167288142005

Canty, A. L., Cao, Y., Neumann, D., & Shum, D. H. K. (2021). The functional significance of cognitive empathy and theory of mind in early and chronic schizophrenia. *Psychiatry Research,* 299, článek 113852. https://doi.org/10.1016/j.psychres.2021.11385

Caruso, D. R., & Mayer, J. D. (1998a). *A measure of emotional empathy for adolescents and adults*. Unpublished manuscript.

Caruso, D. R., & Mayer, J. D. (1998b). The Multidimensional Emotional Empathy Scale (MDEES). *UNH Personality Lab*. 21. Získáno z https://scholars.unh.edu/personality_lab/21

Carver, C. S., Scheier, M. F., & Segerstrom, S. C. (2010). Optimism. *Clinical Psychology Review,* 30(7), 879–889. https://doi.org/10.1016/j.cpr.2010.01.006

Centre for Research on the Epidemiology of Disasters. (2024). 2023 Disasters in numbers: A significant year of disaster impact. *CRED. https://files.emdat.be/reports/2023_EMDAT_report.pdf*

Coelho, M. P. (2009). Unrealistic optimism: Still a neglected trait. *Journal of Business and Psychology,* 25(3), 397–408. https://doi.org/10.1007/s10869-009-9146-9

Cuff, B. M. P., Brown, S. J., Taylor, L., & Howat, D. J. (2016). Empathy: A review of the concept. *Emotion Review,* 8(2), 144–153. https://doi.org/10.1177/1754073914558466

Český statistický úřad. (n.d.a). *Sebevraždy.* Získáno 9. 1. 2025 z https://csu.gov.cz/sebevrazdy_zaj

Český statistický úřad. (n.d.b). *Věkové složení obyvatel – jednotky věku*. Získáno 13. 3. 2025 z https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&katalog=33156&pvo=DEMD001&str=v4&c=v3~2__RP2023MP12DP31

Český statistický úřad. (2024a, 25. listopadu). *Kriminalita v ČR a EU – 2013–2023.* https://csu.gov.cz/docs/107508/039ad8fe-733d-9c5b-71e2 d4225aef26d1/08000924.pdf?version=1.0

Český statistický úřad. (2024b, 25. listopadu). *Demografická příručka – 2023.* https://csu.gov.cz/produkty/demograficka-prirucka-2023

Davis, M. H. (1980). *Interpersonal Reactivity Index (IRI)*. APA PsycTests. https://doi.org/10.1037/t01093-000

Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology,* 44(1), 113–126. https://doi.org/10.1037/0022-3514.44.1.113

Decety, J., & Cowell, J. M. (2014). Friends or foes: Is empathy necessary for moral behavior? *Perspectives on Psychological Science,* 9(5), 525–537. https://doi.org/10.1177/1745691614545130

Decety, J., & Yoder, K. J. (2015). Empathy and motivation for justice: Cognitive empathy and concern, but not emotional empathy, predict sensitivity to injustice for others. *Social Neuroscience,* 11(1), 1–14. https://doi.org/10.1080/17470919.2015.1029593

DeGrazia, D. (2010). Is it wrong to impose the harms of human life? A reply to Benatar. *Theoretical Medicine and Bioethics,* 31(4), 317–331. https://doi.org/10.1007/s11017-010-9152-y

DeJoy, D. M. (1992). An examination of gender differences in traffic accident risk perception. *Accident Analysis and Prevention*, 24(3), 237–246. https://doi.org/10.1016/0001-4575(92)90003-2

De Waal, F. B. M., & Preston, S. D. (2017). Mammalian empathy: behavioural manifestations and neural basis. Nature Reviews *Neuroscience,* 18(8), 498–509. https://doi.org/10.1038/nrn.2017.72

Dewberry, C., Ing, M., James, S., Nixon, M., & Richardson, S. (1990). Anxiety and unrealistic optimism. *The Journal of Social Psychology*, 130(2), 151–156. https://doi.org/10.1080/00224545.1990.9924565

Dorris, L., Young, D., Barlow, J., Byrne, K., Hoyle, R. (2022). Cognitive empathy across the lifespan. *Dev Med Child Neurol*, 64(12), 1524–1531. https://doi.org/10.1111/dmcn.15263

Dosedlová, J. (2016). *Chování související se zdravím: determinanty, modely a konsekvence*. Masarykova univerzita.

Dosedlová, J. (2018). *Optimismus a jeho role v kontextu zdraví*. MuniPRESS.

Dostál, D., Plháková, A., & Záškodná, T. (2014). Rozdíly v autistických rysech, empatii a systemizaci mezi studenty exaktních a humanitních věd. *Československá psychologie,* 58(3), 206–221.

Dillard, A. J., McCaul, K. D., & Klein, W. M. P. (2006). Unrealistic optimism in smokers: Implications for smoking myth endorsement and selfprotective motivation. *Journal of Health Communication*, 11(1), 93–102. https://doi.org/10.1080/10810730600637343

Dillard, A. J., Midboe, A. M., & Klein, W. M. P. (2009). The dark side of optimism: Unrealistic optimism about problems with alcohol predicts subsequent negative event experiences. *Personality and Social Psychology Bulletin,* 35(11), 1540–1550. https://doi.org/10.1177/0146167209343124

Dražil, M. (2022). Lidová psychologie v současné neurovědě: diskuse o kognitivních ontologiích. *Filozofia*, 77(6), 442–455. https://doi.org/ 10.31577/filozofia.2022.77.6.4

Dricu, M., Kress, L., & Aue, T. (2020). The neurophysiological basis of optimism bias. In Aue, T., & Okon-Singer, H. (Eds.), *Cognitive biases in health and psychiatric disorders: Neurophysiological foundations* (s. 41–70). Elsevier Academic Press.

FAO, IFAD, UNICEF, WFP, & WHO. (2024). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2024 – Financing to end hunger, food insecurity and malnutrition in all its forms*. https://doi.org/10.4060/cd1254en

Fernandes, R., Job, R. F. S., & Hatfield, J. (2007). A challenge to the assumed generalizability of prediction and countermeasure for risky driving: Different factors predict different risky driving behaviors. *Journal of Safety Research,* 38(1), 59–70. https://doi.org/10.1016/j.jsr.2006.09.003

Ferrer, R. A., Klein, W. M. P., Zajac, L. E., Sutton-Tyrrell, K., Muldoon, M. F., & Kamarck, T. W. (2012). Unrealistic optimism is associated with subclinical atherosclerosis. *Health Psychology,* 31(6), 815–820. https://doi.org/10.1037/a0027675

Gallese, V., Fadiga, L., Fogassi, L., & Rizzolatti, G. (1996). Action recognition in the premotor cortex. *Brain,* 119(2), 593–609. https://doi.org/10.1093/brain/119.2.593

Gassen, J., Nowak, T. J., Henderson, A. D., Weaver, S. P., Baker, E. J., & Muehlenbein, M. P. (2021). Unrealistic optimism and risk for COVID-19 disease. *Frontiers in psychology*, 12, článek 647461. https://doi.org/ 10.3389/fpsyg.2021.647461

Gleichgerrcht, E., & Young, L. (2013). Low levels of empathic concern predict utilitarian moral judgment. *PLoS ONE,* 8(4), článek 60418. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0060418

Greene, J. D. (2014). Beyond point-and-shoot morality: Why cognitive (neuro)science matters for ethics. *Ethics, 124(4), 695–726.* https://doi.org/10.1086/675875

Griskevicius, V., Delton, A. W., Robertson, T. E., & Tybur, J. M. (2011). Environmental contingency in life history strategies: The influence of mortality and socioeconomic status on reproductive timing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100(2), 241–254. https://doi.org/10.1037/a0021082

Gunnell, J. J., & Ceci, S. J. (2010). When emotionality trumps reason: A study of individual processing style and juror bias. *Behavioral Sciences & the Law,* 28(6), 850–877. https://doi.org/10.1002/bsl.939

Gutsell, J. N., & Inzlicht, M. (2011). Intergroup differences in the sharing of emotive states: neural evidence of an empathy gap. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 7(5), 596–603. https://doi.org/10.1093/scan/nsr035

Hall, J. A., & Schwartz, R. (2019). Empathy present and future. *The Journal of Social Psychology*, 159(3), 225–243. https://doi.org/10.1080/00224545.2018.1477442

Harris, K. (2012). *Why People Don't Behave As We Would Expect. The Role of Emotions, Unrealistic Optimism and Previous Experience in Disaster Preparedness*. SCR Think Piece.

Hašková, H. (2010). *Fenomén bezdětnosti.* Sociologické nakladatelství.

Håkansson Eklund, J., & Summer Meranius, M. (2021). Toward a consensus on the nature of empathy: A review of reviews. *Patient Education and Counseling,* 104(2), 300–307. https://doi.org/10.1016/j.pec.2020.08.022

Heinonen, K., Räikkönen, K., Keltikangas-Järvinen, L., & Strandberg, T. (2004). Adult attachment dimensions and recollections of childhood family context: associations with dispositional optimism and pessimism. *European Journal of Personality,* 18(3), 193–207. https://doi.org/10.1002/per.508

Helweg-Larsen, M., & Shepperd, J. A. (2001). Do moderators of the optimistic bias affect personal or target risk estimates? *A Review of the Literature. Personality and Social Psychology Review,* 5(1), 74–95. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0501_5

Helweg-Larsen, M., Sadeghian, P., & Webb, M. S. (2002). The stigma of being pessimistically biased. *Journal of Social and Clinical Psychology,* 21(1), 92–107. https://doi.org/ 10.1521/jscp.21.1.92.22405

Helweg-Larsen, M., Harding, H. G., & Klein, W. M. P. (2011). Will I divorce or have a happy marriage?: Gender differences in comparative optimism and estimation of personal chances among U.S. college students. *Basic and Applied Social Psychology,* 33(2), 157–166. https://doi.org/10.1080/01973533.2011.568874

Hendl, J. (2015). *Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat*. Portál.

Hevey, D., McGee, H. M., & Horgan, J. H. (2012). Comparative optimism among patients with coronary heart disease (CHD) is associated with fewer adverse clinical events

12 months later. *Journal of Behavioral Medicine,* 37(2), 300–307. https://doi.org/10.1007/s10865-012-9487-0

Heyes, C., & Catmur, C. (2022). What happened to mirror neurons? *Perspectives on Psychological Science*, 17(1), 153-168. https://doi.org/10.1177/1745691621990638

Hintz, E. A., & Tucker, R. (2023). Perceptions of the childfree. In *Oxford Research Encyclopedia of Communication*. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.1449

Hogan, R. (1969). Development of an empathy scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology,* 33(3), 307–316. https://doi.org/10.1037/h0027580

Hokr Miholová, P., Ondrušková, J., & Dohnal, D. (2016). Ekonomické dopady domácího násilí v oblasti zdraví. *proFem. https://www.profem.cz/shared/clanky/422/EkonomDopadyDN-Zdravi_WEB.pdf?fbclid=IwAR39cCR_zyvm0h7fOljwCZW3d07hgUVqKljsJqhXrEYTeXbPcDPLA5jKiuc*

Hoorens, V. (1993). Self-enhancement and superiority biases in social comparison. *European Review of Social Psychology*, 4(1), 113–139. https://doi.org/10.1080/14792779343000040

Hu, L., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal,* 6(1), 1–55. https://doi.org/10.1080/10705519909540118

Cheng, Y., Chen, C., Decety, J., 2017. How situational context impacts empathic responses and brain activation patterns. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*. 11, článek 165. https://doi. org/10.3389/fnbeh.2017.00165.

Christensen, J. F., Flexas, A., Calabrese, M., Gut, N. K., & Gomila, A. (2014). Moral judgment reloaded: a moral dilemma validation study. *Frontiers in Psychology,* 5, článek 607. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.00607

Chudárková, P. (2023). *Intuice v etice*. Togga.

Churchland, P. M. (1981). Eliminative materialism and the propositional attitudes. *The Journal of Philosophy*, 78(2), 67–90. https://doi.org/10.2307/2025900

Iacoboni, M. (2009). *Mirroring people: the science of empathy and how we connect with others.* Picador.

iRozhlas. (2024, 12. listopadu). Ruskou dumou prošel zákaz propagace bezdětnosti. Stojí za tím ideologie i demografická krize. *iRozhlas.* https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/ruskou-dumou-prosel-zakaz-propagace-bezdetnosti-stoji-za-tim-ideologie-i_2411121419_elev

Izuma, K., Saito, D. N., & Sadato, N. (2010). Processing of the incentive for social approval in the ventral striatum during charitable donation. *Journal of Cognitive Neuroscience,* 22(4), 621–631. https://doi.org/10.1162/jocn.2009.21228

Jauniaux, J., Khatibi, A., Rainville, P., & Jackson, P. L. (2019). A meta-analysis of neuroimaging studies on pain empathy: investigating the role of visual information and observers' perspective. *Social Cognitive and Affective Neuroscience.* https://doi.org/10.1093/scan/nsz055

Jefferson, A. (2017). Born to be biased? Unrealistic optimism and error management theory. *Philosophical Psychology*, 30(8), 1159–1175. https://doi.org/10.1080/09515089.2017.1370085

Jefferson, A., Bortolotti, L., & Kuzmanovic, B. (2017). What is unrealistic optimism? *Consciousness and Cognition*, 50, 3–11. https://doi.org/10.1016/j.concog.2016.10.005

Jiang, L., Li, Y., & Liu, X. (2008). The effects of motor impulsiveness and optimism bias on risky driving behavior in Chinese urban areas. *2008 11th International IEEE Conference on Intelligent Transportation Systems,* 605–609. https://doi.org/10.1109/itsc.2008.4732582

Johnson, D. D. P., & Fowler, J. H. (2011). The evolution of overconfidence. *Nature,* 477(7364), 317–320. https://doi.org/10.1038/nature10384

Jošt, P. (2024). *Morální vylepšování člověka*. [Nepublikovaná magisterská diplomová práce]. Univerzita Palackého v Olomouci.

Kahane, G., Everett, J. A. C., Earp, B. D., Caviola, L., Faber, N. S., Crockett, M. J., & Savulescu, J. (2018). Beyond sacrificial harm: A two-dimensional model of utilitarian psychology. *Psychological Review*, 125(2), 131–164. https://doi.org/10.1037/rev0000093

Kahneman, D. (2012). *Myšlení: rychlé a pomalé*. Jan Melvil.

Kahneman, D., & Tversky, A. (1972). Subjective probability: A judgment of representativeness. *Cognitive Psychology,* 3(3), 430–454. https://doi.org/10.1016/0010-0285(72)90016-3

Kanazawa, S. (2014). Intelligence and childlessness. *Social Science Research,* 48, 157–170. https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2014.06.003

Kavanagh, P. S., & Kahl, B. L. (2021) Life history theory. In Shackelford, T. K., & Weekes-Shackelford, V. A. (Eds.), *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science* (s. 4569-4578). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-19650-3

Keysers, C., & Gazzola, V. (2010). Social neuroscience: Mirror neurons recorded in humans. *Current Biology,* 20(8), R353–R354. https://doi.org/10.1016/j.cub.2010.03.013

Kleiman, E. M., Chiara, A. M., Liu, R. T., Jager-Hyman, S. G., Choi, J. Y., & Alloy, L. B. (2015). Optimism and well-being: a prospective multi-method and multi-dimensional examination of optimism as a resilience factor following the occurrence of stressful life events. *Cognition and Emotion,* 31(2), 269–283. https://doi.org/10.1080/02699931.2015.1108284

Kline, R. B. (2016). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford Press.

Klein, W. M. P., & Zajac, L. E. (2009). Imagining a rosy future: The psychology of optimism. In K. D. Markman, W. M. P. Klein, & J. A. Suhr (Eds.), *Handbook of imagination and mental simulation* (s. 313–329). NY: Psychology Press.

Korn, C. W., Sharot, T., Walter, H., Heekeren, H. R., & Dolan, R. J. (2013). Depression is related to an absence of optimistically biased belief updating about future life events. *Psychological Medicine,* 44(03), 579–592. https://doi.org/10.1017/s0033291713001074

Kress, L., & Aue, T. (2017). The link between optimism bias and attention bias: A neurocognitive perspective. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews,* 80, 688–702. https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2017.07.0

Kruger, J., & Burrus, J. (2004). Egocentrism and focalism in unrealistic optimism (and pessimism). *Journal of Experimental Social Psychology*, 40(3), 332–340. https://doi.org/10.1016/j.jesp.2003.06.002

Lamm, C., & Majdandžić, J. (2015). The role of shared neural activations, mirror neurons, and morality in empathy – A critical comment. *Neuroscience Research,* 90, 15–24. https://doi.org/10.1016/j.neures.2014.10.008

Lamm, C., Meltzoff, A. N., & Decety, J. (2010). How do we empathize with someone who is not like us? A functional magnetic resonance imaging study. *Journal of Cognitive Neuroscience,* 22(2), 362–376. https://doi.org/10.1162/jocn.2009.21186

Li, Ch. H. (2016). The performance of ML, DWLS, and ULS estimation with robust corrections in structural equation models with ordinal variables. *Psychological Methods,* 21(3), 369–387. https://doi.org/10.1037/met0000093

Lochmanová, K. (2017). *Iracionalita sázky na život v kontextu Benatarova antinatalismu* [Nepublikovaná magisterská diplomová práce]. Ostravská univerziza.

Lochmanová, K., Vohánka, V., Svoboda, F., Cabrera, J., Akerma, K., Kutáš, M., Koumar, J., Poledníková, M., & de Giraud, T. (2020). *History of antinatalism: How philosophy has challenged the question of procreation.* Kindle Direct Publishing.

Lougheed, K. (n. d.). Anti-Natalism. *The Internet Encyclopedia of Philosophy.* https://iep.utm.edu/anti-natalism/#SH1f

Mačí, J., & Najvrtová, Z. (2024, 24. října). Ještě horší, než se odborníci báli. Dětí se může narodit nejméně v historii. *Seznam zprávy.* https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-letos-se-muze-narodit-nejmene-deti-v-historii-problem-je-to-z-mnoha-duvodu-263093

Magnusson, E. (2019). How to reject Benatar's asymmetry argument. *Bioethics,* 33 (6), 674–683. https://doi.org/10.1111/bioe.12582

Machery, E., & Ron, M. (2010). The evolution of morality. In J. M. Doris (Ed.), *The Oxford handbook of moral psychology* (s. 3–46). Oxford University Press.

Marsh, H. W., Hau, K.-T., & Wen, Z. (2004). In search of goldenrRules: Comment on hypothesis-testing approaches to setting cutoff values for fit indexes and dangers ino Overgeneralizing Hu and Bentler's (1999) *Findings. Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal,* 11(3), 320–341. https://doi.org/10.1207/s15328007sem1103_2

Masten, C. L., Morelli, S. A., & Eisenberger, N. I. (2011). An fMRI investigation of empathy for "social pain" and subsequent prosocial behavior. *NeuroImage,* 55(1), 381–388. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2010.11.

Meehan, M. K. Zeigler-Hill, V., & Shackelford, T. K. (2022). Dark personality traits and anti-natalist beliefs: The mediating roles of primal world beliefs. *Philosophical Psychology*, 37(4), 947–969. https://doi.org/10.1080/09515089.2022.2151887

Metz, T. (2011). Are lives worth creating? *Philosophical Papers,* 40(2), 233–255. https://doi.org/10.1080/05568641.2011.59

Milgram, S. (1963). Behavioral study of obedience. *The Journal of Abnormal and Social Psychology,* 67(4), 371–378. https://doi.org/10.1037/h0040525

Mîndrilă, D. (2010). Maximum likelihood (ML) and diagonally weighted least squares (DWLS) estimation procedures: A comparison of estimation bias with ordinal and

multivariate non-normal data. *International Journal of Digital Society*, 1(1), 60–66. https://doi.org/10.20533/ijds.2040.2570.2010.0010

Ministerstvo dopravy. (2025, 9. ledna). *Statistiky 2024: Méně úmrtí, těžkých zranění i přestupků mladých řidičů.* https://md.gov.cz/Media/Media-a-tiskove-zpravy/Statistiky-2024-Mene-umrti,-tezkych-zraneni-i-pre

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2024). *Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2023.* https://www.mpsv.cz/web/cz/statistiky-1

Moravčík, O. & Vinčálek, J. (2024, 12. ledna). Vývoj registrované kriminality v roce 2023. *Policie České republiky.* https://policie.gov.cz/clanek/vyvoj-registrovane-kriminality-v-roce-2023.aspx

Morioka, M. (2021). What is antinatalism?: Definition, history, and categories. *The Review of Life Studies*, 12, 1–39.

Newby-Clark, I. R., Ross, M., Buehler, R., Koehler, D. J., & Griffin, D. (2000). People focus on optimistic scenarios and disregard pessimistic scenarios while predicting task completion times. *Journal of Experimental Psychology*, 6, 171–182. https://doi.org/10.1037/1076-898x.6.3.171

Novak, L., Malinakova, K., Mikoska, P., van Dijk, J. P., Dechterenko, F., Ptacek, R., & Tavel, P. (2021). Psychometric analysis of the Czech version of the Toronto Empathy Questionnaire. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(10), článek 5343. https://doi.org/10.3390/ijerph18105343

Orzechowski, K. (2024, 15. května). Global animal slaughter statistics & charts. *Faunalytics.* Získáno 10. 1. 2025 z https://faunalytics.org/global-animal-slaughter-statistics-and-charts/

Paloncyová, J., Höhne, S., Kuchařová, V., Žáčková, L., Hašková, H., & Lukić, A. (2021). Bezdětní a postoje k rodičovství. *VÚPSV.* Získáno z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_487.pdf.

Pavlík, T., Šikyňová, A., Bortlíček, Z., Koksová, V., & Bartůňková, M. (2024). Demografický vývoj obyvatelstva ČR dle geografických oblastí. *ÚZIS.* https://www.uzis.cz/res/file/projekty/modely-predikce/03-demograficky-vyvoj-obyvatelstva-cr.pdf

Pod Svícnem. (2022, 1. září). Výzkum: Každý pátý člověk se stal obětí domácího násilí. *Právní prostor.* https://www.pravniprostor.cz/aktuality/vyzkum-kazdy-paty-clovek-se-stal-obeti-domaciho-nasili

Poldrack, R. A., Kittur, A., Kalar, D., Miller, E., Seppa, C., Gil, Y., Parker, D. S., Sabb, F. W., & Bilder, R. M. (2011). The cognitive atlas: toward a knowledge foundation for cognitive neuroscience. *Front. Neuroinform.* 5(17). https://doi.org/ 10.3389/fninf.2011.00017

Popper, K. R. (2011). *Otevřená společnost a její nepřátelé* (Druhé, revidované vydání, I, Platónovo zaříkávání). OIKOYMENH.

proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí (2021). *Zkušenost obyvatel ČR se sexuálním násilím a sexuálním obtěžováním: výzkumná zpráva.* https://www.profem.cz/shared/clanky/984/V%C3%9DZKUMN%C3%81%20ZPR%C3%81VA_sexualni%20nasili_2021%20-*%20Copy%201.pdf*

Raats, M. M., & Sparks, P. (1995). Unrealistic optimism about diet-related risks: implications for interventions. *Proceedings of the Nutrition Society,* 54(03), 737–745. https://doi.org/10.1079/pns19950073

Rabušic, L. (2001). *Kde ty všechny děti jsou?: porodnost v sociologické perspektivě*. Sociologické nakladatelství.

Radcliffe, N. M., & Klein, W. M. P. (2002). Dispositional, unrealistic and comparative optimism: Differential relations with the knowledge and processing of risk information and beliefs about personal risk. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 836–846. https://doi.org/10.1177/0146167202289012

Ramachandran, V. (2000). Mirror neurons and imitation learning as the driving force behind the great leap forward in human evolution. *Edge*. Získáno 2. 3. 2025 z www.edge.org/documents/Rama-2000.pdf

Reuters. (2024, 12. listopadu). Russia bans 'child-free propaganda' to try to boost birth rate. *Reuters.* https://www.reuters.com/world/europe/russia-bans-child-free-propaganda-try-boost-birth-rate-2024-11-12/

Rholes, W. S., Simpson, J. A., & Friedman, M. (2006). Avoidant attachment and the experience of parenting. *Personality and Social Psychology Bulletin,* 32(3), 275–285. https://doi.org/10.1177/0146167205280910

Rosen, J. B., Brand, M., & Kalbe, E. (2016). Empathy mediates the effects of age and sex on altruistic moral decision making. *Frontiers in Behavioral Neuroscience,* 10. https://doi.org/10.3389/fnbeh.2016.00067

Rosseel, Y. (2012). lavaan: an R package for structural equation modeling. *Journal of Statistical Software*, 48(2). https://doi.org/10.18637/jss.v048.i02

Ruthig, J. C., Gamblin, B. W., Jones, K., Vanderzanden, K., & Kehn, A. (2016). Concurrently examining unrealistic absolute and comparative optimism: Temporal shifts, individual-difference and event-specific correlates, and behavioural outcomes. *British Journal of Psychology*, 108(1), 107–126. https://doi.org/10.1111/bjop.12180

Salgado, S., & Berntsen, D. (2021). "It won't happen to us": Unrealistic optimism affects COVID-19 risk assessments and attitudes regarding protective behaviour. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition,* 10(3), 368–380. https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2021.07.006

Sapolsky, R. M. (2019). *Chování: biologie člověka v dobrém i ve zlém*. Dokořán.

Seitl, M., Charvát, M., & Juřicová, K. (2017). Česká verze Škály emocionální empatie. *E-psychologie,* 11(2), 47-70.

Sharot, T. (2011). The optimism bias. *Current Biology,* 21(23), R941–R945. https://doi.org/10.1016/j.cub.2011.10.03

Sharot, T. (2013). *Iluze optimismu, aneb, Iracionalita pozitivního myšlení*. Dybbuk.

Sharot, T., Guitart-Masip, M., Korn, C. W., Chowdhury, R., & Dolan, R. J. (2012). How dopamine enhances an optimism bias in humans. *Current Biology*, 22(16), 1477–1481. https://doi.org/10.1016/j.cub.2012.05.053

Sharot, T., Korn, C. W., & Dolan, R. J. (2011). How unrealistic optimism is maintained in the face of reality. *Nature Neuroscience,* 14(11), 1475–1479. https://doi.org/10.1038/nn.2949

Sharot, T., Riccardi, A. M., Raio, C. M., & Phelps, E. A. (2007). Neural mechanisms mediating optimism bias. *Nature, 450(7166),* 102–105. https://doi.org/10.1038/nature06280

Shepperd, J.A., Carroll, P.J., Grace, J., & Terry, M.L. (2002). Exploring the causes of comparative optimism. *Psychologica Belgica,* 42(1), 65–98. https://doi.org/10.5334/pb.986

Shepperd, J. A., Klein, W. M. P., Waters, E. A., & Weinstein, N. D. (2013). Taking stock of unrealistic optimism. *Perspectives on Psychological Science,* 8(4), 395–411. https://doi.org/10.1177/1745691613485247

Shepperd, J. A., Waters, E. A., Weinstein, N. D., & Klein, W. M. P. (2015). A primer on unrealistic optimism. *Current Directions in Psychological Science,* 24(3), 232–237. https://doi.org/10.1177/0963721414568341

Shiffrin, S. V. (1999). Wrongful life, procreative responsibility, and the significance of harm. *Legal Theory,* 5(2), 117–148. https://doi.org/10.1017/s1352325299052015

Schönegger, P. (2022). What's up with anti-natalists? An observational study on the relationship between dark triad personality traits and anti-natalist views. *Philosophical Psychology*. 35(1). https://doi.org/10.1080/09515089.2021.1946026

Schönegger, P., Maier, M., & Sousa Bastos, R. V. (2023). Introduction and validation of the Short Antinatalism Scale (S-ANS). *Psychological Test Adaptation and Development,* 4(1), článek 2840. https://doi.org/10.1027/2698-1866/a000036

Schopenhauer, A. (2011). *Parerga a Paralipomena: malé filosofické spisy* (2. svazek). Nová tiskárna Pelhřimov.

Singh, A. (2018). The hypothetical consent objection to anti-natalism. *Ethical Theory and Moral Practice*, 21(5), 1135–1150. https://doi.org/10.1007/s10677-018-9952-0

Símonardóttir, S. (2024). "Unless I could be like the typical dad": Exploring parenthood through the perspective of the voluntarily childfree. *Acta Sociologica,* 67(4), 463–477. https://doi.org/10.1177/00016993241260608

Slaměník, I., & Janoušek, J. (2019). Prosociální chování. In Výrost, J., Slaměník, I., & Sollárová, E. (Eds.). *Sociální psychologie: teorie, metody, aplikace* (s. 214–225). Grada.

Smart, R. N. (1958). Negative utilitarianism. *Mind*, 67(268), 542–543. https://doi.org/10.1093/mind/lxvii.268.542

Spreng, R. N., McKinnon, M. C., Mar, R. A., & Levine, B. (2009). The Toronto Empathy Questionnaire: Scale development and initial validation of a factor-analytic solution to multiple empathy measures. *Journal of Personality Assessment*, 91(1), 62–71. https://doi.org/10.1080/00223890802484381

Stevens, F., & Taber, K. (2021). The neuroscience of empathy and compassion in pro-social behavior. *Neuropsychologia,* 159, článek 107925. https://doi.org/10.1016/j.neuropsychologia.2021

Štěpánková, L. (2024, 21. července). Dětí se letos rodí nejméně od roku 1918. Věk prvorodiček naráží na biologickou hranici, říká překvapený demograf. *Lidovky.cz.* https://www.lidovky.cz/domov/porodnost-statistika-demograf-deti-se-rodi-malo-tomas-fiala.A240720_161825_ln_domov_halu

Taylor, S. E., & Brown, J. D. (1994). Positive illusions and well-being revisited: Separating fact from fiction. *Psychological Bulletin,* 116(1), 21–27. https://doi.org/10.1037/0033-2909.116.1.21

Taylor, S. E., Kemeny, M. E., Aspinwall, L. G., Schneider, S. G., Rodriguez, R., & Herbert, M. (1992). Optimism, coping, psychological distress, and high-risk sexual behavior among men at risk for acquired immunodeficiency syndrome (AIDS). *Journal of Personality and Social Psychology,* 63(3), 460–473. https://doi.org/10.1037/0022-3514.63.3.460

Thompson, E. L., Bird, G., & Catmur, C. (2019). Conceptualizing and testing action understanding. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews, 105,* 106–114. https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2019.08.002

Thompson, S. C., Anderson, K., Freedman, D., & Swan, J. (1996). Illusions of safety in a risky world: A study of college students' condom use. *Journal of Applied Social Psychology,* 26(3), 189–210. https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1996.tb01845.x

Tišanská, L., & Kožený, J. (2012). Vývoj a psychometrická analýza Dotazníku empatie DE14. *Československá psychologie*, *56*(2), 157-166.

Trieu, M., Foster, A. E., Yaseen, Z. S., Beaubian, C., & Calati, R. (2019). Neurobiology of empathy. In A. E. Foster, & Z. S. Yaseen (Eds.), *Teaching empathy in healthcare: building a new core competency* (s. 17–39). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-29876-0_2

Tversky, A., & Kahneman, D. (1974). Judgment under uncertainty: heuristics and biases. *Science,* 185(4157), 1124–1131. https://doi.org/10.1126/science.185.4157.1124

Tvrdý, F. (2015). *Nesnáze introspekce: svoboda rozhodování a morální jednání z pohledu filozofie a vědy*. Togga.

Vollset, S. E., Goren, E., Yuan, C.-W., Cao, J., Smith, A. E., Hsiao, T., … Murray, C. J. L. (2020). Fertility, mortality, migration, and population scenarios for 195 countries and territories from 2017 to 2100: a forecasting analysis for the Global Burden of Disease Study. *The Lancet.* https://doi.org/10.1016/s0140-6736(20)30677-2

Walter, H. (2012). Social cognitive neuroscience of empathy: concepts, circuits, and genes. *Emotion Review*, 4(1), 9–17. https://doi.org/10.1177/1754073911421379

Waters, E. A., Klein, W. M., Moser, R. P., Yu, M., Waldron, W. R., McNeel, T. S., & Freedman, A. N. (2011). Correlates of unrealistic risk beliefs in a nationally representative sample. *Journal of Behavioral Medicine*, 34(3), 225–235. https://doi.org/10.1007/s10865-010-9303-7

Weinstein, N. D. (1980). Unrealistic optimism about future life events. *Journal of Personality and Social Psychology,* 39(5), 806–820. https://doi.org/10.1037/0022-3514.39.5.806

Weinstein, N. D. (2005). Smokers' unrealistic optimism about their risk. *Tobacco Control,* 14(1), 55–59. https://doi.org/10.1136/tc.2004.008375

Weinstein, N. D., & Klein, W. M. (1996). Unrealistic optimism: present and future. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 15(1), 1–8. https://doi.org/10.1521/jscp.1996.15.1.1

Windschitl, P. D., & Stuart, J. O. (2015). Optimism biases. *The iley Blackwell Handbook of Judgment and Decision Making,* 431–455. https://doi.org/10.1002/9781118468333.ch15

World Health Organization. (2024a, 1. března). *Malnutrition*. Získáno 9. 1. 2025 z https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/malnutrition

World Health Organization. (2024b, 29. srpna). *Suicide.* Zísáno 9. 1. 2025 z https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/suicide

Yarritu, I., Matute, H., & Vadillo, M. A. (2014). Illusion of control. *Experimental Psychology*, 61(1), 38–47. https://doi.org/10.1027/1618-3169/a000225

Ying, X., Luo, J., Chiu, C., Wu, Y., Xu, Y., & Fan, J. (2018). Functional dissociation of the posterior and anterior insula in moral disgust. *Frontiers in Psychology,* 9, článek 890. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00860

Zebrowitz, L. A., & McDonald, S. M. (1991). The impact of litigants' baby-facedness and attractiveness on adjudications in small claims courts. *Law and Human Behavior, 15*(6), 603–623. https://doi.org/10.1007/BF01065855

Zelienková, A. (2021). Impact of positive illusions and experience on decision to invest in own new venture. *Československá Psychologie*, 65(3), 269–285. https://doi.org/10.51561/cspsych.65.3.269

Zimbardo, P. G. (1971). The power and pathology of imprisonment. *Congressional Record*. (Serial No. 15, October 25, 1971). Hearings before Subcommittee No. 3, of the Committee on the Judiciary, House of Representatives, NinetySecond Congress, *First Session on Corrections, Part II, Prisons, Prison Reform and Prisonerís Rights: California.* Washington, DC: U.S. Government Printing Office

Přílohy

Příloha 1: Abstrakt magisterské diplomové práce v českém jazyce

Příloha 2: Abstrakt magisterské diplomové práce v anglickém jazyce

Příloha 3: Originální verze škály S-ANS

Příloha 4: Česká verze škály S-ANS

Příloha 5: Ukázka části České verze Škály emocionální empatie (ESS-R)

Příloha 6: Korelační koeficienty regresorů modelu

Příloha 1: Abstrakt magisterské diplomové práce v českém jazyce

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Nerealistický optimismus a empatie v kontextu antinatalismu

Autor práce: Bc. Monika Trnová

Vedoucí práce: Mgr. Gabriel Kňažek, Ph.D.

Počet stran a znaků: 82 stran, 164 628 znaků

Počet příloh: 6

Počet titulů použité literatury: 189

Abstrakt:

Cílem práce je prozkoumat souvislost mezi nerealistickým optimismem, emocionální empatií a antinatalistickými názory. Antinatalismus je filozoficko-etický postoj, který zpochybňuje morální ospravedlnitelnost lidské reprodukce a považuje přivádění nových jedinců na svět za morálně špatné. Práce zahrnuje překlad a psychometrické ověření vlastností škály *Short Antinatalism Scale* (S-ANS) do češtiny a analýzu vztahů mezi uvedenými proměnnými pomocí regresní analýzy. K měření proměnných byly použity Short Antinatalism Scale (S-ANS), Dotazník nerealistického optimismu a Škála emocionální empatie (ESS-R). Výzkumný soubor tvoří 697 respondentů ve věku 18–65 let. Výsledky potvrdily negativní souvislost mezi nerealistickým optimismem a antinatalistickými názory. Dále byla zjištěna negativní souvislost mezi emocionální empatií a antinatalistickými názory. Bezdětní jedinci vykazovali vyšší skór na škále S-ANS než jedinci s biologickými dětmi. Nepodařilo se potvrdit souvislost antinatalistických názorů se stupněm nejvyššího dosaženého vzdělání ani velikostí místa bydliště. Výzkum přispívá k psychologickému zkoumání antinatalismu v českém prostředí a nabízí validní nástroj pro jeho měření.

Klíčová slova: antinatalismus, nerealistický optimismus, optimistické zkreslení, empatie, emocionální empatie, reprodukce

Příloha 2: Abstrakt magisterské diplomové práce v anglickém jazyce

ABSTRACT OF THESIS

Title: Unrealistic Optimism and Empathy in the Context of Antinatalism

Author: Bc. Monika Trnová

Supervisor: Mgr. Gabriel Kňažek, Ph.D.

Number of pages and characters: 82 pages, 164 628 characters

Number of appendices: 6

Number of references: 189

Absract:

The aim of this thesis is to examine the relationship between unrealistic optimism, emotional empathy, and antinatalist views. Antinatalism is a philosophical and ethical position that questions the moral justification of human reproduction and considers bringing new individuals into the world as morally wrong. The thesis includes the translation and psychometric validation of the Short Antinatalism Scale (S-ANS) into Czech and analysis of the relationships between the variables using regression analysis. The variables were measured using the S-ANS, Unrealistic Optimism Questionnaire, and Emotional Empathy Scale (ESS-R). The research sample consists of 697 respondents aged 18–65. The results confirmed a negative relationship between unrealistic optimism and antinatalist views. Furthermore, a negative association was found between emotional empathy and antinatalist views. Childless individuals scored higher on the S-ANS than those with biological children. No significant relationship was found between antinatalist views and the highest level of education attained or the size of the place of residence. This thesis contributes to the psychological research of antinatalism in the Czech context and provides a valid instrument for its measurement.

Key words: antinatalism, unrealistic optimism, optimistic bias, empathy, emotional empathy, reproduction

Příloha 3: Originální verze škály S-ANS

Short antinatalism scale

Please, read the below statements carefully, think about them, and please indicate your agreement/disagreement below.

1	2	3	4	5
Strongly disagree	**Disagree**	**Neither agree nor disagree**	**Agree**	**Strongly agree**

1. It is better not to exist than to exist because only in existence can there be pain. If one does not exist, one cannot be in pain. As such, it is morally wrong to have children.	1	2	3	4	5
2. Bringing someone into existence means that they will eventually suffer in one way or another, which is why it is morally wrong to have children.	1	2	3	4	5
3. It is morally wrong to bring a child into this world because a child cannot consent to being born.	1	2	3	4	5
4. It is always morally wrong to bring a child into this world.	1	2	3	4	5
5. Bringing a child into existence is always a considrable net harm to that child.	1	2	3	4	5

Příloha 4: Česká verze škály S-ANS

Krátká škála antinatalismu

Přečtěte si prosím pozorně níže uvedená tvrzení, zamyslete se nad nimi a uveďte svůj souhlas/nesouhlas.

1	2	3	4	5
Silně nesouhlasím	**Nesouhlasím**	**Ani nesouhlasím, ani souhlasím**	**Souhlasím**	**Silně souhlasím**

1. Je lepší neexistovat než existovat, protože pouze v existenci může být přítomná bolest. Pokud člověk neexistuje, nemůže zažívat bolest. Proto je morálně špatné mít děti.	1	2	3	4	5
2. Přivést někoho na svět znamená, že nakonec bude tak či onak trpět, a právě proto je morálně špatné mít děti.	1	2	3	4	5
3. Přivést na tento svět dítě je morálně špatné, protože dítě nemůže vyjádřit souhlas se svým narozením.	1	2	3	4	5
4. Přivést dítě na tento svět je vždy morálně špatné.	1	2	3	4	5
5. Přivedením dítěte na svět je tomuto dítěti ve výsledku vždy způsobena značná újma.	1	2	3	4	5

Příloha 5: Ukázka části České verze Škály emocionální empatie (ESS-R)

Níže je uvedeno 25 výroků, které se týkají Vašich postojů, názorů nebo Vašeho prožívání v různých situacích, které souvisejí s emocemi. Posuďte, do jaké míry Vás každý z výroků vystihuje, nakolik souhlasí. Hodnotit můžete na pětistupňové škále – od „vůbec nesouhlasí“ po „zcela souhlasí“.

Nepřemýšlejte dlouho o jednotlivých výrocích. Odpovídejte spontánně a plynule. Nejsou žádné správné a nesprávné odpovědi. Pokud jste ještě nikdy nezažil/a situaci, která je ve výroku popsána, zkuste odhadnout, co byste prožíval/a.

1	**2**	**3**	**4**	**5**
Vůbec nesouhlasí				**Zcela souhlasí**

1. Při sledování smutného filmu se snadno rozpláču.	1	2	3	4	5
2. Některé hudební skladby mě dokážou skutečně dojmout.	1	2	3	4	5
3. Rozruší mě, když na kraji silnice vidím zraněné zvíře.	1	2	3	4	5
4. Mám radost, když vidím, že se lidé k sobě chovají hezky.	1	2	3	4	5
5. Hluboce mě rozruší, když druzí trpí.	1	2	3	4	5
6. Vždy se snažím naladit na pocity lidí kolem mě.	1	2	3	4	5
7. Velmi mě rozčílí, když vidím, že je s malým dítětem zacházeno špatně.	1	2	3	4	5
8. Když je někdo smutný, jsem také smutný/á.	1	2	3	4	5
9. Když jsem s lidmi, kteří se smějí, přidám se.	1	2	3	4	5

Příloha 6: Korelační koeficienty regresorů modelu

	Pohlaví	Věk	NDV	VMB	RS	ESS-R	DNO
DNO	0,01	-0,06	0,06	-0,02	-0,31	0,05	1,00
ESS-R	0,20	-0,07	0,03	0,00	-0,21	1,00	
RS	0,11	0,47	0,05	0,10	1,00		
VMB	-0,04	0,14	0,15	1,00			
NDV	0,10	0,34	1,00				
Věk	0,05	1,00					
Pohlaví	1,00						

Poznáka: NDV – stupeň nejvyššího dosaženého vzdělání; VMB = velikost místa bydliště; RS = rodičovský status; DNO = dotazník nerealistického optimismu